

Thorsdagen den 28 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Emot Kammarens förhuden gårdag fattade beslut, angående den under 35 punkten mom. a i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 36 förekommande fråga om extra anslag för anskaffning af tidsenliga gevär, anmälde nedanuppräknade ledamöter sina reservationer i följande ordalag, nemligen:

Herr Murén; Då jag, i följd af den långt framskridna tiden och den mängd talare som anmält sig, icke deltog i gårdagens debatt angående anslaget till infanterigevär, får jag anmäla, att jag uti voteringen derom röstade för anslagets bestämmande till 1,500,000 R:dr; och jag anhåller att få nedlägga min reservation mot det af Kammaren i frågan fattade beslut.

Herr Staaff:

Herr Sven Nilsson: Äfven jag får tillkännagifva, att jag röstade för en anslagssumma af 1,500,000 R:dr, och reserverar mig mot Kammarens beslut i frågan.

Herr Ridderstad: Då man ser huru i Europa alla nationer rusta, ja, huru det lilla Danmark, med en nationalskuld af öfver 200 millioner, anslår 2,000,000 till inköp af gevär, och huru Schweiz för enahanda ändamål anvisat ej mindre än 12,000,000, kan det icke annat än göra ett smärtsamt intryck, då man erfar att denna Kammare icke ens velat bevilja 1,500,000 R:dr. Jag anhåller att med dessa ord få nedlägga min reservation mot Kammarens beslut.

Herr A. von Proschwitz: Äfven jag begagnar tillfället att tillkännagifva, att jag röstat för ett anslag af 1,500,000 R:dr.

Herr Chenon: Jag anhåller att få instämma i den af Herr Murén afgifna reservation.

Herr Renström: Jag måste beklaga, att en fråga af så fosterländsk natur som denna höll på att neddragas till en partifråga, och jag ber att få tillkännagifva, att jag vid voteringen stadnade i minoriteten.

Hvarförutom Herrar *Bergström, Leffler, Åstrand, Isberg, Hessle* och *Lemchen* läto anteckna sig såsom reservanter mot förenämnda beslut.

Med anledning af de sålunda afgifna reservationerna yttrade

Herr Hierta: Då så många reserverat sig mot majoritetens beslut och man derigenom får veta hvilka tillhört minoriteten, något som kan vara ganska intressant, så torde det tillåtas mig att nämna, att jag röstade för det beslut som blef Kammarens. Jag anser mig dock vara lika fosterländskt sinnad som någon annan inom Kammaren, och jag tror att de farhågor, man förespeglat, äro öfverdrifna. De hafva sannolikt uppkommit genom sådana skildringar af ögonblickets vådor, hvilka vid närmare granskning sakna all grund. Jag ber att, med anledning af Herr Ridderstads reservation och ett yttrande, som han vid ett föregående tillfälle hade angående en tidningsartikel, benämnd Rysslands tidevarf, få upplysa, att i den artikeln icke finnes ett ord om det, som Herr Ridderstad påstod den innehålla. Jag har artikeln med mig och ber att med den i min hand få säga, att de intryck, Herr Ridderstad af denna artikel hemtat, äro ogrundade.

Herr Hiertas anförande föranledde Herr Talmannen att erinra hurusom öfverläggningen rörande förevarande fråga redan blifvit i gårdagens sammanträde afslutad, och att följaktligen Kammarens ledamöter nu ej egde rätt att utsträcka sina yttranden längre än till afgifvande af sina reservationer mot det ifrågavarande beslutet. Efter detta tillkännagifvande lemnades vidare ordet åt

Herr Bovin: Jag har anhållit om ordet endast för att tillkännagifva, att jag röstade för anslagets bestämmande till 1,500,000 R:dr.

Herr Bergström: På sätt Herr Talmannen redan erinrat, har grundlagen tillförsäkrat minoriteten rättighet att anmäla reservation mot ett fattadt beslut, men samma lag medgifver ingalunda någon ledamot rätt att under förevändning att tillkännagifva, det han voterat med majoriteten, återupptaga öfverläggningen i ett afgjordt ärende och dervid vidare utveckla och förstärka de skäl, som majoriteten under den lagliga öfverläggningen anført till stöd för sin mening. Men just hvad sålunda icke är medgifvet har Herr Hierta gjort. Jag måste därför på det allvarligaste protestera mot Herr Hiertas förfarande.

Herr Staaff:

Herr Lindström: Jag är förekommen af Herr Talmannen och hade begärt ordet endast för att göra den erinran Herr Talmannen sedan framställt.

Herr Magnell: Då jag anser det angelägnaste af allt angeläget vara att skaffa vårt folk dugliga vapen, anser jag mig böra anmäla, att jag äfven var bland dem, som röstade för anslagets bestämmande till 1,500,000 R:dr.

Herr Friherre Alströmer: Jag hade icke ämnat reservera mig mot beslutet, men då så många gjort det, ber jag få tillkännagifva, att jag

under debatten anmält mig till erhållande af ordet, men afstod derifrån i anseende till den långt framskridna tiden. Jag kunde icke biträda beslutet, derföre att jag ansåg att ett högre belopp borde beviljas, då en af Regeringens ledamöter förklarar, att det vore nödvändigt, och äfven derföre att jag ansåg, att enighet mellan Regering och Representation skulle i en fråga af denna beskaffenhet utöfva ett mäktigt intryck på främmande magter, värdt lika mycket som några tusen gevär.

Herr Witt: Jag har begärt ordet för att påpeka, att diskussionen i ämnet slutades i går afton och jag inskränker mig således till att instämma med Herr Bergström.

Herr Reuter-crona: Äfven jag anhåller att få anmäla min reservation emot majoritetens beslut om anslag till gevär af blott 1,000,000 R:dr, i stället för 1,500,000 R:dr, derför jag röstade.

Herr Adlersparre: Då hvar och en skall visa sitt sköldemärke, ber jag få anmäla, att jag röstat för anslaget bestämmande till 1,500,000 R:dr.

Och förklarade slutligen Herrar *Rosenquist, Winkrans, A. W. Nilsson, Rooth, Witthoff* och *Kjellson* sig alla instämma uti den af Herr Murén afgifna reservation.

§ 3.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 36, angående regleringen af utgifterna under Riksstatsens fjerde hufvudtitel.

Härvid förekommo:

Punkten 35 mom. b.

Ordet begärdes af följande ledamöter, som yttrade:

Herr Ridderstad: Då frågan om de mot Krigsministern gjorda anmärkningar angående gevärstillverkningen är dragen under Konstitutions-Utskottets pröfning, synes mig, att man borde hafva uppskjutit behandlingen och afgörandet af den nu föredragna punkten, intilldess ifrågasvarande Utskottets Memorial, hvilket redan inkommit till Kammararen och nu ligger på dess bord, kommer under Kammararens pröfning. Enär emellertid frågan likväl nu blifvit föredragen och anmärkningar gjorda, torde skäl vara att nämna, att Konstitutions-Utskottet, vid behandlingen af ärendet ingick med en skrifvelse till Regeringen, hvari Utskottet anhöll att få del af de till saken hörande handlingar, såsom kontrakt, skriftvexlingar m. m. dylikt. Dessa handlingar — som genast erhöles — granskades af Utskottet med all uppmärksamhet; och har Utskottet derefter kommit till följande resultat, hvilket jag ber få uppläsa: "Beträffande den gjorda anmärkningen, att den fortsatta gevärstillverkningen vid Husqvarna faktori kunnat förekommas, derest i de afsluna kontrakten förbehåll blifvit intaget om rättighet för Kronan att efter någon kort uppsägningstid häfva desamma, så har Utskottet tagit kännedom om det sednast med bemälda faktori ingångna, ännu ej fullgjorda kontraktet, och funnit detsamma innefatta de i gällande

författningar stadgade förbehåll om skadeersättning och sex procents vite af den belöpande betalningen, om leveransen icke inom behörig tid fullgöres, hvaremot det icke finnes någon anledning att antaga, det faktorigarne skulle underkastat sig ett sådant vilkor, som anmärkaren ifrågasatt, hvarigenom det icke skulle blifvit för dem möjligt att på förhand beräkna den omfattning, hvilken den kontraherade tillverkningen komme att erhålla och som måste väsendtligen inverka på prisets bestämmande.“

När det således med authentika handlingar visats att, enligt Konstitutions-Utskottets omdöme, skäl till anmärkningen icke funnits, hemställer jag, om det kan vara skäl att bifalla denna punkt. De flera upplysningar, som nyssberörda af Utskottet granskade handlingar gäfvos vid handen, samt hvad Utskottet vidare meddelar i detta sitt Memorial bekräftar fullkomligt, att icke någon åtgärd är underlåten, som kunnat på Regeringen ankomma.

Herr Statsrådet Thulstrup: Innan Kammaren öfvergår till diskussion angående denna fråga, anhåller jag att få lemna den upplysning, att Gevärs-kommittéen redan för några dagar sedan officiellt tillkännagifvit, att af alla de gevärsmodeller, som utaf kommittéen blifvit pröfvade, det Remingtonska geväret befunnits vara det enklaste och för krigsbruk mest lämpliga. Då man den sednare tiden hört flera andra gevär berömmas för den snabbskjutning, som dermed kan åstadkommas, och deribland företrädesvis det s. k. Henryska repetergeväret, hvilket måhända äfven, då det blifver mera förenkladt, kan hafva framtiden för sig, anser jag mig böra upplysa, att, vid anställda försök med det Remingtonska geväret, en vanlig skytt under tillryggaliggande af 80 stegs marsch, hvar till åtgått 42 sekunder, kunnat beqvämt ladda och skjuta 10 skott. Medium af det antal skott, som på en minut kunnat atskjutas, har utgjort 14 (eller egentligen 13,8). Då Remingtons agent, som är en särdeles skicklig skytt, var här, aflossade han med det ifrågavarande geväret 19 skott på en minut och höll, då denna tid var ute, den tjugonde patronen i handen. Tvenne modeller af detta gevär äro i Eskilstuna beställda, den ena för Sverige och den andra för Norge. Så snart dessa modeller blifvit färdiga och kommittéens betänkande, åtföljdt af modellgeväret, aflemnats, kan, då detta sednare blifvit fastställdt, arbetet med pipor, bajonetter, sigten och stockar genast börjas.

Jag har velat meddela dessa upplysningar, på det att Kammaren deraf må kunna bedöma, huruvida det kan vara skäl att till Kongl. Maj:t aflåta en sådan skrifvelse som den nu föreslagna. Det är nemligen troligt att, innan denna skrifvelse ankommer till Kongl. Maj:t, tillverkning af vissa delar för de nya gevären redan blifvit påbörjad.

Herr Grefve Posse: Jag föreställer mig att det tillkommer Kamrarna att bedöma det sätt, hvarpå Regeringen behandlat denna fråga, först då Kamrarna till afgörande företaga Konstitutions-Utskottets på bordet hvilande Memorial N:o 9. Jag vill derföre helst uppskjuta att ingå i bedömande huruvida Regeringen, enligt min uppfattning, i denna fråga förfarit så som den bort. Intilldess frågan blifvit utredd, tillåter jag mig antaga, att Regeringen icke lär underlåta att tillse, att fabrikationen af

en gevärsmo-*del*, som Regeringen anser icke vidare vara lämplig, icke får fortgå. En annan uppfattning af Kammaren skulle naturligtvis ega rum, om Kammaren nu beslutade en skrivelse. En sådan påminnelse skulle anses innebära ett misstroende, att Regeringen icke skulle inhibera tillverkningen af den gamla modellen, fastän Regeringen beslutat sig för en ny. Jag anhåller på dessa skäl om afslag å Utskottets hemställan.

Herr Hierta: Efter de upplysningar, Herr Statsrådet Thulstrup lemnat, förenar jag mig med Herr Grefve Posse, ehuru jag uti Stats-Utskottet deltagit uti det beslut, den nu föredragna punkten innehåller.

Öfverläggningen var slutad; och efter det Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets hemställan med nej besvarats, blef berörda hemställan på förnyad proposition afslagen.

Punkten 36.

Härvid yttrade:

Herr Grefve Posse: Ehuru jag alltid haft och fortfarande har den uppfattning, att man bör undvika att inleda Staten uti industriela företag, hvilka i allmänhet visat sig föga lönande och icke uppfylla sitt ändamål, har jag dock i anledning af förevarande fråga och på grund af de upplysningar, som vid frågans behandling i Utskottet vunnits, kommit till den åsigt, att ifrågavarande fabrikation är af beskaffenhet, att den icke med fördel kan lemnas åt enskildes omsorg och att det således är nödigt att i detta särskilda fall göra undantag från en allmängiltig princip. Jag har derföre uti Utskottet röstat för bifall till förslaget. Sedan dess har jag erhållit den upplysning, att fabrikationen kan af enskilde industriidkare verkställas. Ett enskildt bolag har nemligen till Gevärs-kommittéen lemnat modell till patroner och förslag till leveranskontrakt, hvars bestämmelser tyckas betrygga Staten att fabrikationen skall fullgöras på ett sätt, att Statens behof äfven i kvalitativt hänseende tillgodoses.

Det synes mig som om det för hvarje gevär afsedda antal patroner blifvit nog högt beräknadt, och att man derföre skulle kunna i anslagsbeloppet göra någon nedsättning, utan att derföre landets säkerhet skulle sättas på spel. Jag får derföre föreslå, att till kopparpatroners anskaffande och tillverkning må för år 1868 anvisas ett extra anslag af 125,000 R:dr.

Herr Lindström: Jag tror att man bör såsom regel antaga, att Staten icke bör befatta sig med industriela företag, men förmenar också, att det kan finnas fall då man måste frångå denna regel. Ett sådant fall anser jag nu vara för handen; och jag tror, att goda skäl tala för att här vid lag icke binda Regeringens händer. Jag delar dock Herr Grefve Posses åsigt att någon nedsättning i det begärda anslaget kan ega rum, ehuru jag icke vill gå alldeles så långt som han, utan föreslår, att Riksdagen måtte för kopparpatroners anskaffande eller tillverkning anvisa för år 1868 ett extra anslag af 175,000 R:dr att af Riksgälds-kontoret utbetalas. Regeringen lemnas derigenom fria händer att handla efter omständigheterna. Jag tror mig veta, att Första Kammaren uti denna fråga fattat beslut af det innehåll jag nu föreslagit.

Herr

Herr Friherre Liljencrantz: Hvad åsigt man än må hysa om lämpligheten af det beslut, i hvilket Kammaren i går afton stadnade, tror jag dock icke att meningarne kunna vara delade om lämpligheten af den utaf Herr Grefve Posse nu föreslagna nedsättning. Om ett anslag af 125,000 R:dr beviljas, så räcker det till anskaffande af 5,000,000 patroner, eller 100 för hvarje gevär, hvilket torde vara mer än tillräckligt, helst de 50,000 gevären väl icke hinna blifva tårdiga åtminstone före 1868 års slut, och patronåtgången under fredstid icke är särdeles stor, enär de flesta begagnade hylsor kunna flera gånger omladdas. Jag skulle under andra förhållanden hafva förenat mig med Herr Lindström derom, att 50,000 R:dr skulle ställas till Kongl. Maj:ts disposition för att bereda Regeringen tillfälle att för Kronans räkning sjelf besörja patronstillverkning; men sedan den upplysning vunnits, att vid ett större bruk inom landet tillverkas kopparpatroner, enligt sakkunniges intygande jemngoda med de från utlandet anskaffade, tror jag det vara lämpligare att åt den enskilda företagsamheten öfverlemna denna fabrikation. Jag yrkar derföre bifall till Herr Grefve Posses förslag.

Herr Peter Petersson: Utan att tillskynda Statsverket den betydliga utgift som nu och för framtiden blefve en följd, derest Staten skulle uppföra verkstäder, anskaffa maskiner och andra verktyg samt antaga och aflöna kunnige personer till förfärdigande af erforderliga kopparpatroner, tror jag att denna tillverkning med lika säkerhet kan anförtros den enskilda industrien inom landet — då endast en person, som är kunnig i metallblandningen och har tillsyn vid arbetet, härtill anställdes — hvilken skulle kunna med lika godt skäl fullgöra sitt uppdrag, och icke vore för Staten kostsamare att aflöna än en öfverkontrollör vid bränvinstillverkningen. Jag anser derföre den af Utskottet härtill föreslagna summa vara alltför hög och att den bör till 150,000 R:dr nedsättas.

Herr C. A. Larsson: Om man från Första Kammarens beslut i denna fråga kunde draga den slutsats, att meningen vore att för Kronans räkning inrätta verkstäder för patronstillverkning, skulle jag icke vilja biträda ett sådant beslut, ty anläggningen af verkstäder skulle medföra vida större kostnad än sjelfva patronstillverkningen. Af detta skäl förenar jag mig heldre med dem, som yrkat anslaget bestämmande till 125,000 R:dr, men med det uttryckliga vilkor att detta belopp användes endast för tillverkning af patroner. Man måste väl medgifva, att då enskilde industriidkare nedlagt betydliga omkostnader på sådana fabriker, der kopparpatroner kunna tillverkas, och råämnet finnes inom landet, det vore orättvist att betaga dessa industriidkare detta tillfälle till arbetsförtjenst.

Herr Jan Andersson: Vid behandlingen af denna fråga inom Utskottet var jag tveksam och hade ämnat reservera mig mot beslutet, men ansåg det icke löna mödan. Jag hade redan då ryktesvis hört, att kopparpatroner kunde vid Skultuna bruk tillverkas; och då nu detta rykte blifvit konstateradt, anser jag att Staten icke bör befatta sig med denna fabrikation, utan att den bör åt enskilde industriidkare öfverlätas. På

denna grund tror jag, att ett belopp af 125,000 R:dr för närvarande är för ändamålet tillräckligt, och förenar mig därför uti det af Herr Grefve Posse framställda yrkande.

Herr Hierta: Flere föregående talare hafva upplyst, att, sedan Utskottet afgifvit sitt Utlåtande, prof på kopparpatroner, tillverkade af enskildt bolag, blifvit lemnadt, och hafva uttryckt den önskan, att detta bolag måtte sättas i tillfälle att öfvertaga leveransen af patroner. Om denna tillverkning kan ske under samma kontroll, som om Staten sjelf besörjde fabriktionen, så tyckes all rättfärdighet vara uppfylld. Disponenten af Skultuna bruk har till mig aflemnat tvenne handlingar, som äro af intresse i denna sak, och hvilka jag anhåller att få uppläsa. De lyda sålunda:

Den Svensk-Norska Gevärs-kommittéen har profskjutit cirka 100 st. af Bruksförvaltaren Hanström aflemnade kopparpatronhylsor och funnit dem vara af fullgod beskaffenhet.

Stockholm den 26 Mars 1867.

Å kommittéens vägnar;
R. von Feilitzen.

Vidimeras:

O. Koschell.

Carl Falkman.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet.

Då det torde vara anledning antaga, att Svenska arméen i en nära framtid kommer att förses med bakladdningsgevär af sådan konstruktion, att för deras begagnande erfordras kopparpatroner, så erbjuder sig härigenom Skultuna aktiebolag, som redan har i ordning maskiner för tillverkning af hylsor till dylika patroner, att för Statens räkning leverera dess behof af kopparpatronhylsor till ett pris, icke öfverstigande det, hvar-till desamma vid införskrifning från utrikes ort kunna erhållas; och förbindet sig bolaget, derest denna dess framställning vinner afseende, att för ifrågavarande ändamål hålla i beredskap så många maskiner, som erfordras för tillverkning af ett visst antal på gifven tid, äfvensom bolaget ej mindre underkastar sig alla de kontroller, som, under tillverkningens fortgång, å Statens sida kunna äskas, än äfven erbjuder sig ställa borgen för uppfyllandet af dess åtagande förbindelser.

Under nyssnämnda förutsättning får bolaget vidare tillkännagifva, *dels* att, sedan vilkoren å Statens sida i öfrigt blifvit fastställda, bolaget är i tillfälle, att, när som helst, uppgöra om leverans till bestämdt pris, vare sig af patronhylsorna allena, eller dessa försedda med knallsats eller ock fullständigt laddade med krut och kula, *dels ock* att, derest erfarenheten skulle gifva vid handen, att annan kopparlegering än den nu brukliga, koppar och zink, skulle vara lika hållbar, men billigare, eller att annan konstruktion af hylsorna, såsom t. ex. för centralantändning, skulle befinnas mera ändamålsenlig än den hittills antagna, bolaget är villigt lämna priserna derefter och ställa sig blifvande föreskrifter till efterrättelse.

Prof å de patronhylsor af Skultuna bruks tillverkning, som, afpassade efter det förändrade Svenska geväret, blifvit till den af Kongl. Maj:t tillsatta Gevärs-kommitté aflemnade, äfvensom samma Kommittés yttrande angående hylsornas vid profskjutning visade hållbarhet, samt den för under-

tecknad utfärdade fullmakt, att i förevarande fråga å Skultuna aktiebolags vägnar handla, bifogas värdsammast.

Westerås & Skultuna den

Såsom häraf inhemtas, har Skultuna bolag icke för sig reklamerat något monopol, och Regeringen är oförhindrad att öfverlemna tillverkningen åt andra; men då bolaget underkastar sig alla nödiga kontroller, tror jag det vara skäl att göra afseende härpå. Jag tror således att någon nedsättning i det begärda anslaget kan göras, ehuru jag icke är fullkomligt bestämd, huruvida jag skall instämma uti det af Herr Grefve Posse eller det af Herr Lindström framställda förslag.

Herr Hedengren: Jag har anhållit om ordet egentligen för att yttra mig om det antal patroner, som till hvarje gevär skulle erhållas med de olika anslagssummor, man här ifrågasatt. Jag anser att man icke bör hafva alltför litet antal patroner till hvarje gevär, och att man icke bör tänka sig dessa afsedda blott för krigsbruk, utan äfven för öfningar i fredstid. De kopparhylsor, som nu erhjudas, lära kosta $2\frac{1}{2}$ öre, och om man enligt bilaget till Kongl. Maj:ts Proposition beräknar krut och bly till $2\frac{1}{2}$ öre, skulle hvarje färdigladdad patron kosta 5 öre. Om då 175,000 R:dr ansloges, skulle man erhålla 70 patroner till hvarje gevär, och med ett anslag af 125,000 R:dr komme 50 patroner på hvarje gevär, hvilket belopp jag anser alldeles för litet. Jag tror för öfrigt, att man bör lemna Regeringen fria händer att, om den så för godt finner, anlägga fabriker för patrontillverkning, och jag förenar mig derföre med Herr Lindström i det af honom framställda förslag. Skulle det likväl anses fördelaktigt att låta tillverkningen af enskilda bolag besörjas, tror jag att anslaget i alla fall borde bestämmas till 175,000 R:dr, ty man hade då säkerhet för att få ett någorlunda tillräckligt antal patroner.

Herr Chenon: I anledning af det förslag, som blifvit framställt, att hos enskilda bolag låta tillverka patroner, vill jag förorda, att hylsorna köpas af enskilde, men att laddningen verkställes för Statens räkning.

Hvad anslaget angår, så anser jag att det bör bestämmas till 125,000 R:dr.

Herr Talmannen tillkännagaf, att enligt hit ankommet, af Första Kammarens sekreterare undertecknad meddelande, nämnde Kammare för ifrågavarande ändamål anvisat en summa af 175,000 R:dr. Efter detta tillkännagivande fortsattes öfverläggningen af

Herr Carl Ifvarsson: Jag har uti Utskottet biträdt den mening, som der gjort sig gällande, och jag har gjort detta i den öfvertygelse, att ett belopp af 300,000 R:dr vore för ändamålet nödvändigt. Jag har dock nu med glädje funnit, att den enskilda företagsamheten kommit emellan, och att i följd deraf en besparing till icke obetydligt belopp kan ega rum. Jag vill derföre med nöje förena mig med dem, som yrkat en nedsättning i anslaget, men jag vill icke gå så långt som till 125,000 R:dr, utan anser klokare att anslå samma belopp som Första Kammaren beviljat, eller 175,000 R:dr. Jag skulle dock ej vilja förena mig i detta beslut, om det

afsåge anläggande af verkstäder; och jag hoppas att under diskussionens fortgång upplysning derom skall meddelas.

Herr Björck: Ehuru af diskussionen synes framgå, att det är föga förhoppning att Stats-Utskottets förslag skall vinna bifall, kan jag dock icke neka, att jag anser det resultat, till hvilket Utskottet kommit, vara det rätta. Det är visserligen ganska riktigt, att industriela företag så mycket som möjligt böra öfverlemnas åt den enskilda företagsamheten, men vissa undantag måste dock göras. Om man har gevär i ordning, men saknar patroner, så kommer man ingen väg. Det kan visserligen invändas, att man kan från utlandet skaffa patroner lika väl som gevär. Om det sker samtidigt, så låter det sig göra; men om man har gevären förut kan det kanske blifva kinkigt nog att utifrån anskaffa fullt dugliga patroner. Man säger vidare, att patroner kunna tillverkas lika bra af enskilde som vid Statens verkstäder. Det är sannt, men de enskilde kunna endast för viss tid åtaga sig denna tillverkning. Om en enskild industriidkare förser sig med för patrontillverkning passande redskap, så nöjer han sig icke med de beställningar, som nu komma att göras, utan han skall säkerligen komma med anspråk, att Staten fortfarande gör beställningar, äfven om den icke har behof af patroner; och om han icke får detta sitt anspråk uppfyllt, så lägger han ned fabriken. Stats-Utskottet har derföre utgått från den åsigt, att Staten icke borde betagas rättighet att hos enskilde göra beställningar af patroner, men att Staten likväl borde ega maskiner för sådan tillverkning. Om för detta ändamål beviljades 50,000 R:dr, kunde Staten i denna sak försäkra sig mot alla eventualiteter och derigenom torde den väl ock kunna hafva ett band på de fordringar, som kunna göras af enskilde industriidkare, hvilka vilja åtaga sig leveranser.

Hvad beträffar antalet patroner frågar jag, om Regeringen begärt för mycket. För det åskade anslaget skulle fås sjuttio patroner till hvarje gevär. Hvad vill dock detta antal säga, då frågan är att begagna Remingtongevä, som skjuta tio skott i minuten. Det räcker för en batalj på sju minuter.

Jag anhåller om proposition på Stats-Utskottets förslag, men skall dock icke, om Kammaren skulle vara obenägen att bifalla det, begära votering.

Herr Lindström: Jag har begärt ordet i anledning af de utaf Herr Hierta meddelade upplysningar angående ett anbud, som af ett enskildt bolag blifvit gjordt. Förslaget låter visserligen godt, men det är dock icke annat än ett förslag tills vidare, som ej eger någon bindande kraft, hvarföretan det med skäl må sättas i fråga, huruvida det vore rätt och lämpligt att för ett så viktigt behof som det ifrågavarande göra Staten beroende af ett enskildt bolag, som ensamt här i landet komme att bedriva tillverkningen af ifrågavarande artikel.

Efter Herr Björcks sakrika anförande har jag icke något att tillägga. Jag ber dock att få iästa uppmärksamheten på, att dylika verkstäder böra hafva ett för fiendtliga anfall tryggadt läge, hvilket de ej skulle hafva, i fall de, såsom Regeringen föreslagit, förlades till Marieberg. Skulle

åter enskilde öfvertaga tillverkningen, finnes icke heller någon säkerhet, att ej deras verkstäder blifva ett lätt byte för en infallande fiende och kanske ett af de första som gjordes. Carlsborg vore i min tanke den plats, der dessa verkstäder borde förläggas, och utrymme för dem läres derstädes icke saknas. Med mitt förslag har jag emellertid icke afsett annat, än att öfverlemna åt Regeringens godtfinnande att härutinnan handla såsom bäst och klokast synes, utan att föreskrifva att verkstäder ovillkorligen skola för Statens räkning anläggas, men i hvarje fall bevilja det anslag, som blifvit ifrågasatt, derest Regeringen skulle pröfva skäligt att dermed gå i författning.

Sedan Herr Talmannen, med anledning af sistnämnde talares yttrande, meddelat den upplysning, att det af Herr Lindström afgifna förslag vore med Första Kammarens i frågan fattade beslut ordagrant öfverensstämmande, enär samma beslut, likasom Herr Lindströms förslag, angaf anslags ändamål vara icke "anskaffande och tillverkning", utan "anskaffande eller tillverkning" af de ifrågavarande patronerna; yttrade vidare

Herr von Troil: Jag är hufvudsakligen förekommen af Herr Heddengren. Jag ber dock att få fästa uppmärksamheten på att, då nya gevär anskaffas, det ock är af vigt att manskapet får lära sig att skjuta med dem.

Hvad tillverkningen af patronerna angår, så består den af två delar, fabrikationen af hylsorna samt tillverkningen af knallsatsen samt hylsornas ifyllning och laddning; äfven om hylsorna kunna fås lika bra från enskilda fabriker, så måste dock alltid laddningen verkställas vid Statens verkstäder. I utlandet har man funnit att en kopparhylsa, äfven med det fördelaktigaste yttre, icke alltid motstår en mängd ofördelaktiga inverknin- gar. Man har derföre vidtagit vissa förändringar i afseende på legeringen. Det är omöjligt att de anbud, som från Skultuna bolag blifvit gjorda, uppfylla alla nödiga vilkor, men det kan ock vara möjligt, att de icke äro fullt tillfredsställande. Jag tror således, att, då Staten bör ega sådana verkstäder, der laddning af patronerna kan verkställas och der knallsatsen måste tillverkas, det ock är af vigt att Staten må kunna, i händelse af behof, låta vid egna verkstäder förfärdiga hylsorna. Mig synes som om Första Kammarens beslut i frågan uppfyller detta vilkor, då det ingalunda ålägger Staten att anlägga verkstäder, men ej heller hindrar Staten derifrån.

Det torde tillåtas mig upplysa, att Remingtongeväret icke utkastar hylsorna, utan blott lossar dem, så att de, åtminstone under fredstid, kunna tillvaratagas; och goda hylsor kunna vanligen 5 à 6 gånger omladdas. Om man då skulle få hylsor af ett vackert yttre, men som deremot icke hade den hållbarhet att de kunde omladdas, så skulle de blifva ganska dyra. Då detta likväl är något, som fordrar någon tids erfarenhet, tror jag, i likhet med flere föregående talare, att det är nödvändigt att icke på något sätt inskränka Regeringens sjelfverksamhet i detta fall. Jag anhåller derföre, att Första Kammarens beslut, så till ordalagen som till summan, måtte af Andra Kammaren antagas.

Herr Statsrådet Thulstrup: De af Utskottet anförda motiver för tillstyrkande af Kongl. Maj:ts förslag synas mig vara särdeles välgrundade. Särskildt måste den omständighet här tagas i betraktande, att visshet om patronernas användbarhet svårigen kan vinnas genom profning och besigtning, utan måste bero på tillsynen vid själfva tillverkningen. Det är väl möjligt, att förfärdigandet af så i alla afseenden noggrannt gjorda patroner, som för arméens gevär erfordras, framdeles skall kunna åt den enskilda företagsamheten öfverlemnas, men det måste likväl ihågkommas, huru oundvikligen nödvändigt det är, att, vid hastigt påkommande behof, ammunition alltid inom landet fort och väl må kunna tillverkas, och huru betänkligt det vore att, under sådana förhållanden, helt och hållet vara, i afseende på såväl tillgång som pris, beroende af enskilda verkstäder, hvilkas bestånd och fortvaro alltid kunna af oförutsedda ekonomiska omständigheter äfventyras. Det torde därför vara klokt och försigtigt, att de för sådan tillverkning erforderliga verkstäder af Staten inrättas och öfvervakas. Det är bekant, att man länge i England låtit vid enskilda verkstäder förfärdiga de gevär, som för Kronans räkning varit erforderliga, men vi känna ock de förhållanden, hvilka omsider nödgat Staten att i Enfield anlägga en egen gevärsfabrik. I närheten af vår hufvudstad finnes en pyroteknisk anstalt, der kopparhattar, antändningsrör m. m. för närvarande förfärdigas, och der en vid dylika arbeten och vid deras ledning invand personal redan finnes att tillgå. Redan nu förfärdigas der kopparpatroner, och de som till Gevärs-kommittéens begagnande blifvit aflemnade hafva befunnits vara af särdeles god beskaffenhet — i visst hänseende till och med bättre än de som från enskilda verkstäder erhållits. Till en början och innan arbetet, med begagnande af de maskiner som härvid måste användas, blifvit tillräckligt inöfvadt och vunnit en i alla hänseenden nödig fulländning, anser jag fabrikationen af de ifrågavarande patronerna böra ske i grannskapet af hufvudstaden, der bästa tillfälle är att, då så behöfves, genast kunna af sakkunnige personer erhålla råd och upplysningar.

Om Staten sålunda för egen räkning inrättar en verkstad för tillverkning af kopparpatroner, hindrar sådant naturligtvis icke att, om hylsorna härtill framdeles skulle kunna erhållas af god beskaffenhet från enskilda verkstäder, då deraf begagna sig.

Herr Björck har redan ådagalagt, att det ifrågasatta antalet patroner icke är, i förhållande till gevärens antal, för högt beräknadt. Må man blott betänka att, då med det Remingtonska geväret skjutas 14 skott i minuten, hela det för hvarje gevär beräknade förrådet, 200 patroner, kan på 15 minuter vara afskjutet.

På grund af det nu anförda tillåter jag mig anhålla, att Kammaren ville bifalla hvad Stats-Utskottet i denna punkt föreslagit.

Herr de Maré: Ingen lärer bestrida, och de talare, som här uppträd, hafva samtliga erkänt, att, då vi förskaffat oss fullt ändamålsenliga gevär, vi också skola anskaffa patroner till dem. En del talare hafva velat bestämma det anslag, som nu är i fråga, till 175,000 R:dr, men på samma gång förordat inrättande för Kronans räkning af erforderliga verkstäder för patronstillverkningen. Skulle följden af anslaget bestämmade

till ofvannämnda summa blifva den, att Kongl. Maj:t skulle anses förbunden att låta förfärdiga patronerna vid verkstäder, anlagda för Statens räkning, så vill jag motsätta mig detta anslagsbeloppes beviljande, alldenstund det är ådagalagdt, att den enskilda industrien kan åstadkomma patroner. Visserligen är det nämndt, att ett antal af 70,000 patroner är så obetydligt, att det knappt skulle räcka under en 7 minuters batalj. Jag har visserligen icke mera än den värde representanten från Göteborg deltagit uti någon *sådan* batalj, men jag betviflar storligen, att hela militärstyrkan håller i med skjutning oupphörligt under 7 minuter. Hela Preussiska arméen förstörde icke i proportion så många patroner under sista kriget. 125,000 R:drs anslag skulle jag anse vara för ändamålet tillräckligt; men då man ock yrkat bifall till Kongl. Maj:ts, af Utskottet förordade nådiga framställning, så och för att vinna enhet i besluten, anser jag klokare, att man, i likhet med hvad Första Kammaren redan beslutat, ställer 175,000 R:dr till Kongl. Maj:ts disposition för anskaffande eller tillverkning af kopparpatroner, men jag har dermed icke velat uttala bifall till den satsen, att verkstäder för patronstillverkningen skola på Statens bekostnad anläggas.

Häruti instämde Herr *Jan Eric Johansson*.

Herr Liss Olof Larsson: Jemte det jag får tillkännagifva, att jag instämmer i Herr Grefve Posses yttrande, måste jag upptaga till besvarande ett anförande af en min granne här framför, då han påstår, att med ett anslag af 125,000 R:dr endast 50 patroner skulle komma att belöpa sig på hvarje gevär. Jag förstår ej hur han kunnat komma till ett sådant resultat, då det står i den nådiga Propositionen, att 200 patroner skulle bestämmas för hvarje gevär, eller för 50,000 gevär 10,000,000 patroner. Då nu 250,000 R:dr af Kongl. Maj:t beräknats för tillverkningen af dessa 10,000,000 patroner, efter en bestämmelse af 200 patroner för geväret, så är det ju klart, att, om vi bevilja halfva anslaget, eller 125,000 R:dr, vi i och med detsamma kunna tillverka halfva antalet patroner, eller 5,000,000, som, fördelade på 50,000 gevär, utgöra 100 stycken på hvarje gevär. Samme talare har yttrat, att patroner åtgå äfven vid skjutöfningarne. Det kan väl vara sannt, men man kan begagna samma kopparhylsa flera gånger. En annan talare har sagt, att det i krig vore så väldigt att vara utan verkstäder för tillverkning af kopparpatroner, som egas af Staten. Detta vore väl sannt, om patronerna skulle tillverkas först då när kriget börjat, eller då fienden intagit den ort, der tillverkningen eger rum, men då så icke är, utan sådana skola tillverkas nu för att sedan förvaras i Kronans förråder, anser jag icke någon sådan fara vara för handen som den talaren antydt, hvarföre jag får, som jag redan nämnt, instämma med Herr Grefve Posse.

Herr Grafström: Jag begärde ordet, egentligen för att uttala en motsatt åsigt emot deras, som förmenat 200 patroner för hvarje gevär skulle vara för mycket. Visserligen medgifver jag detta, om de voro afsedda att användas endast för krigsbruk, men då dylika begagnas äfven vid målskjutningar, så är ofvannämnda antal icke för mycket. Då emellertid under diskussionen blifvit upplyst, att samma patron kan vid mål-

skjutningar användas 5 eller 6 gånger, så skall jag instämma med dem, som yrka anslaget bestämmade till lika belopp, som Första Kammaren beslutat, eller 175,000 R:dr.

Herr Murén: Äfven jag instämmer med Herr Lindström och flere andra talare deruti, att anslaget till patroner må, i likhet med hvad Första Kammaren beslutat, bestämmas till 175,000 R:dr. Jag tror icke, att man i detta fall bör alltför mycket pruta, ty saken är här blott en tidsfråga. Att 100 patroner för hvarje gevär äro otillräckliga är utom allt tvivel, ty under ett krig skulle dessa taga slut på 7 minuter. Huruvida Regeringen eller den enskilde bör tillverka dem, är en annan fråga. Jag instämmer deruti, att det bör öfverlemnas till Regeringens egen urskiljning, huru de skola anskaffas. Det är vådligt att öfverlemna en så grannliga affär, derpå landets säkerhet kan bero, åt den enskilde. Jag vill vid fråga härom erinra om en händelse. Under en lång tid laborerades här i Sverige för tillkomsten af en tändsats för kanoner, som skulle göra dessas egenskaper öfverlägsna andra länders. En sådan tändsats påfanns och tillverkades också, som var alldeles förträfflig. Uppfinningen hölls hemlig och den var äldre än det Preussiska tändnålsgeväret. Dylika viktiga uppfinningar, som böra hållas hemliga, kunna äfven hädanefter inträffa, och jag anser det nödvändigt, att Regeringen har dem i sina händer, så att den icke blifver beroende af den enskilde, hvilken åter i sin tur beror af konjunkturerna.

Herr *Harald Ericsson*, som begärt ordet, förklarade sig instämma med Herr Hierta.

Herr Grefve Posse: Under öfverläggningen i förevarande fråga hafva anförts sådana skäl för antagande af det beslut, hvartill Första Kammaren kommit uti denna punkt, det nemligen att för ändamålet anslå ett belopp af 175,000 R:dr, att jag, under afstående från mitt förra yrkande, förenar mig uti hvad sålunda blifvit af Första Kammaren beslutadt och af åtskillige talare härstädes förordadt.

Herr Peter Andersson: Med glädje har jag genom diskussionen blifvit upplyst derom, att ifrågavarande anslagssumma möjligen kan utan olägenhet nedsättas till 125,000 R:dr, och jag skulle förty velat förena mig uti antagande af denna summa för ändamålet, men då härvid den omständigheten inträffat, att Första Kammaren beslutat att anslå ett belopp af 175,000 R:dr, så och för att vinna enhällighet i beslutet Kamrarne emellan, skall äfven jag rösta för det anslag, som af åtskillige talare härstädes förordats, eller 175,000 R:dr, under förklarande tillika att jag för min del föredrager att upplåta tillverkningen och anskaffandet af patronerna åt den enskilda företagsamheten framför åt Staten, som i motsatt fall skulle beredas onödiga kostnader.

Herr Olof Nilsson: Äfven jag röstar för ett anslag af 175,000 R:dr, samt att patronernas tillverkande må ske inom Riket och genom den enskilda företagsamheten, om så ske kan.

Herr Hedengren: Jag har ånyo begärt ordet endast för att upplysa en föregående talare derom, att jag alldeles icke missräknat mig då jag sednast hade ordet. Jag sade nemligen, att med ett anslag af 175,000 R:dr skulle erhållas 70 patroner per gevär, och med ett af 125,000 R:dr endast 50, och skall med en enkel beräkning visa detta. Då Skultuna bruk lärar erbjudit sig att lemna hvarje kopparpatronhylsa till 2½ öre, och enligt bilagorna till Kongl. Maj:ts nådiga Proposition rörande fjerdre hufvudtiteln krut och kula till nämnda hylsas fyllande äfven kosta 2½ öre, kommer hvarje färdig patron på 5 öre. Delar man nu 175,000 R:dr med priset å hvarje patron 5 öre, så får man 3,500,000 patroner, hvilka fördelade på 50,000 gevär, som i första hand skulle anskaffas, gifva 70 patroner per gevär med 125,000 R:drs anslag.

Herr Grefve de la Gardie: Erfarenheten har i alla tider lärt oss, att, då Staten i fråga om tillverkningar gifver sig in på ett gebit, som egentligen tillhör den enskilda företagsamheten, så fördyrar den onödigtvis den vara som skall tillverkas. Detta faller sig naturligt deraf, att Staten för dylika större tillverkningar har behof af kostsamma anläggningar, stor tjenstemannapersonal o. s. v., allt omständigheter som orsaka dryga kostnader, men i afseende å hvilka den enskilde kan göra betydliga besparingar. Sådant skall och inverka på varans pris, och jag kan därför ej begripa hvarför man så strängt vill hålla derpå, att tillverkningen af patronerna skall handhafvas af Staten. Man vet ju att åtskilliga andra tillverkningar för allmänt behof ske af enskilda bolag, såsom kruttillverkning, kanongjutningar m. m.; och man vet likaledes att Staten icke haft skäl att klaga öfver den vara, som på sådant sätt tillverkats. Staten kan ju dessutom utöfva pålitlig kontroll öfver tillverkningen, hvadan och då här är fråga icke om att tillverka patronen i dess helhet, utan endast om sjelfva hylsan, jag för min del icke kan annat än på det högsta afstyrka det anslag af 50,000 R:dr, som är afsedt för anläggning af verkstäder för patronstillverkningen. Hvad beträffar anslaget till patronerna, så anser jag att ett belopp af 125,000 R:dr dertill är tillräckligt. För detta anslag erhåller man 100 stycken patroner per gevär, hvilket är fullkomligt tillräckligt att hafva färdigt, då gevären samtidigt hinna blifva färdiga. Sedermera kunna ju flera patroner anskaffas. En talare har förmenat, att man utaf det nu af förordade anslag skulle få hälften mindre patroner, än man i sjelfva verket får. Detta är en missräkning, som grundar sig derpå, att han antagit patronen per stycke komma att kosta 5 öre i stället för 2½ öre, som den kostar utan bly och krut. Jag afslår Utskottets förslag och bifaller ett anslag till patroner af 125,000 R:dr.

Herr Liss Olof Larsson: Jag är ingalunda så långt kommen i räknekonsten, att jag på något sätt skulle hafva vågat ingå i tvist med Herr Hedengren på det gebitet, om jag icke i detta fall haft att stödja mig vid den uträkning, som finnes intagen i den Kongl. Propositionen rörande detta ämne, och hvilken jag för min del finner vara alldeles oförtydlig, hvarföre jag fortfarande vidhåller mitt yrkande om anslaget ned-sättande till 125,000 R:dr.

Öfverläggningen var slutad. Sedan proposition på bifall till Utskottets förslag blifvit med nej besvarad, beslöt Kammaren, att Riksdagen skulle för kopparpatroners anskaffande eller tillverkning anvisa för år 1868 ett extra anslag af 175,000 R:dr, att af Riksgälds-kontoret utbetalas.

Punkterna 37 och 38.

Biföllos.

Punkten 39.

Efter fattadt beslut derom, att denna punkts begge moment a och b skulle i ett sammanhang göras till föremål för öfverläggning, men sedermera öfver hvarterda momentet särskildt beslutas, yttrade:

Herr Statsrådet Thulstrup: Af de vid många olika tillfällen meddelade utredningar, rörande ändamålet med Carlsborg, är det bekant, att denna fästning är ämnad att, då den en gång blifver färdig, uppfylla det viktiga ändamålet att under krig tjena såsom förrädsfästning, der de viktigaste krigsförråd böra samlas och bevaras, der en del reservtrupper kunna sammandragas och danas och derifrån allt kan utgå, som fordras för åtminstone större delen af den rörliga krigsmagtens underhållande — såsom folk, vapen, ammunition, lifsmedel, kläder, redskap och materialier af mångahanda slag. Man inser lätt vigten af att hafva dessa förräder samlade och säkert skyddade, då man besinnar huru en krigshärs hela användbarhet beror på uppyllandet af dess materiela behof. Till förvaring af dessa dyrbara förråd fordras tillräckligt stora, fasta och rymliga *byggnader*, och till dessas skyddande *befästningar*. En fästning, ämnad att förvara hufvudförråden för krigshärens befäl, bör ej vara förlagd vid krigsortens yttre gränser, der den, genom fiendens möjliga framgångar, redan i början af kriget kunde afskäras från förbindelsen med egen armé, utan bör den vara förlagd så långt bakom det område, der krigshären skall röra sig, att förbindelsen emellan denna och fästningen icke kan af fienden lätt afbrytas. Den hastighet, hvarmed en anfallande fiende numera vanligen påträner, är ett ytterligare skäl för en sådan fästnings undandragna läge. Förrädsfästningar förläggas derföre längre in i landet, men så, att de ega säkra och lätta förbindelser helst sjöledes med landets krigsområden, på det förnödenheterna må kunna skyndsamt fortskaffas till krigsorterna. Då vårt lands tillgångar icke medgifvit anläggandet af flera förrädsfästningar, har det varit särdeles fördelaktigt, att man kunnat finna *en* punkt, som, genom sina sjöförbindelser med hela den medlersta delen af landet, kan tjena till gemensam upplagsort för de viktiga krigsförråden. Det har härigenom blifvit möjligt att inskränka sig till *en* förrädsfästning.

Såsom af det Kongl. Maj:ts Proposition bilagda protokollet synes, anses alla vid Carlsborgs fästning återstående arbeten kunna utföras för en summa af 5,000,000 R:dr. Enhvar bör kunna inse huru i högsta måtto önskvärdt det måste vara, att fullbordandet af denna vårt lands enda förrädsfästning icke alltför länge fördröjes. En längre arbetstid medför, genom de medföljande biomkostnaderna, alltid en högre kostnad. Arbetena vid Carlsborg hafva nu fortgått i ungefär 42 år. Huru lång tid, som ännu skall återstå, innan denna fästning, färdigbyggd, kan användas för sitt ändamål, är naturligtvis beroende af den kraft, hvarmed arbetet kommer att fortsättas, således på de anslag, som Representationen för detta ändamål anslår. Med ett

årligt byggnadsanslag af 100,000 R:dr skulle 50 år ännu återstå. Kongl. Maj:t har dock, under närvarande förhållanden, icke velat ifrågasätta ett större anslag än det för 1867 beviljade.

Man hör ej sällan omtalas de oerhörda summor, de många millioner, som blifvit nedlagda på vårt fasta försvar, huru våra fästningsbyggnader vid hvarje riksdag fordra betydliga anslag, utan att man kan motse något slut på dessa ständigt återkommande anslagsfordringar. Detta kan förtjena att något närmare pröfvas. Ifrån 1819, då ombyggnaden af våra fästningar begynte och Carlsborg ätven började anläggas, hafva till sistlidna års slut ungefär 9,750,000 R:dr utgått till rikets alla pågående fästningsbyggnader, hvilket, i medeltal, gör något mer än 200,000 R:dr i årligt anslag. Denna summa är ganska ringa vid jämförelse med de kostnader, som af andra i magt och tillgångar med vårt land jemförliga stater, såsom t. ex. Bäjern och Belgien, för dylika fästningsanläggningar blifvit använda. Några år efter det stora Europeiska krigets slut beslöt Bäjern att vid Ingolstadt anlägga en förräds- och manöverfästning. Arbetet har med stor kraft bedrivits. 1859 voro derfor utgifna 35,650,000 R:dr och såsom ytterligare behöfliga beräknades då 13,950,000 R:dr, utgörande tillsammans 49,600,000 R:dr Svenskt R:mt. För Belgiens nya befästning af Antwerpen var beräknad en summa af 37,000,000 R:dr, hvarförutan representationen 1864 ytterligare anslagit 4,625,000 R:dr, hvarigenom hela kostnaden uppgår till 41,625,000 R:dr. I rundad summa kostar således befästningen af Ingolstadt 50,000,000 R:dr och af Antwerpen 40,000,000 R:dr. För Sveriges hufvudfästning Carlsborg är kostnaden beräknad till 10,000,000 R:dr. Den har varit under byggnad i 46 år, och med det af Utskottet nu tillstyrkta anslaget, 50,000 R:dr, komme ännu att för dess fullbordande erfordras — 100 år.

Då Utskottet yttrar att "arbetena skola till de utom själva fästningen belägna förkansningarne öfverflyttas", så innebär sådant ett misstag. För att inse detta fordras en närmare kännedom om ifrågavarande fästningsplan och arbetenas närvarande ståndpunkt. Jag skall försöka att härom lemna en kort beskrifning, så godt sådant, utan tillhjälp af ritning, låter sig göra.

Carlsborg är belägen på ett i Wetttern utskjutande näs. Hela den plats som utgör fästningens inre område skall omgifvas af ett sammanhängande retranchement eller så kallad hufvudvall. Större delen af denna vall, den nemligen som uti raka linier följer utefter näsets sidor, är färdig, hvaremot den öfriga delen, hvilken kommer att anläggas tvärs öfver nämnda näs, der detta sammanhänger med landet, ännu återstår att uppföra. Såsom förberedelse härtill äro betydliga jordquantiteter framförda och på olika ställen upplagda i den blifvande hufvudvallens rigtning, hvilka mau tilläfventyrs trott vara ämnade till särskilda skansar. Framför den återstående delen af hufvudvallen, eller den som skall sträcka sig tvärs öfver näset, komma de olika, hvarandra inbördes försvarande och emot landssidan eller fältet vända fästningsverk att anläggas, hvilka tillsammans komma att utgöra fästningens så kallade anfallsfront. Det är nemligen endast från denna sida, som fästningen kan anfallas af landttrupper med vanliga för en belägring till lands afsedda medel. Först sedan den återstående delen af hufvudvallen blifvit färdig, hvilket, med ett årsanslag af

50,000 R:dr, väl kommer att dröja 8 à 10 år, kan fråga blifva om begynnelse med anfallsfrontens verk.

Hvilka förbättringar som åt planen för Carlsborgs fästningsbyggnad möjligen må kunna gifvas, kan likväl någon förändring af hufvudvallen — det inre, hela fästningen omgifvande skyddsvärnet — aldrig komma i fråga. Efter hvilket system denna fästning må anläggas, blifver detta värn alltid lika viktigt och behöfligt. Skulle, oakadt hufvudvallens högst betydliga dimensioner, någon förstärkning deraf med anledning af artilleriets ökade skottverkan framdeles anses behöflig, är sådant lätt verkställt, då hela detta verk är af jord och således kan, när som helst, gifvas hvilken tjocklek som må anses behöflig.

Att det system af med hvarandra kombinerade verk, som skola skydda platsen mot anfall från landssidan och som tillsammans utgöra fästningens anfallsfront, böra vara anlagda och konstruerade efter tidens fordringar och nyaste befästningsåsigter är naturligt. Jag är ock förvissad, att de strängaste fordringar i detta hänseende skola göras gällande. Uti den för Carlsborg 1820 först autagna planen var anfallsfrontens befästning uppgjord efter Carnots system, hvilket då ansågs för det bästa, som här kunde vinna tillämpning. Sedan den tiden har likväl ifrågavarande plan undergått betydliga förändringar och förbättringar i enlighet med artilleriets utbildning och befästningskonstens framsteg. Den nuvarande planen fastställdes 1837 och är alltså 30 år gammal. Att så är förhållandet, kommer deraf, att arbetet under hela tiden fortgått å den stora kasernbyggnaden jemte hufvudvallen — med hvilken sednare, såsom nyss är nämnt, ingen förändring kunnat ifrågakomma — och att företaget af en revision med anfallsfrontens befästningsplan således ansetts vara fullkomligt ändamålslös för än närmare tiden för arbetets förflyttning till denna front. Vid annalkandet af denna tidpunkt ämnar chefen för fortifikationen begära, att en kommitté af sakkunnige män blifver förordnad att underkasta den för nämnda fronts befästning uppgjorda plan den mest sorgfälliga pröfning och afgifva förslag till de förändringar deri, som artilleriets och befästningskonstens alltjemt fortgående utveckling och tidens då vunna erfarenhet komma att påkalla. Jag kan, under sådant förhållande, icke inse hvartill en så beskaffad underdånig skrifvelse *nu* skulle tjena, som den Utskottet föreslagit, hvaruti nemligen skulle anhållas, att Kongl. Maj:t måtte låta undersöka, "huruvida den för Carlsborgs fästningsbyggnad uppgjorda plan är af beskaffenhet att böra äfven framgent efterföljas". Om en sådan granskning nu företages och resultatet deraf blir ett nytt befästningsförslags framställande — hvilket jag icke betvivlar -- så tjenar hela denna åtgärd i alla fall till ingenting. Några år derefter, då arbetet med hufvudvallen nalkas sitt slut, och begynnelsen med anfallsfronten förestår, kommer *i alla fall* en *ny*, i alla hänseenden grundlig granskning att af fortifikationschefen föranstaltas, hvilken kommer att, på grund af befästningskonstens nyaste framsteg och *då* varande tids erfarenhet, i den sednast utarbetade planen föranleda ytterligare, måhända ganska viktiga och betydliga förändringar. Jag kan därför icke finna, att den af Utskottet föreslagna undersökningen skulle tjena till någonting annat än föranledandet af en onödig kostnad. Med kändedom om vår fortifikationskorps grundliga kunskaper och det varma intresse, hvarmed den följer sitt

yrkes utveckling i alla länder, är jag fullt förvissad, att ett så stort och viktigt arbete som det ifrågavarande icke skall begynnas, utan att planen därför är uppgjord i fullkomlig öfverensstämmelse med tidens strängaste fordringar.

På grund af dessa skäl får jag anhålla, att Kammaren måtte bifalla hvad Kongl. Maj:t för fortsättandet af Carlsborgs fästningsbyggnad begärt, samt afslå Utskottets i mom. 6 gjorda framställning om aflåtande af en underdånig skrifvelse, rörande granskning af den för nämnda fästningsbyggnad uppgjorda plan.

Herr Grefve Posse: Vid behandlingen af den nu förevarande frågan har Utskottet utgått från den förutsättning, att den allmänna meningen i landet är sådan, att den uppfattat planen för fästningsbyggnaderna och beskaffenheten af arbetet dervid såsom icke ändamålsenlig. En sådan föreställning vill verkligen göra sig gällande. Jag vill dock icke härmed uttrycka min enskilda öfvertygelse, ty jag vet icke, huruvida nämnda allmänna föreställning har skäl för sig eller icke. Man har trott, att sednare tiders uppfinningar skolat orsaka, att ändringar i planen för fästningsanläggningen blefve nödvändiga. Då nu en väsentlig del af arbetet hunnit afslutas och nya arbeten skola påbegrinnas vid en annan vigtig del af fästningen, så ansåg man, att det vore nödvändigt att få utredt, om den gamla planen vore fortfarande duglig och användbar, eller om man skulle börja fortsättningen af arbetena efter en ny plan. Utskottet har visserligen icke förbisett nödvändigheten af att lemna sysselsättning åt arbetspersonalen vid fästningen, och Utskottet har för sådant ändamål bestämt ett belopp, som kunde anses lämpligt. Då ett allmänt misstroende i landet mot ändamålsenligheten af fästningsarbetet, sådant det bedrefs, vore rådande, ansågs ej välbetänkt att bevilja större anslag för arbetets fortsättning, än som skett, förrän en fullständig undersökning af förhållandena egt rum; att Utskottet har af sådan anledning tillstyrkt endast 50,000 R:dr. En reservant har velat ådagalägga otillräckligheten af detta anslag äfven för det af Utskottet afsedda ändamål, eller arbetspersonalens sysselsättning, men denne reservants beräkningar hafva visat sig origtiga, ty i och med det tillstyrkta anslaget skulle ett öfverskott uppstå af 9,000 R:dr.

Herr Jonas Andersson: Utan att vilja ingå i någon speciel undersökning, huruvida fästningsarbetet vid Carlsborg är ändamålsenligt, vill jag dock, i anledning af Herr Statsrådet Thulstrups yttrande, fästa uppmärksamheten dervid, att, om det är meningen med denna fästning att der förvara våra förråd, det är nödvändigt att se till, att fästningen fyller detta ändamål. Många anledningar förefinnas att tro motsatsen. Man vet, att arbetet redan fortgått under en tid af 42 år. De många millioner, som blifvit nedlagda å detsamma och tilläfventyrs fortfarande komma att medläggas, medföra nödvändigheten deraf, att man icke underlåter något, som kan lända dertill, att, när fästningen en gång blifver färdig, den kan uppfylla sin bestämmelse. Det torde numera vara hög tid, att man undersöker förhållandet dermed. Jag har besökt fästningen och dervid samtalat med åtskillige personer, till och med tjänstgörande officerare, hvilka låtit förstå, att det icke skulle stå så rätt till i afseende härfpå. Jag anser

derföre Utskottets förslag om den underdåniga skrifvelsens affåtande vara af ganska betydande vikt. Jag tror ock, att det anslag, som Utskottet tillstyrkt, är lämpligt, intilldess den äskade undersökningen egt rum. Det är beräknadt med afseende på nödvändigheten af underhåll för den arbetsstyrka, som der nu finnes. I Utskottet uppgjordes visserligen en kalkyl, utgående derpå, att detta anslag icke skulle vara tillräckligt för arbetsstyrkans underhåll, men denna kalkyl ansåg jag mig icke kunna godkänna, ty deruti ingick äfven kostnaden för disciplinkompaniet vid Borghamn, till en styrka af 140 à 150 man.

För att bevaka detta manskap finnes der förlagd en officerskorps af 10 stycken, deraf 7 tillhöra särskilda regementen, hvilka kunna när som helst afskedas, hvaraf följer, att behovet af medel åtminstone i denna del kan nedsättas.

I närheten af denna fästning ligger en höjd, hvilken sakkunnige personer sagt dominera fästningen, och från hvilken fienden, om han besitter densamma, kan i fästningen inkasta hvilka förstörelsemedel som helst. För öfrigt torde fästningen, i hvad skick den än kommer, ej kunna motstå de nya uppfinningar, som på sednare tider egt rum i fråga om dylika förstörelsemedel. Saken må nu förhålla sig huru som helst, så är det dock nödvändigt, att vi, innan vi ytterligare nedlägga flera millioner på detta arbete, hos Kongl. Maj:t anhålla, det en sådan undersökning, som Utskottet föreslagit, må ega rum.

Herr Svensén: Då Carlsborgs fästningsarbete först påbörjades, afsåg man dermed ett värn för vårt inre försvar. Nu har detta fästningens första syftemål öfvergått till ett annat, nemligen till att försvara vår krigsmateriel. Fästningen duger icke heller till annat, och säkert är, att de ståtliga byggnaderna skola falla till ruin vid första skottet från en fiendtlig kanon af 12 à 15 tums kaliber. Ett starkt artillerianfall tåla eller motstå de icke. Jag har sjelf haft tillfälle att se, det afskjutna runda kulor gått rakt igenom murarne. De fästningar, som fordomdags ansågos vara utmärkta, duga numera icke. Att fortsätta fästningsbyggnaden efter den plan, som nu följes, vore öfverdådigt och utan ändamål, helst den domineras af en höjd, det s. k. Waberget, som ligger, om jag ej orätt minnes, 30 fot högre än fästningens vallar. Det torde derföre vara tydligt för hvarje profant öga, att arbetet, efter den plan det nu bedrivs, måste afstadna, och ny plan uppgöras. Stats-Utskottet hade till och med tänkt att afstyrka allt vidare anslag till denna fästningsbyggnad, men med afseende derpå, att arbetspersonalen icke skulle gå sysslolös, gick Utskottet en medelväg, hvilken jag för min del också tillstyrker.

Hvad nu den ifrågasatta underdåniga skrifvelsen angår, så är det väl möjligt, att Regeringen kan vara betänkt uppå att utan påminnelse inkomma med förslag till förändring i byggnadsplanen, men jag tror det hafva mera kraft med sig, om Riksdagen gör en påstötning derom.

Herr Reuter-crona: Då ifrågavarande fästningsbyggnadsarbete fortgått i 40 år och, enligt den fastställda arbetsplanen, för dess fullbordande ätgå ytterligare 50 år, hvilken tid skulle fördubblas eller stiga till 100 år, i fall blott 50,000 R:dr årligen till arbetet användas, i stället för 100,000

R:dr, såsom vid föregående riksdagar till ändamålet blifvit anslagna; då ostridigt ett land behöfver åtminstone *en* fast punkt, der med trygghet kunna förvaras krigsmateriel och förråd af hvarjehanda slag; då de 50,000 R:dr Utskottet föreslagit till användande vid befästningsarbetet, icke ens förslå att bestrida de kostnader, som äro förenade med sysselsättande af disciplinkompaniet vid Borghamn och kronoarbeta kompanierna vid Carlsborg; då afslutandet eller inskränkandet af det ifrågavarande arbetet skulle utmärka ett betänkligt svaghets tillstånd inom landet, och en bristande förmåga att göra det nödvändigaste för dess försättande i försvarstillstånd; och då slutligen, enligt de upplysningar Herr Statsrådet Thulstrup lemnat, tydligt synes, att hvarken Kongl. Maj:ts Regering eller chefen för Ingeniörkorpsen varit överksamma i fråga om användande vid Carlsborg af de nya uppfinningarne i befästningskonsten, likasom antagas får, det vederbörande sjelfnaut icke underlåta att af de nya metoder för befästningarne, som kunna komma i fråga, tillämpa den bästa; så kan jag, för min del, icke finna rätt och lämpligt, att anslaget nu nedsättes till hälften af hvad det under en lång följd af år utgjort. Af Herr Statsrådets upplysningar framgår dessutom, att Stats-Utskottet misstagit sig om det arbete, som närmast förestår vid fästningen, hvilket icke är hvad Utskottet föreställt sig, utan består i de färdiga fästningsvallarnes förening, ett arbete, som väl bör i alla händelser fullbordas, oberoende af blifvande förändring i befästnings-sättet i öfrigt, men hvartill ovilkorligen fordras högre anslag än Stats-Utskottet föreslagit. På grund af hvad jag sålunda anfört, yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts Proposition i ämnet samt afslag å Utskottets hemställan.

Herr A. von Proschwitz: Det hade varit väl, enligt min tanke, om Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i ämnet vunnit Riksdagens bifall, helst fordringarne ju icke äro så stora; men då, med afseende på den tryckta ställningen i landet, detta icke låter sig göra, så hemställer jag, det Kammaren åtminstone ville bevilja det belopp, som, enligt hvad för mig uppgifvits, Första Kammaren för ändamålet anslagit, eller 66,000 R:dr. Hvad åter beträffar andra momentet under nu förevarande punkt, så skulle jag önska, att detsamma icke nu afgjordes, utan pröfvades i sammanhang med nästföljande punkt i Utlåtandet rörande Waxholms fästning. Utskottet har angående såväl Carlsborgs som Waxholms fästning föreslagit aflåtande af underdåniga skrivelser till Kongl. Maj:t med begäran om undersökningar, hvilka borde ske i ena fallet af en kommitté och i det andra af sakkunnige och opartiske män, men på det någon enhet och konsekvens härutinnan må ega rum, skulle jag önska, att frågan om dessa skrivelser aflåtande i ett sammanhang afgjordes. Det har under diskussionen blifvit yttradt, att fästningar numera icke äro af någon vikt, men jag ber i anledning häraf få erinra derom, att det behöfdes ett år för att intaga Sebastopol samt att under samma krig Europas två mäktigaste nationer, som ega att disponera öfver de största flottor, icke kunde i Östersjön uträtta något emot Ryssland, just till följd af de Ryska fästningarne.

Herr Jonas Andersson: Det är allenast i anledning af min grannes till venster yttrande, att inskränkningar uti ifrågavarande anslag skulle bevisa vår oförmåga att tillgodose våra försvarsverk, som jag begärde ordet

för att erinra, det man i första hand bör se till, om den plan rörande befästningarne vid Carlsborg, som hittills följts och fortfarande skulle följas, verkligen är ändamålsenlig, och anser jag det vara fullt riktigt, att, intilldess utredning härom vunnits, inskränka anslagsbeloppen för berörda befästningar, så att icke Statens medel onödigtvis förspillas. Vi hafva visserligen råd att underkasta oss de uppoffringar för vårt försvarsväsende, som äro oundgängliga, men deremot hafva vi icke råd att onödigtvis bortkasta våra tillgångar, och är jag viss om, att äfven de rikaste nationer hafva sig angeläget att tillse, det de medel, som i ett eller annat afseende anslås, verkligen också användas så, att de med anslagen afsedda ändamålen uppfyllas. Jag yrkar därför fortfarande bifall till Utskottets hemställanden i båda momenten af nu förevarande punkt.

Härmed var öfverläggningen slutad. Då Herr Talmannen härefter framställde proposition på bifall till Utskottets under *mom. a)* gjorda hemställan svarades härtill med ja och nej, hvarjemte votering begärdes. Med anledning häraf uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition så lydande:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt under *mom. a)* i 39 punkten af dess Utlåtande N:o 36,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, är ifrågavarande anslag af Kammaren beviljadt till belopp af 66,000 R:dr.

Omröstningen anställdes i grundlagsenlig ordning, och befunnos, efter voteringsseklarnes öppnande, 108 ledamöter hafva röstat ja och 43 nej; i följd hvaraf Kammaren bifallit, hvad Utskottet under momentet a) hemställt.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

Med anledning af beslutet öfver detta moment begärde

Herr Hedlund ordet och yttrade: Jag anhåller att till Kammarens protokoll få nedlägga min reservation emot det nu fattade beslutet att till Kongl. Maj:t aflåta en sådan skrifvelse, hvarom *mom. b)* i förevarande 39 punkt närmare förmäler, och detta af skäl att jag, efter de upplysningar i ämnet Herr Statsrådet Thulstrup meddelat, anser en sådan skrifvelse vara obehörig.

Uti denna reservation förklarade Herrar *A. von Proschwitz, Åstrand, Reutercrona* samt Herr Grefve *de la Gardie* sig instämma.

Punkten 40.

mom. a).

Herr Statsrådet Thulstrup: Som bekant är, har man, alltsedan Stockholm blef en större stad, fästet synnerlig vikt vid försvaret af inloppet vid Waxholm, emedan, utan ett sådant försvar, hvilket fiendtligt fartyg som helst skulle kunna gå direkte in i Stockholms hamn. Redan den

den tid, då vår hufvudstad låg midt i hjertat af ett stort och mäktigt rike, då Östersjön var vår vallgraf och Östersjöprovinserna våra utanverk — redan denna tid utgjorde försvaret vid Waxholm ett föremål för Styrelsens allvarligaste uppmärksamhet. Ännu viktigare torde detta försvar vara numera, sedan Stockholm blifvit en gränssort.

Då för några år sedan den hotande politiska ställningen föranledde krigsrustningar äfven inom vårt land och, i sammanhang dermed, åtskilliga provisionela åtgärder ansågos böra vidtagas för att försätta inloppet till Stockholm i förbättradt försvarstillstånd, så anbefalldes Waxholms fästnings förstärkning med de medel, som inom en kortare tid kunde stå till hands. Fästningens försvarsförmåga, efter dessa åtgärders vidtagande, blef ej den gången pröfvad. Emellertid har, med anledning af artilleri- och sjövapnets nyaste utveckling och ökade anfallskraft, blifvit anbefalldt, att försvaret vid och omkring Waxholm skulle försättas i ett tidsenligt skick, så att hufvudstaden måtte vara fullt betryggad mot ett fiendtligt anfall från detta håll, och förslag till en sådan förstärkning af detta försvar har äfven af Chefen för fortifikationen blifvit inlemnadt.

Enhvar inser, att en fästnings verkningsförmåga måste i främsta rummet vara beroende af dess bestyckning. Synnerligen gäller detta om sjöfästningar, ämnade att strida mot det utomordentligt starka artilleri, som föres af nutidens bepansrade krigsfartyg. Men ingen sjöfästning, den må vara bestyckad huru som helst, förmår ensamt genom sin artilleri-eld hindra en fiendtlig eskader, framför allt om den är bepansrad, att forcera ett inlopp, om icke detta är tillspärradt med en tillräckligt stark stängningslinje, hvarigenom fartygens fart hämmas. Som medlen att genomtränga ett sådant hinder likväl äro mångahanda, om en fiende får ostörd dertill använda tid och arbete, måste sådana stängsellinier försvaras af ett kraftigt artilleri, som på nära håll kan beskjuta de genom stängsellinierna uppehållna fartygens sidor. Detta artilleri måste åter, för att kunna uppfylla sin bestämmelse, vara emot fiendtlig beskjutning väl skyddadt, hvilket numera måste ske genom bepansring. För hindrandet af fiendtliga fartygs inlöpande, fordras således oeftergifligen: 1:o starkt sammansatta *stängningslinier*, 2:o *det gröfsta artilleri* till dessa liniers försvar och 3:o *tillräckligt tjock bepansring*, ändamålsenligt anbringad å vissa delar af fästningen, för att skydda det verksammaste artilleriet.

Den sednast uppgjorda planen till Waxholms förändring och förstärkning har jag noga granskat, hvarvid den officer, arbetschefen på stället, som densamma utarbetat, varit närvarande för att uppgifva grunderna för de föreslagna anordningarna. Efter mitt omdöme är denna plan uppgjord med mycken skicklighet och omtanke. Enligt densamma kommer en del af murverken att täckas af framförliggande jordverk, golf, hvalf och murar att förstärkas, tvenne bepansrade batterier att anläggas, hvardera af 4 kanoner af gröfsta kaliber. Genom en del pjasers utbyte mot andra af gröfsta slag kan bestyckningen, i afseende på antalet, något inskränkas, hvarigenom mera utrymme till logementer för garnisonen vinnes. Det är nemligen icke genom det stora antalet pjaser utan genom deras groflek, som fästningsförsvaret numera erhåller styrka. Tvenne stängsellinier, en för hvardera sundet, äro förfärdigade af flera hvarf öfver hvar-

andra lagda och genom kettingar sammanbundna trän, hvilka komma att försvaras af nyssnämnda bepansrade batteriers kanoner. Framför dessa stängsellinier kommer ett särskildt försvar af undervattens-minor att anbringas.

Berättelsevis har man hört uppgifvas, att kasematterna i de till stängselliniernas försvar afsedda batterierna skulle vara så tränga, att, om en af de der placerade kanonerna skulle springa, det då vore omöjligt att utbyta den mot en annan, utan att sönderbryta kasematten. Med anledning häraf kan jag upplysa, att en sådan farhåga är fullkomligt ogrundad. Huru förhållandet var med de 1864 tillämnade provisionela batterierna, känner jag icke, men inom de permanenta batterier, som nu skola uppföras, blifva både utrymmet och förbindelserna fullkomligt tillräckliga. — Likaså har uppgifvits, att dessa batterier skulle vara så illa placerade, att bakom dem varande högre murar vid en beskjutning skulle nedfalla öfver batterierna, alldeles betäcka dem och derigenom hindra dem från att skjuta. För den händelse, att någon skulle åt dylika uppgifter hafva lemnat någon uppmärksamhet, vill jag upplysa, att det ena batteriet kommer att ligga framför en gård af ej obetydligt område, och det andra framför en mur, från hvilken det likväl har så långt utsprång, att om än hela muren ramlade ned på det bombfria och med jord betäckta batteriet, dettas skjutverksamhet deraf på intet vis skulle förhindras. Något nedrasande af bakom dessa batterier varande murar lärer likväl desto mindre kunna komma i fråga, som fiendtliga fartyg, hvilka ankomma till stängsellinierna och der helsas af de bepansrade batteriernas eld, väl lära få annat att göra än att sysselsätta sig med profskjutning på de bakom varande murarne.

Emellan Wermdön i öster och Rydboholmslandet i vester bildas af Rindön, Waxön och Kullön en position, som af en fiende endast kan genomträngas vid Oxdjupet vid Waxholm och vid Bullarholmen. Dessa tre inlopp äro derföre *lika* viktiga att försvara, då, om ett af dem kan forceras, de andra derigenom blifva turnerade och inseglingen till hufvudstaden öppen. Oxdjupet, hvars djup är ganska betydligt, är tillstängdt genom en stenförsänkning, för hvars försvar ett större kasematteradt, nu under byggnad varande verk är afsedt. Bullarholmssunden äro likaledes stängda genom stenförsänkningar, hvilka beskjutas från ett 1864 på det s. k. Gåsviksskåret uppfördt öppet batteri. Naturligtvis äro skärgårdsfartyg påräknade att biträda vid försvaret af denna position. Emellan Oxdjupet i öster och vestra Bullarholmssundet bildas, bakom nyssnämnde tre öar, en god försvarslinie, längs hvilken skärgårdsfartyg eller monitorer kunna, skyddade af öarne, förflytta sig, för att vara till hands vid det af inloppen, der deras medverkan vid försvaret bäst behöfves.

Den af Kongl. Maj:t tillförordnade kommitté för afgifvande af förslag till hufvudstadens försvar har, efter granskning af ifrågavarande befästningsplan och efter att hafva besökt Waxholmsspositionen, uti afgifvet betänkande derom yttrat: "*att försvaret eger den fasthet, att det svårligen af en fiende kan öfvervinnas.*"

Hvad den af Utskottet föreslagna underdåniga skrifvelse beträffar, hvori skulle framställas en anhållan, det Kongl. Maj:t ville genom sakkunnige och opartiske män låta företaga en granskning af den för försvarsarbetena vid Waxholm nu antagna planen m. m., så har jag i principen

ingenting emot, att allmänna arbeten, som på Statens bekostnad verkställas, underkastas all möjlig granskning, och är det endast i fråga om Carlsborg, som jag, på anförda skäl, ansett en sådan undersökning för tidig och till ingenting tjänande. Hvad särskildt Waxholm beträffar, så, ehuru jag tror att den uppgjorda planen till försättande af denna fästnings försvar i tidsenligt skick är fullt ändamålsenlig, anser jag likväl, då misstro i detta fall synes inom någon del af Representationen vara rådande, det vara ganska önskvärdt, att en närmare undersökning om förhållandet må ega rum, enär det naturligtvis är af vigt för enhver att veta, om inloppet till hufvudstaden är väl försvaradt eller om någon förstärkning i detta hänseende ytterligare kan vara behöflig. Jag har rörande denna fråga samtalat med fortifikationschefen, som sagt mig, att han ingenting högre önskar, än att planen till såväl Waxholm som hvilken annan fästning som helst inom riket måtte underkastas den noggrannaste pröfning af dertill kompetente bedömare. Att emellertid nu nedsätta en kommitté för en ytterligare granskning af den sednast uppgjorda planen för Waxholmsförsvaret och afvakta resultatet deraf, innan detta års arbeten påbörjas, är så till vida omöjligt, som en del förberedande åtgärder redan äro vidtagna, kontrakt afslutade m. m. Till det ifrågavarande arbetet hafva 90,000 R:dr redan vid sednaste riksdag blifvit beviljade. Om vidare anslag för 1868 nu afslås, så uppkommer härigenom i detta arbete ett afbrott och en rubbning, som, om fästningsbyggnaden 1869 åter upptages, då förorsakat Staten både skada och förlust.

På grund af det nu anförda, får jag anhålla, det Kammaren, med ogillande af Utskottets i mom. b) framställda förslag, må bevilja det af Kongl. Maj:t för fortsättande af fästningsbyggnaden vid Waxholm äskade belopp.

Herr Otterström: Jag har för sed att, af en kanske alltför långt drivven aktning för majoriteten, ej anmäla mig som reservant mot beslut, dervid jag tillhört den besegrade delen, men vid denna punkt har jag icke kunnat underlåta detta undantag från den allmänna regeln. Här är nemligen fråga om anslag till förstärkande af befästningarne vid Waxholm, denna sköld för hjertpunkten i vårt land, för hufvudstaden Stockholm och för hela Mälaredalen. Ända så långt tillbaka mitt minne sträcker sig, har jag städse hört talas om behovet att i närheten af hufvudstaden hafva starka befästningar, för att skydda denna stad, och likväl har man alltid stadnat dervid, att åtnöja sig med Waxholm. Waxholm kan dock på sednare tider mindre än tillföre anses motsvara hvad man med rätta fordrar af en sjöfästning, nu ämnad att åtminstone hindra en lurande fiende att plötsligt lägga sina pansarbatterier intill hufvudstadens skeppsbro. Enligt de vid sistlidne riksdag framlagda kostnadsförslagen skulle för Waxholms fästnings försättande i tidsenligt skick erfordras en summa af 452,990 R:dr 15 öre, och utan att då underkänna den fastställda planen, beviljade Rikets Ständer för 1867 90,000 R:dr, hvilket också helt naturligt föranledde Kongl. Maj:t att för år 1868 äska enahanda belopp. Stats-Utskottet har dock icke ansett sig kunna tillstyrka bifall härtill; men på hvilka skäl? Männe af sparsamhet? Visserligen icke; ty den hedern vill jag gifva Utskottets majoritet. Dertill ansågo de frågan allt-

för vigtig, men ändock har Utskottet kommit derhän, att det afstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande välgrundade framställning, och forskar man efter motiverna härtill, så finner man dem väl af den föreslagna skrifvelsen, och deraf framgår att en på den korta tiden sedan sednaste riksdag uppkommen, illa dold misstro mot den, som utkastat planen till befästningen och som har ledningen af befästningsarbetet sig anförtrodd, är den egentliga orsaken och grunden till afslaget. Jag är icke obekant med de strider, som på sednare 10 åren utkämpats mellan stora och lilla flottan; denna är nu lyckligtvis avslutad och har funnit, såsom vi hoppas, en lycklig lösning, men en annan, och såsom det synes väldigare, strid har uppstått mellan pansaret och artilleriet, emellan dem som säga, att sjöfästningar numera äro ändamålslösa, sedan man fått dessa rörliga fästningar i monitörer, i pansarbatterier m. fl. den nyare tidens förstörelse-redskap, och dem hvilka påstå, att fästningar, naturligtvis med den nyaste tidens alla hjälpmedel försedda, ändock betyda ofantligt mycket, och anse dem fortfarande behöfliga, såsom hittills, till fasta stödjepunkter för det rörliga försvaret. Denna strid pågår, såsom vi hafva tillfälle att se, dagligdags i tidningarne, och synes ännu icke vara på långt när utkämpad. Om ock denna strid skulle leda derhän, att några nya sjöfästningar hädanefter icke komma att byggas, så är jag dock öfvertygad derom, att man söker bibehålla dem man har och bemödar sig att förstärka dem med relativt små omkostnader, mot hvad nya fästningsanläggningar erfordra.

Om nu en lurande fiende tänkte att i afseende på Stockholm utföra en öfverrumpling, så är jag öfvertygad derom, att dessa 452,990 R:dr vore ganska väl använda, om Waxholm dermed kunde komma i stånd att uppehålla fienden blott en half dag, ty detta lilla dröjsmål skulle möjligen bevara Stockholm från stor olycka. Hvad nu sjelfva planen för befästningsarbetet angår, så kan jag naturligtvis derom icke yttra mig med någon sjelfständighet i omdömet, ty mina studier och min praktiska verksamhet ligga åt ett helt annat håll, hvarför den gamla Romaren här hviskar mig i örat: "Ne sutor ultra crepidam"; men hvad jag i denna fråga vet, det är att planen för berästringen är uppkastad af en af de bästa krafter landet i denna väg eger; att den är gillad af Konung och Regering, samt att sednaste Riksdag anslog medel för densammes utförande. Inga medel böra sparas för att skydda hufvudstaden för en plötslig öfverrumpling af en fiende, som icke skulle glädja sig öfver någonting högre, än att se vår villrådighet, i fall vi nu taga ett steg tillbaka på den väg vi för 10 à 12 månader sedan beträdde gent emot denna fiende. Hvad nu den föreslagna skrifvelsen angår, så har visserligen en Regeringens ledamot sagt, att Regeringen icke skulle med missbelåtenhet emottaga en dylik skrifvelse, och detta är ju ganska liberalt, ja mer än liberalt, men för min del tror jag, att skrifvelsen icke är så oskyldig, och jag förbehåller mig min rätt att yttra mig härom när nästa punkt blir föredragen. Resultatet af hvad jag nu haft äran anföra, är att jag yrkar afslag å första punkten samt bifall till Kongl. Maj:ts Proposition i ämnet.

Sedan, på Herr Talmannens framställning Kammaren beslutat, att jemväl mom. b) i denna punkt gemensamt med mom. a) borde komma under öfverläggning, fortsatte

Herr Otterström: Det är icke nog med, att detta Stats-Utskottets skrivelseförslag afser, att Riksdagen icke skulle bevilja det af Kongl. Maj:t äskade anslag till Waxholms förstärkande för nästa år, utan det går ännu längre. Här föreslås nemligen, att, innan det vid *förra* Riksdagen till detta ändamål beviljade anslag kommer till användning, Kongl. Maj:t skulle genom sakkunnige och praktiske män låta anställa en sådan undersökning, som här ofvan i Betänkandet blifvit ifrågasatt. Man vill således förekomma, att Kongl. Maj:t nu skulle använda de medel, som föregående Riksdag anvisat för detta ändamål. Man vill tvinga Kongl. Maj:t att låta anstå med ett arbete, som redan pågått, till dess en sådan undersökning egt rum, som nu blifvit antydd, en undersökning derjemte af *sakkunnige* och *opartiske* män! Om man nu icke anser den, som uppgjort planen för befästningen, ledaren af arbetet och andra, som äro män af facket, om man icke vill anse dem så sakkunnige och opartiske, att en sådan undersökning kan åt dem uppdragas, kan jag i sanning icke finna, att någon annan utväg återstår än att tillse, att man får någon sådan celebritet inkallad från utlandet.

Jag ser således i skrivelseförslaget icke blott ett afslag med afseende å det anslagsbelopp, Kongl. Maj:t nu begärt för år 1868, utan har man derjemte, efter min åsigt, verkligen inlagt något deri, som skulle hindra Kongl. Maj:t att fritt disponera det anslag, som Ständerna vid sistförflutna riksdag bestämt för befästningsarbetets fortsättande år 1867.

Af dessa skäl finner jag mig föranlåten att yrka afslag äfven å denna punkt.

Herr Ridderstad: Jag har för min del icke stort förtroende för fästningar i allmänhet. Denna åsigt är icke en ingivelse för ögonblicket. Jag har lyst den länge och den har af mig blifvit uttalad vid flera föregående riksdagar. Vore det fråga om anläggande af en ny fästning, skulle jag således icke gerna vilja dertill lemna min röst.

Grunden till den tveksamhet, jag antydt, söker jag i krigshistorien. Utan att gå långt tillbaka i den, frågar jag, hvad gagn Österrike hade af den kända och ryktbara Verona-fyrkanten? Den spelade knappt någon rol vid det sista kriget mellan Österrike och Italien. Lika inflytelseslös och ringaktad var befästningskonsten och hvad dertill hörer under samma års fälttåg mellan Österrike och Preussen. Icke en enda belägring egde derunder rum och dock gingo Preussarne med snabba steg från seger till seger.

Vi veta ock, att under sednaste Danska kriget Fredericia föll ett lätt rof för fienden samt att Dyppelhöjderna långt mer än sjelfva fästningen Als hejdade Preussarne för någon tid. I betraktande häraf skulle jag för min del vara föga benägen att ådraga landet några uppoffringar för *nya* fästningar, men en annan sak är dock att underhålla de fästningar landet redan eger, fästningar som af tidserfarenheten och militära vetenskapsmän ansetts nödvändiga och som bidraga till landets trygghet; en annan sak, säger jag, är att underhålla dem än att bygga nya. Vare sig emellertid att fråga gäller nya eller gamla fästningar, bör synnerligt afseende fästas å de platser, der de finnas eller äro ämnade att anläggas. Vid inloppet till ett lands, ett rikes viktigare punkter, vid inloppet till hufvudstäder eller mera viktiga handelsplatser, der kunna de vara till och med af

den största vikt. Sådana fästningar af betydighet har Europa flera. Jag har nämnt några, som äro af mindre vikt. Jag vill nämna andra, som visat sig på det kraftigaste sätt stärka försvaret. Sebastopol uppehöll sålunda Vestmagternas *arméer* i månader. Kronstadt utestängde samma magters *flottor* från Petersburg. Dessa fästningar hafva således visat, att de både genom sitt läge och sin styrka gagnat försvaret.

Nu är frågan om Waxholm. Äfven denna plats har en belägenhet, som är högst förmånlig, och säkerligen kunde den vid ett anfall blifva af betydande vikt. Den är Stockholms enda fasta förpost. Alla böra vi älska hufvudstaden och framför allt tror jag, att Stockholm sjelf, om det har någon omtanke om sin frihet och sitt bestånd, icke bör underlåta att för ändamålet göra uppoffringar.

Stats-Utskottet har i sitt Utlåtande visserligen anmärkt, att en opinion gjort sig gällande, som betviflar snart sagdt fästningens behöflighet. Här yttras nemligen att, genom utförandet af de föreslagna arbetena till förstärkande af denna befästning, försvaret af inloppet till Stockholm väl kunde komma att "*anses*" betryggande, utan att blifva det "*i verkligheten*". Ja, mine Herrar, nog vet man det. Nog känner man nemligen, att opinioner kunna skapas, misstankar väckas och misstydningar göra sig gällande, men att en representantkammare skall bilda sitt omdöme med ledning af lösa rykten och på dem grunda sitt beslut, anser jag icke vara den fullt värdigt.

Jag tror, mine Herrar, att något hvar bör inse, att de anmärkingar, som framställts mot Waxholms fästning i sitt nuvarande skick — om ock de må ega fog — dock närmast härflyta af den utveckling, krigsvetenskapen vunnit under sednare år. I och med detsamma artilleriet tilltager i kraft, sjunka fästningarne tillbaka och anmärkingar göras mot dem. Men, mine Herrar, dessa anmärkingar äro kanonkulornas anmärkingar, dessa äro ock de enda säkra och giltiga.

Det tillkommer då ett land att besvara kanonkulornas anmärkingar med vallar, som gälla mot dem. I det fallet tror jag, att Regeringen icke behöfver annat än vädja till Kammaren för att erhålla medel att tillgodose detta anspråk, att förbättra fästningsbyggnaden.

För öfrigt torde, om man närmare betraktar saken, en föregående talare icke hafva så alldeles orätt i sitt förmenande, att Regeringen nästan kan sägas hafva ett anspråk att anse det af Regeringen nu äskade anslaget indirekt redan beviljadt. Vid förra riksdagen begärde Kongl. Maj:t ett belopp af 452,990 R:dr 15 öre för Waxholms fästnings försäntande i tidsenligt skick. Deraf beviljade Ständerna för innevarande år 90,000 R:dr, naturligtvis med afsigt att framgent anvisa enahanda summa för hvarje år. Indirekt kan man således påstå, att Riksdagen tagit förslaget på hand. Icke heller kan jag i någon del af Stats-Utskottets framställning finna något antydande, som skulle göra det nu begärda anslaget för ingående statsreglering mindre nödvändigt än förut.

Hvad slutligen beträffar det skrifvelseförslag, som Stats-Utskottet här framlagt, må jag bekänna, att jag icke kan fatta det.

Här talas om "opartiske och sakkunnige" män. Ja, mine Herrar, hvar skall man då finna dem, om icke i den nuvarande Regeringen? Eller skall man uppdraga den ifrågasatta undersökningen åt Riksdagens Revisio-

rer? Jag kan icke tro det. Dessa Statsrevisorer utgöras i allmänhet af personer, som väl kunna ega opartiskhet, men sakkänedom icke. Eller skall man hemta dem från utlandet? Detta vore dock en temligen egen-domlig åtgärd. Jag tror, att utlåndingen sjelf skulle anse den kränkande för vårt land.

Det enda förslag, som jag ville biträda, om man önskar med allvar pröfva fästningsvallarne, vore att ditsända några batterier armstrongs-kanoner. Endast dessa kunna sakkunnigt undersöka vallarne till styrka och beskaffenhet.

Jag vet dock icke, om detta vore fullt lämpligt. Troligtvis vore det åtminstone icke ekonomiskt eller finansielt klokt.

För min del föreställer jag mig således, att det af Kongl. Maj:t nu äskade anslag af 90,000 R:dr bör beviljas, likasom ock att Kammaren icke bör godkänna momentet b) eller det som angår skrifvelseförslaget.

Herr Svensén: Jag är en lika varm vän som Herr Ridderstad af ett starkt försvar af hufvudstaden, men just derföre finner jag mig föranlåten att biträda Stats-Utskottets förevarande Utlåtande. Jag tror nemligen, att, om befästningsarbetet skulle fullföljas i enlighet med det af fortifikationschefen uppgjorda förslaget, försvaret vid Waxholmen icke skulle blifva starkt, utan snarare motsatsen. Meningen är att använda det nu ifrågakända anslaget till bepansring af kasematterna och till anläggande af nya batterier. Dessa kasematter och batterier kunna nog i och för sig blifva starka nog, men om en fiende kommer in på fjärden och beskjuter fästningen, lära dock sjelfva murarne vara sådana, att de icke kunna motstå en kraftig artillerield, utan skulle antagligen rasa ned med kanoner och allt och begrava kasematter, batterier och besättningen under ruinerna. Vile man, som Herr Ridderstad föreslagit, med armstrongskanoner pröfva fästningens styrka, är förhållandet, att i tredje våningens embrasurer man icke vågar skjuta med kanoner, af fruktan att de skola ramla. Dessa och dylika missförhållanden hafva också blifvit medgifna af män af facket, och sjelf har jag såsom Statsrevisor funnit deras omdöme bekräftadt och nödvändigheten, att dessa felaktigheter snarast möjligt afhjelpas. Detta skulle, enligt min tanke, bäst kunna ske genom att rifva ned den öfra etagens hvalf. I allt fall är det klart, att, då ställningen visar sig vara sådan jag nu antydt, klokheten fordrar att icke fortsätta arbetet, förrän man kan göra det efter en fullt tillförlitlig och tids-enlig plan.

Jag kan fördenskull icke annat än till alla delar godkänna så väl första som andra momentet af den nu föredragna punkten i enlighet med Stats-Utskottets förslag.

Herr Hedlund: Det är gifvet att i ett ämne af så speciel natur som befästningsväsendet en Kammare sådan som denna endast undantagsvis kan ega tillräcklig sakkänedom att pröfva särskilda delar deraf. Vi måste hafva en auktoritet, till hvilken vi kunna sätta förtroende. Nu visar det sig emellertid, att Stats-Utskottets åtgärd i denna del — i hvad som rörer befästningsväsendet och särskildt förstärkandet af Waxholms fästning — ingalunda innebär något förtroende, utan ett öppet misstroende till chefen för försvarsverket.

Då är frågan: är denna misstro berättigad eller är den det icke? Om den icke är det, då må man erkänna, att fortifikationschefen är en af de största martyrer för allmänna meningens misstag som någonsin funnits, ty det är icke först nu, som hans åtgärder blifvit föremål för anmärkningar och klander. Är misstroendet deremot berättigadt, blifver det en pligt för Riksdagen att söka med den magt, den har till sitt förfogande, inverka på Regeringen, att denne man icke fortfarande må med sådana företag få taga befattning. Frågan är med ett ord så ställd på sin spets, att något tredje alternativ icke gifves.

För min del tillmåter jag mig icke förmågan att ingå i pröfning af klandrets befogenhet, att afgöra, om allmänna meningen misstagit sig eller ej. Jag erkänner med den högt aktade ledamot af Regeringen, som nyss hade ordet, att opinionen ofta gör sig skyldig till öfverdrift. Men jag ber att få tillägga några anmärkningar, som samma aktade ledamot måhända torde finna värda någon uppmärksamhet. Så har man t. ex. i fråga om Waxholm anmärkt, att dess höga murar inför nutidens artilleri icke längre kunde göra något kraftigt motstånd och att i det ögonblick en svårare attack sker mot de andra delarne, det är fara värdt, att fästningen förvandlas i en grushög. Detta kan näppeligen afhjelpas genom att bepannra de nedre delarne.

Man har också yttrat tvifvel om de ifrågasatta stängselliniernas värde och man har befarat, att, innan de behöfde begagnas, de skulle af tidens åverkan vara förstörda. Alla de föreslagna åtgärderna till fästningens förstärkande skulle med ett ord endast vara fåfänga experimenter. Äfven hvad beträffar frågan om Stockholms befästande hafva olika meningar gjort sig gällande, och för min del må jag bekänna, att jag icke kan inse, det någon fullständig bevisning blifvit lemnad för dess nödvändighet. Men jag kan icke heller undgå att i detta hänseende tänka på förhållandet med Göteborg, som dock är af någon betydighet för Sverige. Den var det redan i Gustaf II Adolfs dagar och kostade landet en dryg lösen. Äfven om man icke anser fullständiga fästningar böra ega rum, är det väl dock lätt att skydda viktiga hamnar, åtminstone så pass mycket, att icke en kapare med en liten kanon kan göra en hel stad sig underdanig. Inloppet till Göteborg har emellertid varit och fått förblifva så fritt från alla hinder, att, om — hvilket lyckligtvis icke inträffade — Sverige under sista Danska kriget kommit i konflikt med Tyskland, en enda kanonbåt skulle varit tillräcklig att pålägga staden hvilken brandskatt som helst.

Man har ock gjort många anmärkningar mot Carlsborgs fästning. Jag vill härvid blott erinra, att, efter hvad en aktad medlem af Statsrådet äfven meddelat, Regeringen icke längre afser att göra denna plats till en centralfästning, utan ämnar använda den till depötfästning; och jag är, för min del, öfvertygad, att under den sednare synpunkten den har sin stora vigt.

Då emellertid det icke är Representationen värdigt att på lösa rykten döma en man ohördan, och i öfrigt den upplysning lemnats, att fortifikationsgeneralen sjelf önskar en allvarsam undersökning, på det att han må kunna rättfärdiga sig, men genom ett bifall till Stats-Ütskottets hemställan han skulle blifva dömd i förhand, och dertill kommer, att ett sådant beslut vore detsamma som att afbryta de arbeten, som af föregående

Riksdag godkänts, är jag benägen att lemna mitt bifall till Regeringens Proposition, hvad beträffar första punkten af Utlåtandet i denna del, och således bevilja det af Kongl. Maj:t för år 1868 äskade anslaget och på samma gång godkänna den af Utskottet föreslagna skrifvelsen med särskild betoning af hvad der förekommer om sakkunnige och opartiske män. Jag anser, att en sådan framställning icke innebär något slags otillbörligt klander mot Regeringen eller mot någon annan, men det är naturligt, att till den ifrågasatta undersökningens verkställande böra utses personer, hvilka icke hafva till chef den man, hvars arbete skall prövas.

Herr Björck: Jag tror mig kunna taga Herrarnes välvilja i anspråk för Stats-Utskottets framställning i denna del, då jag erinrar, att Stats-Utskottet, såsom meningen äfven varit, gått till väga med största försigtighet. Utskottet har nemligen uppställt förslaget så, att Kongl. Maj:t är aldeles oförhindrad att för ifrågavarande befestningsarbeten använda icke blott de medel, hvilka redan blifvit anvisade för ändamålet, utan äfven det anslag, som nu blifvit begärdt för nästkommande år, emedan Stats-Utskottet hänvisat till möjligheten att göra Proposition derom så tidigt, att nödiga medel kunna af den i början af nästa år sammanträdande Riksdag beviljas. Men Stats-Utskottet har ansett nödvändigt att, såsom ett vilkor för användandet af den ena eller andra summan, påkalla en undersökning af den plan, som är ämnad att för tillfället bringas till utförande.

Sedan jag således, som jag tror, riktigt karakteriserat meningen med Stats-Utskottets förslag, vill jag helt kort yttra mig i sjelfva saken. Stats-Utskottet har utgått från den åsigt, att Stockholms stad är en så vigtig punkt, att landet i sin helhet icke kan neka erforderliga bidrag att försäkra denna punkt från fiendtlig öfverrumpling. Stats-Utskottet har visserligen — eller åtminstone flere af dess ledamöter — hyst tvifvel om användbarheten och lämpligheten af så kallade sjöbefästningar. Jag vill icke nu upprepa de många skäl till tveksamhet i detta fall, som kunna hemtas från utlandet. Jag vill blott erinra, att i England en omfattande strid egt rum i afseende på nyttan och värdet af dylika befestningar samt att Engelska regeringen icke nöjt sig med de planer, som uppgjorts af i vanlig ordning tillsatte embetsmän, utan förordnat en särskild kommission, till hvilken man just inkallat sådana personer, som på ett eller annat sätt tillkännagifvit det mesta motståndet mot den mening, som de officiella tjenstemännen hyllade. Jag tror således, att skäl nog finnas för handen till tvifvel, om sjöbefästningar under alla förhållanden må vara lämpliga. Men Stats-Utskottet har icke fäst sig dervid, utan tvärtom antagit, att, om Waxholm i någon väsendtligare mån kan anses bidraga till Stockholms försvar, landets Representation icke bör undandraga sig nödiga kostnader att göra fästningen så stark som möjligt. Jag tycker således icke, att man bör på detta sätt tala om, att man vill neka anslag till Stockholms befestande, utan — likasom man vid förra riksdagen nära nog obetingadt gick in på Kongl. Maj:ts förslag, derför att det var ett viktigt ändamål, bör man icke heller nu neka medel, om det kan visas, att den plan, som är afsedd att tillämpas för befestningarnes förstärkning vid Waxholm, är betryggande för försvaret af inloppet till Stockholm; men frågan är just,

om den *kan* blifva det. Visserligen har här en i dubbelt hänseende sakkunnig person redogjort för den plan, som är afsedd att följas och uttalat omdömen, hvarvid jag för min del fäster stort afseende ej blott med anledning af den plats han innehar, utan äfven emedan jag känner, att han i de ämnen, om hvilka nu är fråga, är en af våra mest erfarne män. Men icke bör han undra, att likväl förtroendet icke är stort till den plan, som han utstakat, då det icke kan vara honom eller andra okänt, att stort misstroende hos allmänheten råder mot den person, som hufvudsakligen haft sig uppdraget att uppgöra denna plan och sedermera ombesörjt ledningen af arbetet. Visserligen har det blifvit ifrågasatt, huruvida misstron till denna man vore behörigt. Jag vill med anledning häraf antyda, huru detta misstroende uppkommit, och att det var till följd af ett föregående arbete — jag kan gerna säga, hvilket jag menar — nationalmuseibyggnaden, som detta misstroende först väcktes på goda skäl, hvilka sedermera icke kunnat vederläggas af några andra omständigheter och icke af hans egna tillgöranden heller. Nu kan man väl säga, att utförandet af nationalmuseum är en sak och en fästningsbyggnad en annan, men då misstroendet gäller en man, som en gång därför blifvit rättvist föremål, är det naturligt, att det sedermera skall följa honom i alla hans göranden och låtanden. Men härtill kommer, att hans åtgärder i afseende å Carlskronas befästade gifvit ökad näring åt denna misstro. Jag vill blott återföra i minnet, hvad Stats-Utskottet vid förra riksdagen erinrade om de olika planerna för befästningen af denna plats och om lämpligheten af de arbeten, som *redan blifvit* der utförda och ännu mera af dem, som voro *under* utförande. Sålunda hafva i tidningarne — man måste i sådana fall som detta äfven vid dem fästa något afseende — tid efter annan förekommit uppsatser af uppenbart sakkunnige personer, hvilka varit egnade att framställa förhållandena i sådan dager, att deraf måste rubbas tilliten till befästningsarbetet så väl i afseende å sjelfva planen som beträffande utförandet.

Det lärer således vara förhållandet, *att* misstroende finnes, och den nämnde ledamoten af Stats-Rådet synes äfven erkänna detta derigenom, att han förklarar, att han gerna skulle se, att en undersökning anställdes, som, så vidt möjligt vore, kunde undanrödja misstroendet. Ingen skulle heldre än jag se, att planen befundes giltig, men ingen kan väl heller neka, att, om undersökning skall ske, den bör företagas af *andra* personer än dem, som tillhöra Ingeniör-korpsen, emedan till följd af det stora anseende för öfvervägande skicklighet chefen för fortifikationen under den föregående tiden tillvunnit sig, det måste vara vanskligt att finna någon honom underlydande, som med fullt oförvillad och opartisk blick bedömde och yttrade sig om den plan hans chef uppgjort, och om han äfven gjorde det, måste man befara, att föreställningen om chefens öfvervägande skicklighet skulle hos vederbörande tillintetgöra all verkan af en sådan undersökning. Derföre har Stats-Utskottet — jag kan gerna öppet säga, att detta åsyftats med de här begagnade orden: "sakkunnige och opartiske män" — ansett, att man måste för denna undersökning inkalla så kvalificerade personer från utlandet.

Möjligtvis kan brödrariket Norge erbjuda någon utväg, hvarigenom man kan undgå att inblanda mera främmande personer i saken, men möj-

ligtvis också icke; och i sådant fall tror jag, att Representationen helst bör se, att fullt sakkunnige och opartiske män inkallas från längre bort belägna länder, der intresse för Svenska nationens välgång kan vara att påräkna.

Jag tror således, att man, utan att jag behöfver vara vidlyftigare, skall finna, att Stats-Utskottet sökt ställa saken så, att en plan för befästningen erhöles, som skulle blifva fullt lugnande för nationen, och derjemte till Regeringens förfogande ställdes medel att genast gå i författning om arbetets utförande. Och i följd deraf betvivlar jag icke heller att nästa Riksdag, som i det närmaste kommer att utgöras af samma representanter, som nu deltaga i öfverläggningarne, genast och med nöje skall bevilja de medel, som erfordras för arbetets fortsättande under nästa år. Utan att längre taga tiden i anspråk tror jag således, att goda skäl förefinnas att lemna bifall till Stats-Utskottets förslag.

Med anledning af Herr Hedlunds funderingar om försvarsväsendet, vill jag slutligen erinra, att i sjelfva verket Herr Statsrådet Thulstrup redan på ett fullständigt och tillfredsställande sätt redogjort för de förhållanden, Herr Hedlund vidrört, och så vidt jag kan finna återstår blott en anmärkning att besvara eller frågan om Carlstén.

Utän att ingå så djupt i saken som Herr Hedlund, vill jag endast nämna, att, så länge anslaget för fästningsbyggnaderna var gemensamt, utan att vara fördeladt för särskilda fortifikationsbehof, det måhända icke kunde klandras, att medel anvisades äfven till befästningsarbetet på Carlstén, oaktadt detta arbete syntes ändamålslost. Det var först sedan Stats-Utskottet med temmelig kraft och ansträngning fick uppmärksamheten fästad å olämpligheten af medels användande på denna fästning, som man lyckades att få arbetet inställt.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr A. von Proschwitz: Under denna öfverläggning hafva flere talare så fullständigt utvecklat och ådagalagt behofvet af denna fästning och dess vikt för hufvudstadens försvar, att derom icke är mera att säga. Sednast församlade Ständer hafva dessutom redan godkänt den plan, som är afsedd att följas i och för fästningens förstärkande i enlighet med nyare tiders fordringar. Då emellertid en annan mening nu söker att göra sig gällande, vill jag påminna om en händelse, som inträffade vid början af riksdagen och som icke torde sakna sin tillämplighet äfven här. Frågan var om anslag till en väg, hvarföre kostnaden var beräknad till 30,000 R:dr. En talare föreslog då, att man skulle lemna halfva beloppet. Då anmärkte en annan talare, att detta just vore rätta sättet att kasta bort penningarne, utan att man borde bevilja allt; och Kammarren godkände hans mening.

Man har också här ifrågasatt befästningsplanens rättighet och att en undersökning borde ega rum, innan ytterligare medel anvisades till arbetets fortsättande. Stats-Utskottet har för sådant ändamål föreslagit, att en kommission skulle tillsättas af "opartiske" män. Denna föreskrift har från början förefallit mig besynnerlig, men sedan jag hört den siste talarren förklara hvad som skulle menas med "opartiske", måste jag motsätta mig förslaget i denna del helt och hållet. Ty om utländingen för ögon-

blicket kan vara opartisk, blir han det säkerligen icke i längden. Det torde icke för någon vara obekant, att utländingen på allt sätt bemödar sig att få reda på andra länders fästningsbyggnader och huru mycket han söker att förhemliga sina egna. Jag är dessutom öfvertygad, att man kan finna hvad man söker, inom landet, om man i stället begagnar orden: "*duglige och insigtsfulle*". Jag tillåter mig hemställa till Herr Talmannen, om det är känt, hvad Första Kammaren beslutat rörande denna punkt. Jag har hört sägas, att den blifvit der återremitterad. Skulle Första Kammarens beslut i detta fall icke ännu blifvit Andra Kammaren delgifvet, yrkar jag blott, att i andra momentet ordet "opartiske" uteslutes.

Herr Matts Pehrsson: Det kan icke falla mig in att tala emot Waxholms befästade. Vigten af denna plats för Stockholms försvar och för hela Mälaredalen torde af ingen kunna på allvar bestridas. Men just till följd häraf bör man tillse, att fästningsbyggnaden utföres så säkert och väl som möjligt. Och då jag ofta farit förbi detta ställe och dervid icke sällan varit uppe och sett, huru det nya fästningsarbetet fortgått, vill jag med några ord antyda, huru förhållandet visat sig för mig.

Jag tror att, redan under det arbetet pågick, det bort vara lätt för vederbörande att inse beskaffenheten och det slutliga resultatet, om man icke varit för stolt att erkänna sig hafva felat. Atminstone hafva opartiske personer, som beskådat arbetet samt till och med män af facket icke kunnat annat än erkänna och finna, att det från böjan varit bra mycket misslyckadt. Jag vill endast tala om de så kallade kasematterna. När de voro färdiga, befunnos de vara så byggda, att man hade svårt att komma in i dem. Jag säger icke detta för att lägga det någon till last, men en sanning är det, att blott en liten och smal dörr fanns för inträde och att sjelfva platserna voro så små, att de vid skjutning inom kort stodo fulla af rök. Detta missförhållande har man emellertid sedermera sökt att afhjelpa genom att taga bort mellanväggarne och göra tvenne kasematter till en, så att det nu är temligen bra.

Men äfven i afseende på bestyckningen synes man hafva misstagit sig och icke tillbörligt beräknat kanongluggarnes behöriga afstånd från marken. Derigenom har det inträffat, att styckena icke kunna hvila på lavetter, utan man har nödgats under dem placera ekplankor, för att de skulle komma att ligga så lågt att de nådde till gluggarne med skotten.

Jag tror således att misstag blifvit begånget; och att fästningen behöfver förstärkas till murarne, om den efter nutidens krigsbruk skall motsvara ändamålet, lider intet tvifvel. Herr Statsrådet Thulstrup har talat om, att meningen vore att utlägga bommar, som stängde farvattnet. Detta är en ganska lämplig utväg och bidrager ganska mycket att betrygga försvaret, isynnerhet om man går till väga så, som skedde i början af mitt minne under åren 1808 och 1809. Man lägger bommarne i vattenbrynet och som de på sidorna äro försedda med grofva jerndubbar; kunna de fartyg som försöka att forcera detta stängsel, icke undgå att lida mycken skada. Jag är glad, att de finnas kvar. Också tror jag lika med Herr Statsrådet Thulstrup, att, om fiendens flotta blir utsatt för ett starkt bestyckadt artilleri från fästningsvallarne, innan den får tid att göra sig klar från detta hinder, intet skepp bör komma igenom.

Jag har varit mycket i Stats-Utskottet i mina dagar och har sett anslag ifrågakomma och äfven beviljade till fästningsbyggnader, anslag som icke varit obetydliga. Jag bäfvar således icke tillbaka för kostnaden, isynnerhet då dermed afses ett så viktigt ändamål som detta, men jag vill dock icke gerna uppoffra de summor, som erfordras, förrän jag är säker, att fästningen kommer att blifva fast och bastant, som den bör vara. Huru mycket jag än ifrar för sjelfva saken, ser jag mig således förhindrad att för närvarande bevilja de medel, som Kongl. Maj:t äskat för år 1868, och minst vill jag afslå den skrifvelse Stats-Utskottet föreslagit, då det, efter mitt förmenande, är nödvändigt för Riksdagen att få frågan utredd, för att sålunda blifva förvissad, att försvaret icke blott synes vara, utan i verkligheten blir betryggadt, innan Statens hårdt anlitade tillgångar användas på detta företag.

Herr Siljeström: Då jag förgäfves väntat att af talare med större insigt och förmåga få höra en åsigt framställas, som jag tror vara af ganska stort inflytande på den fråga, som nu föreligger, tillåter jag mig att några ögonblick taga Kammarrens tid i anspråk. Hela denna fråga är egnad att djupt anslå hvarje fosterländskt hjerta, eftersom den gäller något så dyrbart som fosterlandets försvar. Man må yttra sig i hvilken syftning som helst och medgifva större eller mindre anslagssummor; om ett är jag dock säker, att den enes patriotism icke är mindre än den andres, någonting annat får icke ens sättas i fråga. Men om mången icke kan undgå att blifva betänksam i fråga om beviljandet af anslag å fjerde hufvudtiteln och särskildt med afseende på den nu föredragna punkten angående befästningar, torde giltig anledning dertill finnas uti det minst sagdt sväfvande system, som så länge gjort och fortfarande synes göra sig gällande i allt, som rörer försvarsväsendet. Jag tror icke, att jag går för långt, om jag påstår, att de flesta åtgärder, som i sådant hänseende blifvit vidtagna, så långt jag minnes tillbaka, utgått från mera eller mindre lösa förslag till småförbättringar och småförsök, under det deremot aldeles ingen väl genomtänkt plan för fosterlandets försvar i det hela har kunnat skönjas. I går förevar den viktiga frågan om anskaffande af infanterigevär. Äfven denna fråga lemnar ett litet bidrag till den generela anmärkning, som jag tillåtit mig göra. Af Kongl. Maj:t har blifvit begärtd och af Riksdagen beviljad ett betydligt anslag till anskaffande af tidsenliga gevär. Vigten deraf har med mycken kraft betonats och i Kongl. Maj:ts Proposition talas med mycket eftertryck om dess stora nödvändighet, ja, det till och med antydes att fara kan vara på färde, derest icke det äskade anslaget redan detta år beviljas. Men på samma gång detta sker, har på detta rum uti ett föredrag af ingen mindre än Herr Krigsministern tydligen uttalats den mening, att det *icke* var dessa så nödvändiga tidsenliga gevär, som bestämde Preussens framgång under det sednaste kriget; och att de gevär vi ega äro ganska användbara och krigsdugliga. Det är ganska svårt att ej uti detta se ett ganska betänkligt vacklande, desto mera förvånande i det ögonblick, då man äskat så högst betydliga anslag för det ifrågavarande ändamålet. Men ännu betänkligare än denna planlöshet är, att vi oupphörligen bygga försvaret på *dubbla systemer*. Hvar och en känner, hvilken häftig strid som länge pågått om företrädet af den

så kallade stora och lilla flottan. Man har hyllat båda dessa systemer och tyckts antaga, att ehuru vigtig en skärgårdsflotta må vara för vårt försvar, så är det ännu bättre om vi i det afseendet äfvenvil hafva en stor flotta att förlita oss på — en sak, som icke kan bestridas, i fall båda dessa försvarssystemer äro effektiva; — frågan är blott: hafva vi råd att underhålla två effektiva system? Och om vi ej hafva råd dertill, är ej bättre att inskränka sig till *ett*, men göra detta verkligen starkt och tillfredsställande. Man ifrar nu för nationalbeväpning; men allt under det man erkänner dennas nytta, ja nödvändighet för vårt försvar, vill man likväl *derjemte* grunda vårt försvar på en stående armé. Man kan äfven härpå tillämpa den nyss gjorda anmärkningen.

Samma dubbelhet i plan visar sig äfvenväl i afseende å befästningsväsendet. Frågan om kustförsvar eller centralförsvar har i långliga tider varit en stående fråga vid våra riksdagar. Nu hör jag ej utan förvåning af en närvarande ledamot af Stats-Rådet, att man icke blott kastat öfver bord frågan om centralförsvaret, utan till och med, att man gjort detta så grundligt, att man icke en gång vill erkänna, att centralförsvaret såsom system någonsin funnits; utan förklarar man, att Carlsborg aldrig varit ämnad till något annat än till en depôt-fästning. Såvidt jag vet, har dock ändamålet med denna fästnings anläggande från början varit något helt annat, nemligen att göra kustförsvaret öfverflödigt och i stället grunda landets försvar på en stark centralfästning. Nu hafva meningarne ändrat sig, och man synes i stället ifra för kustbefästningar och i främsta rummet för Stockholms befästande. För min del tror jag, att Stockholms försvar icke är alldeles så väsendtligt, som man vill förmena, och jag skulle anse det vara högst olyckligt, om den meningen finge göra sig gällande, att Stockholms försvar vore liktydigt med Sveriges försvar. Visserligen skulle det vara en ofantlig olycka, om Stockholm fölle i en fiendes händer; men icke tror jag, att Sveriges sjelfständighet dermed vore satt på spel. Ett krig inträffar ej så plötsligt, att vi ej borde kunna få tid att i händelse af behof rädda det mest dyrbara af Statens här förvarade egendom; och om äfven Stockholm blefve intaget, betviflar jag, att någon fiende skulle kunna behålla det öfver en vinter, i synnerhet om staden *icke* befästas på landssidan, såsom på sednare tiden föreslagits, och aldraminst, om det rörliga försvaret blir ordnad på ett fullt ändamålsenligt sätt.

Jag sade, att det icke vore ur militärisk synpunkt antagligt, att en fiende skulle kunna behålla Stockholm; men dertill bör ännu läggas, att hvad man än må tänka om den nuvarande internationela politiken och all dess orättfärdighet, tror jag dock icke, att den vid ett skeende fredsslut skulle medgifva, att Sveriges hufvudstad finge förblifva i fiendens våld. Hufvudstadens intagande skulle icke tynga i vågskålen med den vikt, som man nu är så benägen att tillerkänna hvarje fait accompli. — Låtom oss ett ögonblick från denna sistnämnda synpunkt betrakta saken. Under det man vill lägga all vikt på Stockholms försvar, hvad gör man för de punkter, som äro mest hotade? Hvad gör man för Norrland? Hvad för Gotland? Hvilken fiende frukta vi? Vänta vi ett anfall från vår östra granne, som man gerna härvid alltid har i tankarne? För min del tror jag icke, att Ryssland hyser några eröfringsplaner på Sverige; men detta antaget, frågar jag, om det öfverensstämmer med karakteren af denna magts poli-

tik, att genom en coup de main vinna sitt ändamål? Vittnar ej erfarenheten tvärtom, att dess lynne alltid varit, att endast långsamt *krypa* till målet? Och kunna vi, i händelse af fiendtliga planer mot Sverige, vänta att något annat system skall följas? Ryssland tog Finland icke genom någon slags coup de main, utan långsamt och i tre särskilda repriser; och om Ryssland än vidare tillämnade ett angrepp på vårt land, skulle detta helt säkert icke komma att riktas mot Stockholm — ett företag som i sista hand icke skulle leda till något resultat och eventuellt alltför lätt kunde leda till förödmjukelse, — utan mycket sannolikare mot Norrland. Det skulle nöja sig med någon liten del af Norrland; men om det äfven eröfrade Norrland ända till Angermanelfven eller Dalelven, så skulle denna eröfring — eröfringen af ett stycke land som på diplomatiens språk kanhända skulle kallas "Laponie" och såsom sådant föga aktas — utgöra en fait accompli, som helt säkert kommer att vara liktydande med everldelig besittning. Likaså vore ett eröfradt Gotland en fait accompli, hvaruti jag, på grund af de nyaste tilldragelserna på den internationela politikens område, befarar, att ingen magt i världen skulle ens försöka att åstadkomma rättelse.

Dessa nu nämnda landskaps försvar torde således i sjelfva verket vara långt viktigare än försvaret af Stockholm, som — hvarföre ej tillstå det? — icke *kan* försvaras. Att Stockholm icke kan skyddas för ett anfall genom Waxholms fästning tror jag, att hvar och en måste medgifva. Jag säger icke detta med afseende på befästningsarbetets beskaffenhet. Jag tror för min del, att planen dertill blivvit uppgjord och arbetet utfördt af sakkunnige ingenjörofficerare, och jag vill hålla det ganska sannolikt, att fästningen verkligen dominerar det inlopp, som den är ämnad att försvara. Men hvartill bätar detta, då, inom radien af några få mil, andra inlopp finnas, der de största flottor kunna obehindradt framtränga. Jag tillåter mig för min del yttra den åsigt, att det gifves blott trenne slags fästningar, hvarpå Sverige bör och med framgång kan grunda sitt försvar. Den första är en ärlig fredspolitik. Detta är en fästning, för hvilken mången fiende torde rygga tillbaka, om den bygges på sådana grunder, som Regeringen nu tyckes hafva antagit. Den andra är ett flytande kustförsvar, sådant som vi nu börja att erhålla, och för hvilket våra skär utgöra en naturlig fästning att stödja sig på. Den tredje slutligen är en nation i vapen.

Hvarje ytterligare anslag till Waxholms fästning anser jag vara så godt som bortkastade penningar, så vida vi icke hafva medel att göra försvaret för hufvudstaden *fullständigt*. Egde vi ekonomisk förmåga att bygga och bestycka fästningsverk, tillräckligt många och starka, kan naturligtvis ingen neka, att det skulle vara ännu mer betryggande, men då vi *icke* kunna det, böra vi, enligt min öfvertygelse, i stället koncentrera våra krafter på sådana medel för vårt försvar, som vi *måste* åstadkomma och som, efter mitt förmenande, äfven skola befinnas fullt svarande mot ändamålet.

Jag biträder, på dessa grunder, Utskottets förslag.

Med anledning af hvad under den hittills hållna öfverläggningen förekommit, upplyste Herr Talmannen, att Första Kammaren, enligt erhållet meddelande, i afseende å förevarande punkt beslutat, att, med afslag å

Utskottets under mom. a) gjorda hemställan, bevilja det af Kongl. Maj:t till Waxholms fästning äskade anslag, 90,000 R:dr, samt att till Utskottet återförvisa mom. b).

Härefter yttrade

Herr Hierta: Efter det sakrika anförande Herr Björck nyss haft, kan jag fatta mig kort, i det jag hufvudsakligen med honom instämmer, under bifogande af den anmärkning till svar på en talares yttrande, att i frågor af beskaffenhet som denna man måste sätta förtroende till sakkunnige personers omdöme, att vi dock hafva en auktoritet, hvilken vi mer än någon annan måste tro, nemligen erfarenhetens. Denna har lärt oss, att med den utveckling artillerivapnet i våra dagar uppnått, fästningarnes motståndskraft i väsendtlig mån minskats, och att denna således beror på de emot desamma använda artilleripjesers relativa styrka. Om stora summor nedläggas på fästningar, är man, på grund af denna erfarenhet, helt naturligt tveksam, huruvida dylika anslag äro att anse såsom väl använda. Jag vill ej längre uppehålla Kammaren, utan anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

En anmärkning måste jag tillägga innan jag lemna ordet, den att det icke, enligt min åsigt, är lämpligt, ännu mindre nödigt att meddela Kammaren upplysning om Med-Kammarens beslut i en under öfverläggning varande fråga. Sådant var icke heller vanligt inom de gamla Stånden. Först sedan protokollsutdrag från de andra Stånden inkommit, ansågs man hafva erhållit officiel kännedom om beslutet.

Herr Hiertas yttrande gaf Herr Talmannen anledning dels att erinra, hurusom den uppgift Herr Talmannen nyss meddelat om Första Kammarrens i ämnet fattade beslut blifvit af en föregående talare uttryckligen begärd och på sådan grund infordrats; dels jemväl att upplysa, hurusom det från Första Kammarren erhållna meddelande, ehuru icke affattadt i form af protokollsutdrag, likväl var försedt med underskrift af nämnde Kammares sekreterare.

Vidare hade ordet

Herr Wigardt: Jag har ej vana att ofta begära ordet — således ej heller att med min röst, lika litet som med min voteringsedel, hindra de för Konung och fädernesland behöfliga anslag. — Men pligter mot mig sjelf och mina kommittenter bjuda dock att i dessa penningfattiga tider ej bidra till sådana anslag, som kunna undvaras eller uppskjutas, helst desse kommittenter i allmänhet idka jordbruk, hvilken näring nu lemna föga behållning, oaktadt en och annan talare framhållit, att jordbruket åtnjutit större fördelar än öfriga näringar — huruvida detta är skugga eller verklighet, lemna jag åt hvar och en att bedöma. — Jag tager mig friheten nämna, att denna folkklass, utgörande mera än $\frac{5}{6}$ af landets befolkning, icke allenast i farans stund, då det gäller att värna ett älskadt fosterland, utan äfven i egenskap af jordbrukare fått och får draga tyngsta skattebördan — hvilket torde vara en sanning, lika som den, att denna folkklass ej skyr någon uppoffring för Konung och fosterland

land. Dock torde man ej förundra sig öfver, att detta folk så väl som dess representanter af den nya Representationen väntat sig frukter eller tillämpning af det allmänt omhuldade, starkt betonade ordet *sparsamhet*, hvilket jag önskar må blifva ej endast en ropandes röst i öknen, enär endast ett bortdöende eko förnimmes. Jag frågar, mine Herrar! hvem skall taga initiativet till sparsamhet? Mig synes svaret böra blifva: de båda Statsmagterna, ty folket i allmänhet har ej mycket att spara eller afvara. Den andra frågan är: när och hvarmed skall sparsamheten taga sin början? Svaret bör blifva: på hufvudtitlarne, det må röra anslag eller tillbörliga afdrag å desamma, då ej oundgängliga behof äro för handen, hvilket ej kan vara fallet med fästningarne — isynnerhet Waxholms — hvadan jag lifligt yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Jag hade ej ämnat taga till ordet i denna fråga, om ej så många andra talare framställt sina åsikter och systemer för landets försvar samt klandrat de som hittills här i landet blifvit tillämpade, hvarföre jag ansett mig böra bemöta ett och annat af hvad desse talare yttrat. Det har länge sedan äfven varit min lott att sysselsätta mig med dessa ämnen och derom förskaffa mig någon erfarenhet, hvarföre jag tillåter mig att yttra mina åsikter om försvarsväsendet. Herr Siljeström har förebrätt Regeringen planlöshet i sina anordningar för Rikets försvar och fästat sig vid hvad han kallade "dubbelhet i systemer"; men när han själf skulle redogöra för det system han omfattade, så befanns hans vara trefaldigt, nemligen först fredspolitik, så ett kustförsvar och slutligen en nation i vapen. Allt detta är godt och väl, men ej är det någon enhet i system, på sin höjd en sammansatt enhet. Hufvudsaken i försvaret anser jag vara, att nationen är väl beväpnad, men derjemte fordras mycket annat, såsom t. ex. att hafva vissa punkter befästade, der man kan försvara sig mot en framträngande fiende. Herr Siljeström talade om, att man öfvergått ifrån centralförsvaret till gränsförsvaret. Så mycket minnes jag, att en strid pågått i andra länder angående företrädet af central- eller gränsförsvaret. I Frankrike var det s. k. gränsförsvaret tillämpadt, då man utmed landets gränser byggt en kedja af fästningar. Något centralförsvar, hvarmed förstås att man, sedan fienden trängt in i landet, drager sig tillbaka till de centralt belägna försvarspunkterna, har man ej här i Sverige tillämpat. Lika litet har man antagit gränsförsvaret såsom hufvudsak. Man har blott velat hafva en hufvudfästning midt i landet såsom en depôt, der våra dyrbarheter och förråder kunde bringas i säkerhet, samt derjemte en och annan punkt på gränsen eller vid viktiga inlopp och hamnar så pass befästad, att man kan försvara fiendens framträngande. Om man ej på alla ställen kan hindra honom, så bör man åtminstone hafva en och annan fast punkt, der sådant kan ske. För landets försvar är nemligen nödvändigt, att vi på flera ställen ega kraft att hålla stånd emot fienden. Vål kunna åtskilliga anmärkningar göras mot våra fästningar, sedan artillerivapnet uppnått en sådan utveckling och krigskonsten undergått så många förändringar, som i våra dagar är fallet, och af denna anledning finner jag väl nödvändigt, att en noggrann undersökning af våra fästningars tillstånd och beskaffenhet an-

ställes; men att öfver dem uttala en förkastelsedom, är att gå för långt. Svårt torde emellertid blifva att finna sakkunnige personer, kompetente att bedöma och undersöka våra fästningar. Så har varit fallet i andra länder, der fortifikationsväsendet är vida mera utbreddt än i vårt land.

Jag har blott velat uttala mina åsikter om försvarssystemer i allmänhet och har icke något vidare att tillägga.

Herr Murén: Jag hade under debatten ej ärnat begagna min rätt att begära ordet, och jag medger att det kunde vara öfverflödigt att äfven nu begagna mig deraf; men min egen känsla bjuder mig att protestera mot de beskyllningar och förebråelser, som representanten från Södertörn tillåtit sig mot Regeringen uttala med afseende på dess planer för landets försvar. Jag hemställer till Kammarens ledamöters rättskänsla, om han är befogad kalla Regeringens förslag lösliga; han borde åtminstone hafva valt bättre uttryck, äfven om han ej kan gilla desamma. Jag tror Regeringens afsigter varit fullt ut lika ärliga och goda som någonsin Herr Siljeströms, och jag är öfvertygad, att Regeringen vid uppgörandet af sina planer gått vida grundligare till väga än han, och jag undrar om Herr Siljeströms försvarssystem, derest det antoges, ej skulle falla sig lika kostsamt om ej vida kostsammare än Regeringens, hvilket han påstår vara för kostsamt för Sverige.

Jag tror, att utredning behöfves, innan man tager för afgjort, att Herr Siljeströms system är billigare än det vi hittills antagit. Mig synes Herr Siljeström ej hafva gifvit några skäl för sina åsikter; åtminstone hysser jag ingen tillit till hans försvarssystem. En noggrann undersökning måste föregå, innan man afskaffar vår indelta armé. Jag tror i alla fall, att för ett väl ordnad försvarsväsende en stamtrupp är nödvändig, åtminstone bör man ej på så lösa grunder som de af Herr Siljeström framställda antaga ett förändradt försvarssystem. För min del anser jag indelta arméén outhärlig, men jag medger gerna, att min åsigt derutinnan kan vara oriktig. Samma talare har sagt, att om Stockholm råkade komma i fiendens våld, Sverige derföre icke borde anses förloradt, men att om fienden bemäktigade sig Norrland eller Gotland, Sveriges sjelfständighet vore satt på spel. Men jag hemställer till Er, mine Herrar! om Sverige ej lättare kunde umbära Gotland eller en del af Norrland än Stockholm. Atminstone är detta min öfvertygelse, så Norrländing jag än är. Att Sverige är lättare försvaradt, om Stockholm finnes i behåll, derom torde tankarne i allmänhet ej vara delade. Jag frågar Er, mine Herrar! hvad förtroende sådana påståenden förtjena som de Herr Siljeström med en sådan säkerhet framställt. Han säger, att vi ej ega kraft och resurser att försvara oss efter det system, som vi hittills följt; men blifva vi af en fiende anfallne, så hoppas jag, att vi skola ega krafter nog att försvara oss, och huru fattige vi än må anse oss vara, så vill jag ej annat tro, än att vi skola visa oss starka i försvaret af fosterjorden. Ingen lärer väl vilja medgifva, att en fiende när som helst skulle kunna utan ett långvarigare motstånd taga vårt land i besittning. Nåväl! mine Herrar! om vi under sådana pröfningens tider tro oss ega kraft att försvara oss, huru mycket bättre böra vi då icke kunna under lugna tider bereda oss på krig, hvilket jag tror skulle leda till mera sparsamhet, än om man dermed upp-

sköte, till dess det måhända vore för sent. Man må tala huru mycket som helst om nödvändigheten att spara, jag tror dock, att vårt lands väl-måga är större, än man i allmänhet vill erkänna. Historien må härom i en framtid döma, och min innerliga öfvertygelse är, att vi böra tacka Gud för hvad vi hafva och ej ockra på denna jemmer, som i tid och otid låter höra sig. Vilja vi vara upprigtiga, så måste vi erkänna, att Sverige snarare befinner sig i stort välstånd än tvärtom.

Här har en talare ordat om jordbrukarne, som utgöra $\frac{5}{6}$ af befolkningen. Jag frågar honom, om ej den återstående sjettedelen låter sig lika angeläget vara att iakttaga fäderneslandets bästa. Vilja dessa $\frac{5}{6}$ hafva ett annat försvarssystem än det, som hittills varit af Regeringen och Representationen antaget, må det då skaffa sig en egen Regering, men vi, som tillhöra den öfriga sjettedelen, vi önska bibehålla en Regering, som försvarar oss på bästa sätt. Sker ej detta nu, torde det blifva för sent. Man har sagt, att initiativet till sparsamhet borde tagas af begge Statsmagterna och således äfven af Regeringen. Har ej Regeringen iakttagit nödig sparsamhet? Jag åtminstone tror, att Regeringen gifvit tillräckliga skäl för alla de anslag, hon begärt, och beskyllningen, att hon ej iakttagit nödig sparsamhet, är fullkomligt orättvis; ty, säger man att man ej har råd att kosta på sitt försvar, då är det lätt att äfven säga, att Regeringen ej hushållar med landets tillgångar. Vill man jemföra Regeringens och Representationens behandling af anslagsfrågor, så torde det vara ganska svårt att veta, hvilken som hushållar bättre, Regeringen eller Representationen. Jag, som är belåten med de förslag, som af den nuvarande Regeringen blifvit framställda, föreställer mig, att vi i detta afseende kunna framdeles blifva vida sämre lottade än nu. Man har påstått, att fästningar nu för tiden skulle vara alldeles obehöfliga, men huru tänker man i andra länder. Under Rysslands krig med Vestmagterna fann man, att Ryssland, långt ifrån att rasera Kronstadt, gjorde allt för att göra det samma ointagligt; på samma sätt med Sebastopol, för hvars eröfrande två stora arméer behöfde en längre tid, jag vill minnas $1\frac{1}{2}$ år. I våra dagar hafva vi sett krig pågå i några af de Sydamerikanska staterna. En liten republik der är anfallen af tvenne andra republiker och kejsardömet Brasilien, men försvarar sig inom starka befästningar, emot hvilka fienden vid ett anfall förlorade 10,000 man och fingo flera pansarskepp sprängda och sänkta, och fästningen bibehåller sig ännu. Jag tror således, att något försvarssystem utan fästningar ej af någon nation kan antagas. Jag hemställer — för att nu tala om Waxholm — om inloppet till Stockholm ej är det viktigaste och som i första rummet bör försvaras. Anser man sjelfva Stockholm ej vara en så viktig punkt, att den bör skyddas, så bör man väl åtminstone hindra, att fienden kommer i besittning af hela Mälaredalen. Skulle så olyckligt inträffa, är ju Sverige deladt midt itu och förbindelsen mellan de begge hälfterna afbruten. Jag är visserligen ej krigsman, men min känsla för fosterlandet har förestafvat hvad jag nu sagt. Jag vill åtminstone söka förekomma, att man ej förledes af lösa hugskott, då det är frågan om att bedöma ett af Regeringen antaget system till landets försvar. Utskottet har här förordat undersökning om fästningens vid Waxholm beskaffenhet genom "sakkunnige och opartiske" personer. Jag vet ej hvarföre uttrycket "opartiske" här blifvit begagnadt. Mig sy-

nes det åtminstone alldeles olämpligt. Utskottet eller Representationen borde väl hafva den takten att ej förutsätta, det Regeringen till en sådan undersökning begagnar andra än fullt lämplige personer och sådana som nitälska för sitt fäderneslands bästa. Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts Proposition i ämnet och yrkar afslag å Utskottets Betänkande.

Herr Statsrådet Thulstrup: Då jag till besvarande vill upptaga några under denna diskussion fällda yttranden, anser jag likväl fullkomligt obehöfligt att uppehålla mig vid sådana anmärkningar som t. ex. den, att den stora, öfver 1,000 alnar långa kasernen, eller det s. k. slutväret på Carlsborg skulle falla i ruin vid första kanonskott. Jag är öfvertygad, att ingen här anser vederläggning af dylika uppgifter vara behöflig.

Man har här framställt åtskilliga åsigtter och förmodanden om fästningars svaghet i allmänhet och Waxholms isynnerhet. Vi känna alla artilleriets utveckling de 10 sednaste åren, under hvilken tid den ena stora och oväntade uppfinningen följt på den andra, och i hvilken oerhörd grad detta vapens skottverkan och förstörelseförmåga tilltagit. Det vore nu temligen underbart, om våra fästningar, hvilka alla äro byggda före denna artilleriets nya utvecklingstid och hvilkas murars dimensioner och styrka naturligtvis, till undvikande af onödiga kostnader, blifvit lämpade efter den kraft, som artilleriet, då dessa försvarsverk uppfördes, förmådde utveckla, nu skulle af sig sjelfva hafva undergått en sådan förvandling, att deras murstyrka äfven numera motsvarade det nyaste artilleriets mångdubblade förstörelseverkan. Då nu detta icke inträffat, måste jernvigtgen, genom för detta ändamål lämpliga åtgärder, återställas. Detta måste ske oundgängligen och ofördröjligen. Vi få trösta oss dermed, att vi icke ensamme befinna oss i denna belägenhet. Ställningen är densamma i alla länder. Öfverallt är man sysselsatt med att åt fästningarne, genom ökad murstyrka och bepansring, gifva en förstärkning, som kan motsvara artilleriets numera ökade styrka.

Mot styrkan uti sjelfva byggnadssättet af våra fästningar tror jag icke, att någon anmärkning med skäl kan framställas. Af flere utländske ingenjörer har jag hört dessa byggnaders och dervid använda materialiers soliditet på det högsta lofordas. Jag nämner detta till deras lugnande, som tro att t. ex. Waxholm, oaktadt dess yttermurar äro mer än 3 alnar tjocka och till stor del bestå af granit, likväl vid första beskjutning skulle falla i ruiner. Naturligtvis måste hvarje murmassa, den må vara huru stor och fast som helst, under en längre tids fortsatt beskjutning omsider förstöras; men det är just ett ostördt fortfarande af en sådan beskjutning, som måste förhindras. Kan man ej detta, så är ej värdt att tänka på något försvar.

För lösningen af ifrågavarande del af försvarsfrågan, hafva vi blott att välja emellan tvenne alternativer. Det ena: att åt de fästningar, vi ega, gifva erforderlig förstärkning; det andra: att rifva ned det som finnes och i stället bygga nytt, som i alla hänseenden tillfredsställer tidens fordringar. Det sednare är tvifvelsutant att föredraga, om man nemligen är beredd på de kostnader, som det medför. Dessa sednares högst betydliga belopp jemte nödvändigheten af deras bestridande inom en mycket kort tid, hafva emellertid föranledt de flesta stater att välja det förra alterna-

tivet, ehuru äfven detta fordrar icke obetydliga kostnader. Att deremot klandra en fästning för det den är svag och på samma gång afslå medlen till dess förstärkande, måste ogillas.

Att på en del fästningars nu inträffade tillfälliga underlägsenhet vilja grunda ett påstående om deras obehöflighet i allmänhet, hvilat på en villfarelse. De skäl, som i allmänhet föranledt försvarets förstärkande genom fästningar, kvarstå ännu oförändrade. Tyngden och groflekten af landt-artilleriets belägringsmateriel kan, om den skall kunna transporteras, ej öfver en viss grad ökas. Landtfästningarne äro derföre ej, i lika grad som sjöfästningarne, i behof af förstärkning i följd af artilleriets förökade anfallskraft. Dessa fästningars verk äro i alla fall alltid så anordnade, att de skydda hvarandra, och deras murverk, från fältet vanligen alldeles osynliga, blifva först under en belägrings sednare del för direkt beskjutning åtkomliga. Hvad åter sjöfästningar angår, så kvarstår ej allenast behovet deraf med sin förra vikt och betydenhet, utan den sednare tidens framsteg inom sjövapnet och artilleriet komma sannolikt att bidraga till att gifva åt dessa fästningars försvarsförmåga en öfvervikt, som den förut icke egt -- eller rättare -- som förut icke blifvit begagnad. Förbättringarne i artilleri-vapnet måste nemligen i högre grad komma sjöfästningsförsvaret till godo än anfallet deremot, af det enkla skäl att då bestyckningens groflek och bepansringens tjocklek å ett fartyg ej kunna öfver en viss grad ökas, en fästning deremot kan bära pjäser af hvilken kaliber som helst. I dess kasematter och på dess vallgångar kunna alltid ställas gröfre och kraftigare kanoner, än det största pansarfartyg förmår använda till dess beskjutning. På fästningen kan likaledes alltid användas en starkare bepansring än på ett fartyg. Att sjöfästningarne, under nu inträdda förhållanden, behöfva förstärkas och, framför allt, förses med ny bestyckning, är visserligen sannt, men häraf ådagaläggas ej deras obehöflighet för försvaret. Den stora Engelska kommitté, som den sednare tiden varit tillsatt för att afgifva yttrande öfver landets försvar, har, såsom bekant är, erkänt den åsigt, att England icke kan ensamt genom sin flotta skyddas mot en landstigning, och att dess sjöetablissementer endast kunna af flottan i för-ening med befästningar försvaras. Det är äfven känt, att en redan för några år sedan i Amerika nedsatt kommitté af artilleri-, ingenjör- och sjö-officerare om kust- och hamnförsvaret yttrat, att detsamma borde vara grundadt på starka befästningar med så grof bestyckning, att en sådan ej af fartyg kan bäras.

Här har blifvit yttradt, det Carlsborg, som förut benämns central-fästning, utgörande grunden för vårt s. k. centralförsvaret, i stället nu erhållit bestämmelsen att vara en hufvudförrädsfästning m. m. Med anledning häraf vill jag blott erinra, att då en krigsdepôt bör ega lätta förbindelser med hela den del af landet, för hvilken den är ämnad att vara förrädsort, och i öfrigt vara så belägen, att de mot fienden agerande trupperna i det längsta må ega förbindelsen med densamma öppen, så blir ock nödigt att, såvidt möjligt är, gifva åt en sådan hufvud-krigsdepôt ett någorlunda centralt läge. Häraf har benämningen "centralfästning" eller "utur centern förberedt försvar" uppkommit. De från denna benämning hemtade vilseledande uppgifter och yttranden, som, kort efter det anläggningen af Carlsborg var börjad, ej sällan förekommo, hafva emellertid blif-

vit i tal och tryck för så längesedan fullständigt vederlagda, att jag trott, det något missförstånd om verkliga ändamålet med denna fästning ej på långliga tider varit rådande.

Under diskussionen om vårt fasta försvar har äfven nyttan af Stockholms befästning blifvit ifrågasatt. Då ingen framställning rörande hufvudstadens befästande skett vid denna riksdag, anser jag mig ej böra upptaga Kammarens tid med något yttrande i denna fråga.

Någon af Kammarens ledamöter har anmärkt, att han vid ett besök på en af våra fästningar — jag tror det var Waxholm — ej funnit kanonerna, så som sig borde, ligga på lavetter med hjul. Ehuru jag väl icke vet huru härmed vid detta tillfälle kan hafva förhållit sig, vill jag blott upplysa, att det i allmänhet endast är för fältartilleriet, som hjullavetter användas, hvaremot nutidens grofva och tunga fästningskanoner hvilat på släpor, eller andra för deras uppbärande anordnade inrättningar, försedda med rullar eller helt små hjul.

Slutligen har man äfven förevidat krigsstyrelsen brist på system, brist på försvarsplan m. m. Med anledning häraf får jag blott ännu en gång upprepa hvad jag redan vid ett föregående tillfälle antydtt, nemligen, att då de förändringar och förbättringar, som vårt försvarsväsende erhållit, endast kunnat i mån af våra tillgångar — således småningom och delvis — företagas, ingen bättre än krigsstyrelsen sjelf insett det ofördelaktiga häruti. På det derföre allt måtte samtidigt kunna komma under pröfning och sedermera kunna på en gång föreslås till afhjelpande, med ett ord, på det en plan rörande vårt försvarsverk i dess helhet skulle kunna uppställas, hvars alla delar voro samtidigt utarbetade efter tidens fordringar, så förordnade Kongl. Maj:t 1861 en kommitté af sakkunnige män, med åliggande att taga under öfvervägande alla dessa viktiga frågor, såsom dem om arméens och dess olika vapens erforderliga styrka, organisation, krigsbildning, vård, utrustning och förnödenheter, i hvad mån landets försvar borde vara genom befästningar förstärkt m. m.

Denna kommitté afgaf år 1865 sitt betänkande i dess helhet, och kort derefter framställde Chefen för Landtförsvars-departementet till Kongl. Maj:t utkastet till en plan för vårt försvarsväsende, omfattande alla dess delar, och grundad till stor del på de åsikter, som Landtförsvars-kommittéen hade framställt. Detta utkast finnes i sin helhet intaget i det statsråds-protokoll för den 13 Oktober 1865, som åtföljde Kongl. Maj:ts Proposition till den då sammanträdande Riksdagen om Statsverkets tillstånd och behof. Det upptager grunddragen af den organisation af vårt försvarsväsende, hvars ernående Departements-chefen ansåg böra eftersträfvast. Då jag förmodar, att ingen i detta ämne här vill yttra sig, som icke dessförinnan tagit fullständig kännedom om nämnde plan, hvilken för ej mer än $1\frac{1}{3}$ år sedan blifvit i tryck bekantgjord, så förvånar det mig att detta temligen omfattande program af hela vårt försvarsväsendes alla delar redan kunnat hafva helt och hållet fallit ur minnet. Man kan om detta förslags olika delar hafva olika åsikter och härom med dem, som tänka olika, tvista, men man är oberättigad att här tala om *brist* på försvarssystem, då ett sådant finnes, på grund af ett flerårigt kommitté-arbete, uppgjort och för kort tid sedan Rikets Ständer delgifvet.

Man har här framställt anmärkningar mot en embetsman, som icke är tillstädes och således icke varit i tillfälle att kunna försvara sig. Detta gifver mig anledning att, i motsats mot hvad jag förut yttrat, nu tillstyrka det af Utskottet uti mom. b) framställda förslag. Då dessa anmärkningar röra de förslag, som denne tjensteman uppgjort, och de arbeten, som under hans ledning blifvit utförda, vet jag ock, att den genom en blifvande undersökning utrönta verkliga beskaffenheten af dessa arbeten, och förslag ensamt kommer att i denna fråga fälla utslaget. Jag är ock fullt förvissad, att *om* inom denna Kammare någon misstro i ifrågasvarande hänseende skulle finnas, den skall försvinna, då de förmenta stöden derfor bortfalla.

Öfverläggningen var slutad; och Herr Talmannen framställde först proposition på bifall till Utskottets hemställan under mom. a). Då denna proposition besvarades med blandade ja och nej, samt votering begärdes, uppsattes nu, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt under mom. a) i 40 punkten af Utskottets Utlåtande N:o 36,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, här Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, beviljat det anslag å 90,000 R:dr, som Kongl. Maj:t till Waxholms fästnings förstärkande för år 1868 äskat.

Den i vanlig ordning anställda omröstningen utföll med 94 ja emot 43 nej, i följd hvaraf Kammaren bifallit hvad Utskottet under mom. a) hemställt.

Dernäst framställde Herr Talmannen proposition på bifall till Utskottets hemställan under mom. b). Jemväl denna proposition besvarades med blandade ja och nej tillika med begärd votering; och blef i anledning häraf en så lydande voteringsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i mom. b) af 40 punkten uti Utskottets Utlåtande N:o 36,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, är den af Utskottet i nämnda moment föreslagna skrivelse beslutad; men med den förändring, att de enligt Utskottets förslag mellan orden "sakkunnige" och "män" förekommande orden "och opartiske" skola utgå.

Denna votering utföll med 71 ja emot 32 nej; och var alltså Utskottets hemställan af Kammaren bifallen.

Mot detta beslut anmälde Herr Bergström sin reservation, under förbehåll att framdeles få skriftligen utveckla motiverna för densamma.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 4 för att åter sammanträda

Kl. 6 e. m.

§ 3.

Förekom till vidare behandling Stats-Utskottets Utlåtande N:o 36, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens fjerde hufvudtitel.

41 punkten.

Bifölls.

42 punkten.

Härvid yttrade:

Herr Matts Pehrsson: Det är verkligen högst ogerna jag motsätter mig beviljandet af anslag till ifrågavarande befästningar, men då jag förnummit, att de icke utföras efter någon bestämd plan, utan att man lappar än här än der, så att något helt fullständigt fästningsverk icke lärers blifva åstadkommet, så kan jag för min del icke vara med om att anslå de begärda medlen. Jag upprepar nu hvad jag anförde under förmiddagens öfverläggning, att jag gerna skulle se, att de ifrågakomna fästningsverken blefve försatta i godt skick, men att jag har svårt att votera något anslag, då arbetet ej planmässigt utföres och alltsammans icke blir annat än ett lappverk. Jag yrkar därför afslag.

Tillika anhåller jag att få i protokollet antecknadt, att hvad jag på förmiddagen yttrade derom, att kanonerna på Waxholms fästning till en del ligga på lavetter, det vidhåller jag och tager ej ett ord tillbaka.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Ehuru Stats-Utskottet, med hänsyn till landets knappa tillgångar, icke tilltrorde sig föreslå Riksdagen att för ifrågavarande ändamål bevilja en så stor summa, som Kongl. Maj:t begärt, ansåg dock Utskottet, att det skulle vara olämpligt afbryta de redan påbörjade arbetena, emedan de kostnader, som på desamma tillförene blifvit nedlagda, då skulle vara gagnlöst bortkastade; och var det anledningen hvarför Utskottet förordade en anslagssumma af 50,000 R:dr.

Herr Svensén: Äfven jag har varit af samma mening som Utskottets pluralitet i denna punkt, synnerligast af den anledning att det upplystes, att de ifrågavarande fästningsverken uppföras efter en plan, som är grundad på nyare tiders erfarenhet, och således lofvar att blifva ändamålsenliga. Jag hemställer därför om bifall till Utskottets förslag.

Vidare anfördes ej; och blef punkten bifallen.

43 punkten, mom. a).

Herr Hierta: Jag anhåller, att Utskottets hemställan jemväl under litt. b) nu måtte föredragas, på det att diskussionen må kunna omfatta begge frågorna, hvilka med hvarandra stå i ett så nära sammanhang.

Herr Hiertas begäran om samtidig föredragning jemväl af *mom. b)* bifölls, och sedan sistnämnda moment blifvit uppläst, fortsatte

Herr Hierta: Vid denna frågas behandling i Utskottet kunde jag icke biträda det beslut, hvarvid Utskottets pluralitet stadnade, utan har jag deremot reserverat mig i den syftning och på de skäl, som Herr Wallenberg uti sin sedermera afgifna skriftliga reservation anført. För att icke behöfva belasta protokollet med återupprepande af hvad i reservationen blifvit antördt, anhåller jag blott att nu få uppläsa reservationen, hvars innehåll möjligen har kunnat falla en eller annan af Kammarens ledamöter ur minnet.

Efter det Herr Hierta häruppå uppläst Herr Wallenbergs vid Utlåtandet fogade ifrågavarande reservation, fortfor Herr Hierta:

Kammaren torde häraf inhemta, att, enligt hvad officielt blifvit erkänt, de ifrågavarande befästningarne vid Carlskrona icke äro uppförda i öfverensstämmelse med nyare tiders åsigt, och att man vid uppbyggandet icke tillgodogjort sig den erfarenhet, som blifvit vunnin under de sednaste krigen i Europa och Amerika. Så hafva t. ex. embrassurerna befunnits olämpliga att inrymma kanoner af gröfre kaliber, som kunna vara tjenliga att på längre håll möta en sjöledes framträngande fiende och som nu gemenligen på utlandets fästningar begagnas, och detta har skett sedan uppmärksamheten redan allmänt var fästad vid de nya uppfinningar, som under kriget i Amerika visade otillräckligheten af alla de fordna krigsmaterialierna. Jag afstyrker derföre för min del allt anslag till de ifrågavarande befästningarne.

Med Herr Hierta instämde Herr *Blanche*.

Herr Lindström: Det är ej längre ett löst rykte, utan ett i dag offentligent konstateradt faktum, att en gränslös misshushållning egt rum med de medel, som blifvit anslagna till Carlskrona station. Sälunda har, såsom Herr Hierta ock erinrade, under den öfverläggning, som i dag på förmiddagen inom Första Kammaren egt rum, vederbörande vidgått ej blott, att embrassurer blifvit byggda så utan all plan, att, då kanoner i dem skolat insättas, erforderlig plats ej förefunnits, utan jembväl en stor del af de summor, som anslagits i och för sjöförsänkningar, i ordets dubbla bemärkelse blifvit sänkta i sjön, enär försänkningarne verkställets på ett sätt, att de äro till föga gagn. Det må icke vara att förundra sig öfver, om under sådana omständigheter, och då för öfrigt den enhet och sammanhållning inom de förvaltande verken saknas, som är så högst angelägen för dessa viktiga ärendens handhafvande, man ej känner sig hågad att i vederbörande chefs händer öfverlemna alltför stora summor, för hvars kloka och hushållsaktiga användning man, att döma af det föregående, ej eger full garanti; och jag kan på dessa grunder icke annat än, för min del, afstyrka alla för Carlskrona stations befästande begärda anslag.

Herr de Maré: Hvad den siste talaren nu yttrat, har äfven jag hört omnämnas, ehuru jag icke om sanningsenligheten deraf har någon positiv visshet. Hade jag det, skulle äfven jag komma till samma resultat som denne talare. Men då jag icke varit i tillfälle att med egna öron höra hvad under diskussionen i frågan förekommit i Första Kammaren, eller eger kännedom om, hvad en Konungens rådgifvare der yttrade, på

grund hvaraf Kammaren fann sig föranlåten att frångå Utskottets förslag; så och då vi hafva den glädjen att hos oss nu se tvenne Konungens rådgivare, som äro i tillfälle att meddela erforderliga upplysningar rörande sakförhållandena, vågar jag, öfvertygad om att flere Kammarens ledamöter dela min önskan, vördsammast anhålla om en sådan upplysning.

Herr Anders August Anderson: Om en besparing någonsin lämpligen kan ega rum, så är det väl i denna punkt, då, såsom ej blott inom Första Kammaren blifvit visadt, utan äfven en talare här har upplyst, de fästningsverk, för hvilkas fortsättande anslag äskats, äro till platt ingen nytta. Och yrkar jag på dessa grunder afslag på Utskottets hemställan.

Herr Carl Isac Bengtsson: På de skäl, som Herr Wallenberg i sin reservation anført, yrkar äfven jag att Kammaren icke måtte bifalla hvad Utskottet i de nu föredragna punkterna hemställt.

Herr O. B. Olsson: Som man nu erhållit grundade skäl att betvifla, att de vid Carlskrona anlagda fästningsverk, efter den plan som vid anläggningen följes, medföra de fördelar, som åsyftats, eller att de komma att utgöra ett skydd för staden och de stora etablissementerna på platsen, förenar äfven jag mig med dem, som yrka afslag på Utskottets hemställan.

Herr Hörnfeldt: Jag kunde icke, då frågan i Utskottet förevar, biträda pluralitetens beslut. Visserligen skulle man, beträffande ifrågasvarande befästningar, kunna argumentera på samma sätt som Utskottet gjort beträffande fästningsverken vid Oxdjupet, äfvensom anføra att Rikets Ständer under sednare riksdagar alltjemt anvisat anslag till befästningarnes fortsättande, och att dessa anläggas i öfverensstämmelse med nyare tiders fordringar. En väsendtlig skilnad är dock emellan befästningarne vid Oxdjupet och vid Carlskrona, ty i Utskottet vanns den upplysningen, att, äfven om befästningarne vid Hästholmen skulle blifva färdiga, fyra andra segelbara inlopp funnos vid Carlskrona, hvarigenom en fiendtlig flotta skulle kunna intränga och beskjuta staden. Mig synes derföre, att man utan minsta tvekan bör kunna afslå det begärda anslaget.

Herr Statsrådet Thulstrup: Jag tror visserligen, att den framför Carlskrona varande vidsträckt redde ej är lätt att befästa, synnerligen om man afser, att en fiende ensamt genom befästningar skall fullkomligt kunna utestängas, men meningen är ju, att försvaret bör genom någon del af skärgårdsartilleriet på ett verksamt sätt kunna understödjas.

Carlskrona redd begränsas åt sjösidan af 8 öar, nemligen Almö, Hasslö, Norra och Södra Bollöarne, Aspö, Tjurkö, Storkö och Senoren, samt några mindre holmar, nemligen Hästholmen, Kettilskär och Björkskär, hvar till slutligen äfven böra räknas de holmar, på hvilka Kungsholms och Drottningkärs berästningar äro uppförda. Ungefärliga afståndet från staden till närmaste kust af Almö utgör 12,000, till Hasslö 11,000, till Aspö 6,000, till Tjurkö 5,000, till Storkö 10,000 och till Senoren 13,000 alnar.

Emellan dessa öar bildas 7 egentliga inlopp, af hvilka 1:o sundet emellan Aspö och Tjurkö utgör stora eller södra hufvudinloppet och 2:o sundet emellan Hasslö och Almö bildar det andra eller vestra hufvudinloppet. Utom dessa större sund bildas emellan nyssnämnde öar och holmar följande mindre inlopp, nemligen 3:o Hasslösund, som utgöres af tvenne armar (den ena emellan Hasslö och Kettilskår och den andra emellan detta skär och Norra Bollö), 4:o Stora Bollösund, som äfven utgöres af tvenne armar (den ena emellan Norra Bollö och Björkskår och den andra emellan detta skär och Aspö), 5:o Djupasund emellan Tjurkö och Storkö, 6:o Skällösund emellan Storkö och Senoren, samt 7:o sundet emellan Senoren och Möckelö, de tvenne sistnämnda egentligen utgörande inloppen för segelleden förbi Långören.

Carlskronas försvar åt sjösidan kan anses utgöras af tvenne delar, nemligen det yttre försvaret, som bildas af befästningar, försänkningar och stängsellinier, hvarmed nyssnämnda inlopp äro eller skola blifva försvarade, och det inre försvaret, som utgöres af de tornbefästningar, hvilka äro uppförda på den inre redden till dennes försvar.

Det yttre försvaret afser i främsta rummet det stora inloppet, hvilket af de största krigsfartyg kan betaras. Här utgöres försvaret af Kungsholms fästning, fästet på Drottningsskår samt en 1864 förfärdigad stängsellinie, af lika beskaffenhet med den vid Waxholm. Vid Kungsholmen äro de sednare åren tvenne pansarbatterier uppförda till nyssnämnde linies försvar. Då inloppets bredd uppgår till 2,000 alnar, då en stängsellinie af denna utsträckning alltid är svår att tillvägabringa och icke kan innebära samma säkerhet som en kortare, och då erfarenheten redan visat huru kostsamma dessa linier i längden måste blifva, helst de icke kunna ega någon längre varaktighet; så har chefen för fortifikationen föreslagit, att inloppet borde genom stenförsänkningar minskas, så att det åtminstone inskränkes till omkring 500 alnars bredd, hvarigenom äfven skulle vinnas den fördel, att ett inträngande fiendtligt fartyg tvingades gå närmare fästningens kanoner.

I afseende på Kungsholmen gäller i väsendtliga delar hvad som förut är nämnt om Waxholm. Ombyggnaden af denna fästning är utförd i sednare tider, men likväl afslutad före artilleriets och sjövapnets sednaste utvecklingsperiod. Vill man således ej nedriva det försvarsverk som finnes och ofödröjligen ersätta det med nytt, så måste det nu befintliga förändras och förstärkas enligt tidens fordringar. Ettdera måste ske, ty ett försvar som lemnas ofullbordadt, är sämre än intet sådant, och att inloppet *måste* försvaras, lärer väl ej vara något tvifvel underkastadt.

Anläggandet af en befästning på Hästholmen för försvaret af vestra hufvudinloppet, hvilket är tillgängligt för stora krigsfartyg, har alltid ingått i den stora försvarsplanen, ehuru det för en tid ansetts böra åsidosättas för det inre reddförsvaret. Förslaget till befästningen vid detta inlopp är uppgjort helt och hållet med afseende på de förändringar, som sjövapnet och artilleriet sednast undergått och nödvändigheten att kunna motstå dessas verkningar. Men, såsom förut är nämnt, måste ett sådant försvar till hufvudsaklig del grundas på en stängningslinie i sjelfva inloppet, till underlättande hvaraf man nu söker att genom försänkningar åstadkomma en inskränkning i detta inlopps bredd.

De öfriga mindre inloppen, nemligen Hasslösund, St. Bollösund och Djupasund, äro tillspärrade genom stenförsänkningar, hvilka kammars djup under vattenytan äro emellan 0 och 7 fot. Uti en längre del af segelleden förbi Långören genom Skällösund är vattendjupet blott 8 fot och sundet så trångt, att det genom försänkning af ett fartyg eller pråm kan göras ofarbart. Sundet emellan Senoren och Möckelö läser endast vara för mindre fiskarbåtar tillgängligt. Som vid dessa stenförsänkningar någon sjunkning eller mindre sättningar stundom kunna förkomma, bör sådant då genom påfyllningar afhjelpas. Sednaste påfyllningar hafva egt rum 1864.

Af dessa i korthet meddelade uppgifter visar sig alltså, att endast genom de tvenne hufvudinloppen, eller de för hvilkas försvar befästningar och stängsellinier äro afsedda, större krigsfartyg kunna inkomma, och att intet af de mindre sunden kan af monitorer befaras. Uti Stora Bollösunds tvenne mindre grenar kunna ej ens mindre båtar framkomma.

Uti planen för försvaret ingår äfven ett mindre permanent verk på högsta punkten af Aspö, för att hindra landsstigning på denna ö, likasom ett permanent verk till försvar af såväl försänkningen i Djupasund som en del af Tjurkö. I öfrigt är beräknadt, att försänkningarna i de mindre sunden skola försvaras af de skärgårdsfartyg, som härtill kunna vara mest lämpliga.

Sedan Kungsholmens ombyggnad var fullbordad, öfvergick man till det inre försvaret. Sjövapnets och artilleriets derefter följande stora utveckling genom de bepansrade ångfartygen och de refflade kanonerna med deras utsträckta skottvidder och ökade förstörelseverkan föranledde en till icke ringa besparing ledande förändring i planen för detta försvar, bestående i en betydlig förminskning af tornbefästningarnes antal. Då samma verkan numera ansågs kunna åstadkommas genom tvenne torn, i stället för de föreslagna sex, och blott ett torn var påbörjadt, lät denna förändring lätt verkställa sig. Sedan begge dessa tornbefästningar blifvit färdiga, har man öfvergått till utförande af planen för vestra hufvudinloppets försvar, hvartill, såsom förut är nämndt, hörer Hästholmens befästade och hvartill en del af de erforderliga medlen redan blifvit anslagna.

Af Kongl. Maj:t vid sednaste riksdagar gjorda framställningar synes, att för fullbordandet af Carlskrona försvar åt sjösidan nu återstå följande arbeten, nemligen hufvudinloppens inskränkning genom stenfyllningar för att sedan med mindre kostnad kunna tillspärra dem med stängsellinier, Kungsholms fästnings förstärkande till vissa delar, fullbordandet af verket på Hästholmen och uppförandet af de mindre verken på Aspö och Tjurkö. Det torde här icke behöfva framhållas huru viktigt det är, att dessa arbeten, så snart som tillgångarna kunna det medgifva, blifva afslutade, på det ifrågavarande försvar må utgöra ett fullbordadt helt och kunna uppfylla det ändamål som dermed är afsedt.

Carlskrona eger alla de för sjöetablissemment erforderliga egenskaper --- en rymlig och god hamn, en vidsträckt redd och beqväma inlopp. I hög grad vore det att beklaga, om detta af naturen så gynnande och för oss så dyrbara etablissemment skulle komma att gå under i följd af en tillfällig opinion om dess obehöflighet. Icke blott för vår egen fastän något förminskade flotta är det af obestriddig vigt att under krig ega en

väl skyddad hamn med dockor, verkstäder, förråder m. m.; det är äfven af stor betydighet att då kunna erbjuda en sådan åt våra bundsförvandters flottor. Dessas bistånd torde dessutom knappast vara att påräkna, om vi sjelfva gått så långt i liknöjdhet, att vi, genom att lemna en sådan punkt oförsvrad, låtit fienden genast på förhand besätta den. Af icke ringa vigt är äfven den omständighet, att egna och allierades handelstartyg här skulle under ett krig kunna finna ett då väl behöfligt skydd. För min del betviflar jag på det högsta, att något land, som egde en i afseende på läge och öfriga egenskaper så beskaffad hamn som Carlskrona med så dyrbara anläggningar, och för hvars befästade redan så mycket blifvit gjordt, skulle lemna den öppen, oförsvrad och till pris för första fiende.

Då Utskottet icke ansett tillgångarne vid denna riksdag kunna medgifva beviljandet af de anslag, hvarom Kongl. Maj:t för Carlskronas försvar gjort framställning, har det måhända gått en lämplig medelväg genom de i mom. a) och b) framställda förslag, hvartill jag därför får tillstyrka bifall, hvaremot jag, på grund af hvad förut blifvit anfördt, måste afstyrka aflåtandet af en sådan underdånig skrifvelse som den, hvilken af Utskottet uti mom. c) blifvit föreslagen.

Herr Hæggström: För min del anser jag, i likhet med flere föregående talare, att sådana upplysningar blifvit inom Första Kammaren lemnade af Sjöministern, att deraf föranledts det beslut, hvarigenom nämnda Kammare afslagit Stats-Utskottets ifrågavarande hemställan. Jag har lika litet som de andra ledamöter, hvilka i frågan yttrat sig, haft officiell under rättelse om beskaffenheten af de utaf Sjöministern lemnade upplysningar, och jag skulle varit tvehågsen, om jag skulle vågat sätta tro dertill; men då nu här förfrågan blifvit derom framställd till en af de närvarande Statsråds-ledamöterna, och då denna icke förnekat rättigheten af de gjorda uppgifterna, antager jag att de få såsom tillförlitliga anses och yrkar därför afslag å Utskottets hemställan.

Herr C. A. Larsson: Jag beklagar de Statsrådsledamöter, som här skola kläda skott för chefen för fortifikationen. Han har visserligen nu icke missledt Regeringen så, som då han förordade anslag till fullbordande af en rästning, som redan var färdig; men han lär dock i afseende på befästningarne i fråga hafva gjort sig skyldig till misstag.

Jag har väckt motion i ämnet med yrkande om iakttagande af all nödig sparsamhet i anslaget till befästningar, och det förundrar mig att Stats-Utskottet det oaktadt i detta hänseende gjort så många tillstyrkanden af anslag. Äfven här är fråga om aflåtande af en underdånig skrifvelse, och jag tror därför att man gerna kan innehålla allt anslag, till dess man får se hvad verkan nämnda skrifvelse kan komma att medföra.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Om jag uppfattat rätt hvad under diskussionen förekommit, så står man här i begrepp att ogilla Utskottets förslag på grund af en hörsägen om ett yttrande, som i frågan skulle hafva blifvit fäldt inom Första Kammaren, utan att likväl mig vederligen uppgifvits hvad detta yttrande egentligen inneburit. Under så-

dana förhållanden synes det mig föga välbetänt, att på ett sådant löst rykte grunda sitt omdöme och att vid ett obestyrt yttrande fästa så stor vikt, att man på grund deraf afslår hvad Stats-Utskottet efter mogen pröfning funnit lämpligt att tillstyrka. Det är visserligen möjligt, att någon Statsråds-ledamot kunnat inom Första Kammaren uttala sitt missnöje med det sätt, hvarpå befästningsarbetena utföras, men deraf följer alldeles icke, att det ej vidare skall vara af behovet påkalladt att göra några befästningar alls, och att således anslagen dertill skola indragas. Hafva misstag blifvit begångna, så tillhör det vederbörande departementschef att derom låta undersöka och, så vidt möjligt är, låta rätta misstaget, men icke utgör det skäl för att inställa redan påbörjade befästningsarbeten.

Man har här sagt, och jag medger det rigtiga deruti, att det är svårt att så befästa Carlskrona, att man borttager möjligheten för fienden att intaga det med väpnad hand. Men man kan ej heller af en fästning begära annat, än att den delvis skall förhindra fiendens framträngande, genom sina kanoner hålla den på afstånd, eller åtminstone tvinga den att vid belägring använda en betydlig styrka. Med den erfarenhet jag eger i militära frågor, och med den kännedom jag kunnat förvärfva rörande lokalen, som nu är i fråga, emedan jag ofta varit i Carlskrona, tror jag mig kunna försäkra, att de der uppförda fästningsverken erbjuda ett ganska godt skydd. Med tillhjälp af skärgårdsartilleriet och några andra flytande fästningsverk böra de på land uppförda fästningarne ganska väl kunna försvara staden och varfven. Det är temligen klart, att, då man lyckats för sjökriget tillverka torn af den fasthet, att de äro nästan fullkomligt skyddade för skada, äfven af de svåraste skott, så bör det vara ännu lättare att uppföra dylika fasta torn och andra värn på fast grund. Dessa på fast grund uppförda fästen erbjuda dessutom den fördelen, att man i dem kan uppställa gröfre artilleripjesser, än de flytande batterierna kunna bära. Visserligen äro ännu icke fästningarne i allmänhet försedda med sådana förbättrade inrättningar, som kommit sjöförsvaret till del, men deras naturliga företräden äro deremot så stora, att dessa till en god del uppväga hvad konsten lemnat öfrigt att önska.

Hvad nu återigen beträffar uppgiften om det yttrande, som skulle inom Första Kammaren hafva blifvit fäldt, så tror jag icke, att orden fallit så, som här blifvit antydt, helst jag af den person, som uppgifvits den der haft yttrandet, blifvit öfvertygad om motsatsen. Har man derföre ej andra och bättre skäl att anföra för frånträdande af Utskottets förslag, så bör man icke förkasta det. Jag för min del finner detta förslag på goda skäl grundadt och bifaller det derför gerna, synnerligast då genom den skrifvelse, som vid föredragning af litt. c. måhända kommer att beslutas, utredning kan erhållas, huru befästningsarbetena vid Carlskrona skola kunna på det minst kostsamma sätt utföras.

Herr Jan Andersson: Jag anser mig skyldig tillkännagifva, att jag af alla anslag funnit intet vara så behöfligt och lämpligt som detta, helst jag sjelf varit i tillfälle att på nära håll betrakta befästningarne vid Carlskrona och funnit dem vara rigtiga mästerverk; men sedan jag numera erhållit upplysning derom, att ändringar blifvit vidtagna samt att 4 eller 5 holmar finnas obefästate, anser jag det icke vara värdt att öda mera

penningar för det ändamål, som här är i fråga, hvarföre jag förenar mig med dem, som yrkat afslag.

Herr Per Nilsson från Örebro län: Då det anslag, som här är ifrågasatt, enligt de upplysningar, hvilka af åtskillige föregående talare blifvit lemnade, icke kommer till någon nytta, vill äfven jag afslå detsamma.

Herr Wigardt: Till följd af det öde, som drabbat förevarande punkt vid dess behandling i Första Kammaren, yrkar jag, att den äfven här måtte afslås.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Utskottet har vid uppgörandet af statsregleringen sökt att göra nedsättningar i anslagsbeloppen, der sådant ansetts med skäl och rättvisa kunna ske; men Utskottet har likväl icke velat gå till den ytterlighet att afslå allt och lemna de vigtigaste punkterna åt sitt öde. Man har sagt sig icke vilja bevilja ifrågavarande anslagsbelopp, derföre att Första Kammarerna skall hafva afslagit detsamma, men om något sådant beslut hafva vi icke ännu erhållit någon officiell underrättelse från nämnda Kammarer; och jag hörde någon i förmiddagens sammanträde yttra, att man icke borde fästa sig vid eller sätta tro till andra än officiella eller genom ordentliga protokollsutdrag från Medkammaren oss meddelade underrättelser.

Då, enligt de upplysningar, som af Herr Statsrådet blifvit lemnade, det är ådagalagdt, att monitorerna kunna hafva ganska stor hjälp af sådana små fästen, som här äro i fråga, och då det är naturligt, att en dylik befästning, som här är i fråga, skall åtminstone till någon del hindra en fiende att framtränga, yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr A. von Proschwitz: De skäl, som här blifvit anförda emot anslaget beviljande, grunda sig på rykten och tidningsartiklar; men jag tror, att, om de, som fotat sitt omdöme på sådana, äfven tagit kännedom om de berättiganden, hvilka blifvit anförda deremot, de skola kommit till annan åsigt. Då den ifrågavarande skansen först byggdes, afsågs den för sådana kanoner, som vid tiden för omläggningen voro brukliga, och man är ingalunda berättigad att skjuta skulden på ingenjörerna, derföre att dessa sedermera blifvit ändrade. Jag bifaller Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad; och Herr Talmannen framställde propositioner först på bifall och sedan på afslag till Utskottets hemställan i momentet a). Begge dessa propositioner besvarades med blandade ja och nej. Votering begärdes, hvarföre en så lydande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt under litt. a) i 43 punkten af Utskottets Utlåtande N:o 36,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammarerna afslagit Utskottets ifrågavarande hemställan.

Voteringen, i grundlagsenlig ordning verkställd, utföll med 43 ja mot 98 nej, hvadan Kammaren afslagit hvad Utskottet i detta moment hemställt.

Momentet b blef derefter, sedan proposition på bifall besvarats med nej, af Kammaren afslaget.

Momentet c).

Härvid yttrade

Herr Witt: Jag har icke begärt ordet för att nu yrka på något anslag, ty jag vill icke tillstyrka någon utgift, om man ej är fullt förvisad att den leder till ett ändamålsenligt resultat. Men jag talar för att protestera mot en villfarelse, som stundom låtit höra sig och nu smugit sig in i Stats-Utskottets Betänkande; den villfarelsen att Carlskrona numera skulle, till följd af förändringar i sjökrigsväsendet, ej ega samma vikt som tillföre. Jo! mine Herrar, Carlskrona har och skall alltid bibehålla samma vikt såsom strategisk punkt, som den hittills haft. Den är den största, djupaste och bästa hamn i vårt land, en af de bästa i Europa. Under krigstid skulle våra handelsfartyg här finna ett skydd mot förföljande fiender, och huru skulle vi i nödens stund kunna påräkna hjälp af vänskapligt sinnade magter emot en öfvermäktig fiende, om vi ej ega en skyddad örlogshamn att erbjuda den? Kunta vi icke och vilja vi icke inse och begripa detta, så skall nog en mäktig granne lära oss att begripa det, den dag det behagar honom att låta sin flagga svaja från murarne af Kungsholms fästning. Att sådant kan och skall inträffa, om vi invecklas i krig, har Stats-Utskottet antydt och en reservant uttalat. Han säger, att det är ett fåfängt arbete att befasta och en lönlös möda att försvara Carlskrona. Men, när man sålunda uttalar sin själs bekännelse; hvarför går man då ej ett steg längre och talar om det fåfänga arbetet, den lönlösa mödan att försvara Sverige? Reservanten säger, att förråden i Carlskrona kunna i krigstid bortföras. Ja, visst kunna de bortföras, af fienden nemligen, i fall han ej föredrager att behålla dem på stället, sedan han der fått fast fot. Af oss kunna de icke bortföras, ty de utgöra tusen sinom tusen hästlass. Hade vi en jernväg till stället, så kunde vi väl bortföra en del af dem, men nu är det omöjligt. Men huru man skall bortföra fienden omtalas icke, och således är väl meningen, att han skall blifva kvar och Carlskrona blifva för Sverige, likasom Gibraltar för Spanien, en främmande magts egendom. Det är en sorglig tanke som här framgår ur en reservants yttrande, hvilket funnit genklang hos tre andra Stats-Utskottsledamöter. Den hamn, i hvilken Chapmans storverk flutit på böljorna, der Polhem byggt i klippans fann och Thunberg murat under hafvets yta, och hvarifrån Svenska flottan fordom utgått på segerrika sjötåg och när den efter lysande bragder återvände dit, den blå och gula flaggan helsades välkommen, skulle då egas af fiender. Den Svenska flaggan skulle der ej blåsa mer, utan i dess ställe skulle en annan flagga med annan färg och med roffågeln till sinnebild vecklas ut af den lätta sommarvinden — men jag vill icke vidare tala härom, ty hvar och en måste inom eget bröst känna hela skammen, vanäran och olyckan af ett sådant förhållande. Jag vill blott fästa uppmärksamheten på, att Stats-Utskottets

förslag

förslag innehåller, det Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t begära att få framlagdt "ett förslag till det minst kostsamma sätt att afsluta de befästningar, som nu vid Carlskrona äro under utförande", hvaremot ett af Grefve Ugglas gjordt yrkande är: att begära ett "förslag huru på minst kostsamma sätt ett fullgodt försvar af Carlskrona må kunna ordnas; hörande härvid äfven tagas i betraktande, huruvida förändring eller förstärkning af redan anlagda verk erfordras". Jag yrkar, att Stats-Utskottets förslag i denna punkt må förkastas och Grefve Ugglas' förslag till skrivelse i stället antagas. Utarbetandet af ett förslag till Carlskronas fullständiga befästande kostar ingenting, ty sedan man afslagit nästan alla anslag till fortifikationsarbeten, blifva ingenjörofficerarne så lediga, att de få god tid att utarbete förslag, och de skola naturligtvis något utträtta för sina löner. Det minsta Representationen kan begära, är väl att få veta hvad det kostar att fullständigt befästa Carlskrona, och jag tror dessutom att hvarje Svensk man måste hysa den öfvertygelse, att vi kunna böra och vilja försvara hvarje särskild del af vårt kära fädernesland, det gamla Sverige.

Herr Östman: Jag vill endast nämna, att, sedan mom. *a* och *b* af denna punkt blifvit afslagna, mom. *c* bör återremitteras.

Herr Peter Andersson: Hvad Carlskrona och dess befästningar rör, har Herr Witt så fullständigt utredt förhållandena, att jag, för att icke onödigt upptaga Kammarrens tid, endast vill instämman med honom och yrkar proposition på bifall till Utskottets förslag.

Herr Adlersparre: Jag får bedja om ursäkt, för det jag icke kunnat höra hvad alla föregående talare yttrat. Jag har verkligen varit uppmärksam, men erfarenheten torde dock för hvar och en redan hafva lagt i dagen, att man icke alltid kan höra allt hvad som säges från olika delar af Kammarren. En ledamot har just nu upplyst mig, att en föregående talare under öfverläggningen skall hafva yttrat, att Chefen för Sjöförsvars-departementet Herr Grefve Platen under debatten i Första Kammarren skulle hafva sagt, att Carlskrona icke *kan* befästas. Jag kan naturligtvis icke veta hvad som yttras i Första Kammarren, men jag kan icke tro, att ett sådant yttrande blifvit fäldt af Statsrådet Grefve von Platen. För öfrigt ber jag att få instämman uti hvad Herr Witt föreslagit.

Kammarren, som med öfvervägande nej besvarade Herr Talmannens proposition dels på bifall till Utskottets förslag, dels jemväl på återremiss, godkände, enligt Herr Witts yrkande, det förslag till underdånig skrivelse, som blifvit framställt af Herr Grefve L. af Ugglas, uti hans vid Utåtandet fogade reservation.

44—49 punkterna.

Biföllos.

50 punkten.

Herr Statsrådet Thulstrup: Utskottet har afstyrkt detta anslag af samma skäl som vid nästförfutna riksdag, nemligen att dylika tält

skulle, då de behöfdes, lätt kunna anskaffas. Då de, som för närvarande finnas att tillgå i förråden och hvilka äro beräknade för 20,000 man, anskaffades, kunde väf till dem icke inom landet erhållas oaktadt många underhandlingar härom med Svenska fabrikanter, utan måste den införskrifvas från utlandet. Nyttan och ändamålsenligheten af dessa tält hafva i de flesta länder blifvit ådagalagda. Under ett krig skulle de komma att förorsaka stor besparing i afseende på kostnaden för soldatens beklädnad. Huruledes nya, till arméén utdelade munderingar kunna, efter några derpå följande dagars bivukering under bar himmel och ihållande regn, vara alldeles förstörda, derom kunna många som qvarleva efter sednaste kriget, deri Svenska trupper deltog, lemna upplysning — att ej tala om den vård om soldatens helsa, som genom ett sådant skyddsmedel befordras. Det är väl sannt, att dylika tält för närvarande finnas att tillgå för 20,000 man, men då de skola användas vid alla större truppsamlingar i olika delar af landet och i följd häraf måste årligen transporteras emellan de olika förråden, blifva de härigenom mer än behöfligt slitna.

Om tillgångarne omöjligen kunna medgifva beviljandet af detta, såsom mig synes, ganska angelägna anslag, hemställer jag, det Kammaren för ifrågavarande ändamål måtte anslå åtminstone halfva det begärda beloppet.

Herr Friherre Liljencrantz: Ifrågavarande tält äro naturligtvis, efter hvad vi hafva oss bekant, afsedda, icke för truppmassornas skydd under vanliga möten, utan till skydd vid bivukering och kortare möten under fredstid. Antalet bör alltså lämpas efter den styrka, som vid dessa möten sammandrages, och för detta fall anser jag oss redan hafva tillräckligt antal af tält. Skulle arméén komma att försättas på krigsfot, då vore det väl önskligt, att den försåges med skyddstält, men ett ännu viktigare behof för arméén är, att den då varder fullständigt beväpnad. Att nu anskaffa fullständiga utredningspersedlar torde alltså vara en onödig omsorg, och ehuru jag erkänner, att fullt tillräckligt antal af tält bör finnas, anser jag dock, att man kan uppskjuta med anskaffande deraf, särdeles då vi hafva många utgifter för viktigare ändamål.

Flere ledamöter instämde.

Herr Hedlund: Med plågsam känsla har jag lagt mitt nej i urnan mot många anslag, som under denna hufvudtitel begärts. Nu då jag emellertid anser Regeringens framlagda förslag vara nyttigt, kan jag ej annat än understödja detsamma. Skall vår armé mobiliseras, så bör den ock förses med hvad som kan rörvara den emot annat än skott. För soldaten är det nödigt att äfven hafva tak öfver hufvudet; och då man röstat för anslag till kappor, bör man äfven bevilja anslag till tält. Om våra ekonomiska förhållanden hindra oss att på en gång förse arméén med hvad som behöfves i förevarande afseende, så bör åtminstone en del af anslaget beviljas, och jag föreslår, med afseende på hvad Herr Statsrådet Thulstrup begärt, att ett anslag af åtminstone 40,000 R:dr måtte beviljas.

En så anspråkslös korps som Göteborgs frivilliga skarpskyttar har med icke så små uppoffringar lagt sig till skyddstält för 300 man, och

den har gjort detta, emedan den ansett tälten vara nödvändiga vid fältmanövrer.

Herr C. A. Larsson: Utan att förneka nödvändigheten deraf att förse arméen med nödigt antal tält, hemställer jag dock, då den summa, som för detta ändamål begärts, är ganska betydlig och då behofvet icke synes vara för stunden trängande, att vi må undanskjuta denna fråga till en kommande riksdag och nu bifalla Utskottets hemställan.

Herr Svensén: Ifrågavarande tält äro af så enkel beskaffenhet, att de vid förefallande behof lätteligen kunna anskaffas. Derföre och då det ej är lämpligt eller nyttigt att skrnlägga dem i förråden, der, såsom jag erfarit, hudar m. m. i tjogtals är legat, hvilket väl ej kan vara gagneligt, vill äfven jag bifalla Utskottets hemställan.

Herr John Ericson: Dylika tält hafva först på sednare åren beagnats vid öfningsläger och på manövrer och hafva visat sig vara ganska nyttiga. Att dock nu anslå ett belopp af 80,000 R:dr för anskaffande af sådana, anser jag icke vara nödigt. Om de skulle afses för fredstid, så blifva de obehöfliga, enär vi förut ega dels runda tält för hela arméen och dels skyddstält för en styrka af 20,000 man, och dessa sednare, som endast användas vid öfningsläger, kunna lätt förflyttas till de olika ställen, der de kunna behöfvas. Med anskaffande af de tält, som nu äro i fråga, afses således endast krigstillfällen; men då dessa tält kunna lätt och utan någon längre tidsutdrägt anskaffas, ty de äro enkla och utgöras nemligen af 4 trekantiga lappar, hvardera sådan af 3½ alnars längd och försedda med hyskor och hakar, så anser jag, att med deras uppköp kan tills vidare uppskjutas, hvarföre jag bifaller Utskottets hemställan.

Herr Björck: Sedan jag begärde ordet, är nästan allt sagdt, som jag ärnade yttra. Jag vill endast tillägga, att det vore i allmänhet bäst, om man kunde undvika att under fredstid hopa stora förråd af sådant, som först erfordras under inträffande krig. Man kan dock icke alltid och alldeles undvika bildande af förråd, ty allt kan icke hastigt anskaffas då det påkallas. Derföre har man måst bilda förråd. Vi hafva ett beklädnadsförråd för 15,000 man, och för detta synes det äfven vara tillräckligt hvad vi hafva i förråd i afseende på tält. Ingenting är lättare att hastigt anskaffa än sådana, och nog kunna de erhållas inom landet, då de behöfvas, helst då ej flere än 20,000 man någonsin sammandragas under sådana förhållanden, att dessa mindre tält komma till användning. Det får icke förgätas, att de större tälten ändock skola bibehållas och användas för de större truppsamlingarne, samt att skyddstälten endast afses för detacherade korpser af hvarjehanda slag.

Herr Magnell: Efter de upplysningar, som här blifvit lemnade, afstår jag från ordet och bifaller Utskottets förslag.

Herr Peter Andersson: För min del måste jag erkänna, att jag icke kan bedöma, huruvida ett anslag af 80,000 R:dr kan vara behöfligt

för anskaffande af skyddstält, och jag förlitar mig derföre på Utskottet, som behandlat frågan, samt instämmer uti dess hemställan.

Diskussionen var slutad; och punkten biröls.

51 och 52 punkterna.

Biföllos.

53 punkten.

Herr de Maré: Den åsigt, som förestafvat det af Utskottet här framlagda förslag, kan jag för min del icke gilla. Min tanke är att gevären sämre förvaras, om de vid de olika mötesplatserna utsättas för fukt i oeldade rum, rost m. m., än om soldaten på roten får förvara hvar och en sitt gevär. Detta är också det naturligaste, och jag är övertygad om, att han skulle vårda sitt gevär, detta för hans omtanke käraste föremål, nästan lika ömt som sin älskarinna. Det vore således, efter min tanke, mindre klokt handladt, om man fräntoge soldaten detta bestyr eller denna omvårdnad. Jag vill icke tala om de ganska betydliga kostnader, som ifrågavarande byggnaders uppförande skulle förorsaka Statsverket. Hufvudgrunden för mitt afslag till Utskottets hemställan är den, att dessa vapen höra få vara under den persons vård, som skall begagna dem. Jag avslår Utskottets hemställan.

Herr Sandstedt instämde.

Herr John Ericson: Jag är förekommen af Herr de Maré. Behofvet af dessa byggnader har först på sednare tider, sedan hvarje soldat fått sig tilldelade tvenne gevär, ett för krigsbruk och ett för exercis, uppstått. Det gevär som afses att förvaras i de föreslagna förråden är krigsgeväret. Jag anser den princip vara oriktig, att ej karlen sjelf skall få vårda det gevär, hvarmed han i farans stund skall möta fienden. Detta blir eljest för honom ett främmande instrument, som han icke får se oftare än på mötesplatserna, och aldrig lär sig riktigt känna. Då nu emellertid en ny modell till gevär skall antagas, hvilken modell är helt olika exercisgevärets, är det så mycket nödvändigare, att soldaten göres fullt förtrogen med detta nya vapen; dessutom ligger i sakens natur att soldaten, om han får hafva sitt gevär hemma, egnar detsamma en vida omsorgsfullare vård än som, ätven med bästa vilja, kan beredas på ett förråd, och jag vill derföre icke med min röst bidraga till tillkomsten af dylika byggnader för gevärens förvarande. Då dessutom det af Riksdagen tillsatta särskilda Utskott för behandling af militärenden lärer tillstyrkt, att karlen skall icke allenast sjelf ständigt vårda sitt gevär, utan äfven att han skall tilldelas skarp ammunition för att kunna öfva sig i målskjutning, så måste, om detta förslag antages, också frågan om dylika byggnader förfalla. Det särskildta Utskottets förslag kan jemväl föranleda till åtskilliga ändringar i afseende på förrådsplatserna, och derigenom skulle det blifva ännu mera oklokt att uppröra fasta byggnader för förvarande af gevär, enär byggnaderna möjligen blifva obehöfliga. Kongl. Maj:t har i sin Proposition uttryckt den önskan att åt de norra orterna utlemna gevär till krigsbruk. Detta är nog bra, men man vet lika litet der som i de öfriga

provinserna, hvarest gevärdepôtterna skola anläggas, och derfor torde frågan, äfven hvad dessa orter angår, böra uppskjutas.

Jag kommer, på grund af hvad jag sålunda anført, att afslå såväl Kongl. Maj:ts nådiga Proposition som Stats-Utskottets förslag.

Herr Hedenberg: I enlighet med af åtskillige föregående talare yttrade åsichter vill äfven jag bifalla denna punkt, då jag anser dessa byggnader ganska behöfliga. Den indelta soldaten förvarar visserligen sjelf sitt gevär, men dessa byggnader äro afsedda att förvara de gevär som begagnas af beväringen, och hvilka på något ställe böra finnas samlade och förvarade. De stå under regements-kommissariens vård, och äfven om någon förändring skulle inträffa i organisationen af vår krigsmagt, så blifva i alla fall dessa byggnader behöfliga.

Herr Björck: Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att sedan år 1854 hela systemet af förvaltningen utaf arméens förråd undergått en fullständig förändring. Samtliga förråden voro förut under Krigskollegii omedelbara förvaltning, men då fann Kongl. Maj:t lämpligt att hvad af persedlar, som härifrån skulle tillhandahållas regementena, derefter borde af dem sjelfva vårdas och förvaras, hvadan ock vid följande riksdag anslag härför äskades. Då sedermera fråga uppkom om anskaffande af större antal gevär, och hvarje regemente blifvit försedt med dubbel omgång sådana, som utlemnades i likhet med öfriga persedlar, så uppstod behovet af dessa byggnader, och af deras lämpliga inredande för gevärens uppställande. Vid sista riksdagen förekom frågan ånyo och genomgick då en ganska grundlig pröfning efter inhemtande af upplysningar från cheferne för de olika regementena. Förhållandet på de särskilda regementena var något olika, och vid åtskilliga ansågos dessa byggnader ej så nödvändiga som vid andra. Rikets Ständer anslogo emellertid ett lämpligt belopp för ändamålet, och Stats-Utskottet har, sedan behovet sålunda är erkänt och frågan i alla sina detaljer utredd, ansett sig böra föreslå en summa lämpad efter tillgångarne. Jag för min del tror att här icke är något annat att göra än att bifalla punkten.

Herr C. A. Larsson: Vid förra riksdagen motsatte jag mig beviljandet af detta anslag, utgående från den synpunkten, att, der trossbodar funnos att tillgå, desamma voro de lämpligaste förvaringsställena för Kronans gevär. Merendels bor i grannskapet af dessa trossbodar en officer eller en underofficer, och dessa kunna ju lämpligen hafva gevären under sin närmaste tillsyn och vård. Mina åsichter i denna fråga hafva icke sedan sednaste riksdag undergått någon förändring, hvarföre jag yrkar afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

Vidare blef ej anfördt, och afslög Kammaren Utskottets hemställan i denna punkt.

54 punkten.
Bifölls.

55 punkten.

Herr Staaff:

Herr *Ahlgren* förklarade sig instämma med Herr Staaff.

Vidare yttrades icke; och punkten bifölls.

På Herr Talmannens hemställan godkände Kammaren de nu genou-gångna Utlåtande vidfogade tabeller, för så vidt de deri upptagna summor ej blifvit ändrade genom Kammarens beslut.

§ 4.

Företogs till förnyad behandling Stats-Utskottets Utlåtande N:o 37, angående regleringen af utgifterna under Riksstatsens femte hufvudtitel.

1 punkten.

Ordet begärdes af:

Herr Statsrådet Grefve von Platen: Det skulle antyda en alltför oriktig uppfattning af min ställning, om jag inläte mig i tvist om de olika beslut, som här komma att fattas, men å andra sidan skulle det vara ett underkännande af den fördel, den nya grundlagen beredt vederbörande departementschefer och bevisa mindre aktning för Kammaren, om icke jag, i egenskap af departementschef, vore här närvarande under behandling af förevarande hufvudtitel för att meddela upplysningar i de fall, der jag anser misstag eller åtminstone misstydningar hafva egt rum. Det är också helt naturligt, att departementschefen och den enskilde riksdagsmannen i fråga om Statens värf befinna sig i helt olika ställning, ehuru båda hafva det allmänna bästa till gemensamt syftemål. Departementschefens åliggande är att påpeka brister, der de finnas, och uppgifva behof, som böra fyllas, under det han i egentlig mening icke behöfver taga i betraktande andra tillgångar än sådana som för ögonblicket finnas, hvaremot det tillkommer riksdagsmannen att tillse icke blott de närvarande tillgångarne utan äfven, om så behöfves, att skaffa nya. Såsom departementschef kan jag derföre icke annat än uttala min tillfredsställelse deröfver, att de förslag som jag framställt lyckats tillvinna sig Stats-Utskottets uppmärksamhet och förtroende. Naturligtvis kan jag icke annat än beklaga, att icke alla de framställningar, hvilka Kongl. Maj:ts Proposition rörande femte hufvudtiteln innehåller, blifvit af Utskottet tillstyrkta, men på samma gång får jag tillkännagifva, det jag uppfattar ett aistyrkande från Utskottets sida icke såsom ett underkännande af det framställda behofvets verklighet utan allenast såsom ett uttalande, att Statens tillgångar för närvarande icke medgifvit att uppfylla alla dessa behof. Så till exempel skulle det verkligen hafva varit tillfredsställande om 1 punkten, rörande anslag för de nya aflöningsstaternas tillämpning, innehållit ett tillstyrkande af hvad Kongl. Maj:t i detta hänseende föreslagit, helst detta förslag utgjorde allenast en naturlig följd af Rikets Ständers vid sista riksdag i ämnet fattade beslut. Att nu så icke skett får jag visserligen beklaga, men jag anser mig dock icke böra hemställa om ändring i Utskottets beslut; och vågar jag tro, att de officerare, hvilka

ännu icke kommit i åtnjutande af full lön, skola med tålmod underkasta sig denna uppoffring och vänta, till dess Riksdagen finner tiden vara inne att lemna anslag för de nya aflöningsstaternas tillämpning, men det oakadt med lika nit under tiden uppfylla sina tjensteåligganden. Det finnes likväl några andra frågor, på hvilka jag skulle vilja fästa Kammarrens uppmärksamhet. Dessa angå organisationen af mariningeniörstaten. Vid inrättandet af dylika nya stater har man att välja mellan två olika principer. Den ena, som är den allmännaste, består deruti, att i hvarje korps anställas så många embets- eller tjenstemän att, derest en eller annan skulle af sjukdom eller tilltagande ålder blifva mindre verksam och arbetsför, det derföre icke blir absolut nödvändigt att skilja honom från tjensten, då andra finnas att ersätta honom. Dessa tjenstemän få också vanligen åtnöja sig med mindre lön. Den andra principen utgår, i motsats häremot, derpå att icke anställa flere tjenstemän än som oundgängligen erfordras för verkställande af det arbete, för hvilket de äro afsedde; och som af dessa personer måste påräknas en större verksamhet, så ega de också berättigade anspråk på högre lön. Detta har också Utskottet nogsamtt insett, ehuru Utskottet vid fattandet af sitt beslut kommit till ett annat resultat än jag skulle önskat. Utskottet har nemligen nedsatt antalet embets- och tjenstemän vid mariningeniörstaten från 10 till 8. Det kan visserligen synas, som detta icke vore så stor förminskning i antalet, men jag ber dock att få erinra, att 2 utaf 10 utgöra en icke obetydlig proportion. Jag har dock icke fäst så särdeles vikt dervid, ty om åtta personer verkligen skall kunna medhinnna hvad af Regeringen beräknats för tio, så skall Regeringen se detta med nöje, och derest åter, såsom jag befarar, detta skulle visa sig omöjligt, så står i allt fall Regeringen öppet att förordna andra personer till biträde, och med de tillgångar, som finnas i besparingskassan, aflöna dessa, intilldess saken ånyo kan underkastas Riksdagens pröfning. Allt detta ådagalägger dock så mycket mera nödvändigheten deraf, att de personer, som komma att användas, blifva väl aflönade, och är det af sådan anledning jag icke kan gilla den af Utskottet tillstyrkta nedsättning af öfverdirektörens lön från 7,000 R:dr till 6,000 R:dr. Hvar och en, som eger någon kännedom om de göromål, som skola tillkomma innehafvaren af denna befattning, inser lätteligen att en person, hvilken, såsom denne, bör ega grundliga insigter i skeppsbyggeri och allt hvad till maskinväsendet hörer, blir ganska svår att finna och ännu svårare att behålla. Hans aflöning bör derföre också icke vara för knappt tilltagen. Bland Kammarrens Herrar ledamöter finnes säkert mängen, som på grund af egen erfarenhet är i tillfälle bedöma, huruvida för en sådan person, hvarom nu är fråga, en aflöning af 7,000 R:dr kan anses vara för hög. Den erfarenhet jag eger, säger mig att så icke är förhållandet, samt att med honom jemförliga personer kunna i den enskilda industrien betinga sig vida högre aflöning. Utskottet säger, att det öfverdirektören tillagda arfvode icke bör öfverstiga de för kontre-amiraler fastställda löner, eller 6,000 R:dr. Jag respekterar visserligen den aktning för den högre graden inom vapnet, som på detta sätt gifvit sig till känna inom Utskottet, men jag tror icke att den jemförelse, Utskottet sålunda anställt, är fullt tillämplig, enär den ifrågavarande personen har vida större lätthet att på annat håll förskaffa sig sysselsättning, som be-

talat sig vida bättre. Här har dessutom ett misstag, säkert ganska ofrivilligt, blifvit begånget. Det säges, att en amiral i aflöning uppbär allenast 6,000 R:dr. Detta är också sannt, men nu finnes på rikets stat upptagen endast en amiral, och om denne är i åtnjutande af sin fulla verksamhet, så fungerar han tillika såsom befälhafvande amiral i Carlskrona, därför han uppbär ett årligt arfvode af 5,000 R:dr. Äfven chefen för skärgårds-artilleriet, hvars lön är bestämd till 6,000 R:dr. uppbär dessutom ett arfvode af 1,200 R:dr. Det visar sig således, att blott den amiral, som till följd af sjuklighet eller ålder icke kan i allo fylla sin plats, men icke är tillräckligt gammal för att uppföras å pensionsstat, den allenast tjenar för endast 6,000 R:dr. Derföre är den gjorda jämförelsen icke tillämplig.

Såsom en jämförelse emellan det åt öfverdirektören föreslagna arfvode och de löner åtskillige högre embetsmän uppbära, ber jag att få erinra, att åt följande embetsmän är i löner på stat uppfördt: åt generaldirektören för fängelser och arbetsinrättningar i Riket 8,000 R:dr, åt chefen för Telegrafverket 7,000 R:dr, åt chefen för Lotsverket 7,000 R:dr, åt generaldirektören för Landtmäteriet 6,000 R:dr, åt chefen för Skogsinstitutet 6,000 R:dr. Detta allt utgår dock i form af bestämd lön, hvar emot aflöningen till ifrågavarande öfverdirektör är afsedd att utgå allenast såsom arfvode, emedan man ansett det nödvändigt, att han befinner sig i sådan ställning, att han af Kongl. Maj:t kan skiljas från sin befattning, för den händelse han af en eller annan orsak icke längre skulle uppfylla de anspråk, man å honom eger. Vid detta förhållande kan 7,000 R:drs lön för den person, hvarom nu är fråga, icke anses högre än 6,000 R:dr för den tjensteman, som icke utan ransakning och dom kan skiljas från sin befattning. På grund af hvad jag sålunda anfört, vågar jag hemställa, det Kammaren behagade bestämma lönen för öfverdirektören till 7,000 R:dr, helst jag, med afseende å den välvilliga behandling denna hufvudtitel hos Stats-Utskottet rönt, och i betraktande jemväl af summans ringa belopp, vågar antaga, att besparing allenast icke varit den verkande orsaken dertill, att Kammaren nedsatt detta arfvode med 1,000 R:dr.

Det är äfven en annan fråga, som rör ingenjörstaten. Visserligen vet jag, att Rikets Ständer vid 1862 - 1863 årens riksdag ogillade ett då väckt förslag om skyldighet för flottans officerspersonal att vid uppnådd 55 års ålder taga afsked, om de skulle finnas icke längre vara för Rikets tjänst lämplige, men jag har likväl trott mig böra framlägga ett dylikt förslag i afseende å ingenjörstaten, ty om det skall blifva möjligt för medlemmarne af denna korps att rätt uppfylla sina åligganden, helst numera sedan deras antal reducerats från 10 till 8, så är det nödvändigt att de ega full verksamhetsförmåga och derföre icke kvarstadna vid befattningarne utöfver en viss ålder. Emellertid har Utskottet afstyrkt bifall till det uppgjorda organisationsförslaget i denna del. Skulle nu Kammaren godkänna Utskottets nämnda åtgörande, men sedermera möjligen finna, att de ifrågavarande befattningarne icke skötas fullt så, som vederbörligt varit, så anser jag ansvaret derför icke böra drabba Regeringen ensam, utan till en del äfven Representationen, som icke velat godkänna det af Kongl. Maj:t framlagda organisationsförslag.

Då jag nu tillika öfverlemnar åt Kammaren att fatta beslut i anledning af Kongl. Maj:ts begäran om anslag till anskaffning af tidsenliga gevärför sjöförsvaret tillhörande trupper, så begagnar jag tillika tillfället att nämna, det jag icke kan i allo dela den åsigt Utskottet uttalat, att det skulle vara i främsta rummet angeläget, att infanteriet dermed förses framför flottan, ty derest, såsom antagligt är. vid inträffande fredsbrott anfallet sker från sjön, så är det flottan som det i första rummet tillkommer att skynda till försvar och emottaga fiendens angrepp.

Emellertid öfverlemnar jag nu åt Kammaren, att å denna såväl som å de öfriga anmärkningar, jag ansett mig böra framställa, fästa det afseende Kammaren anser dem möjligen förtjena, och hembär Kammaren min tacksamhet för den uppmärksamhet, hvarmed Kammaren lånat öra åt min nu gjorda framställning.

Vidare anfördes icke; och punkten bifölls.

2 och 3 punkterna.

Biföllos.

4 punkten.

Mom. a.

Herr Adlersparre: I enlighet med hvad Kammarens ledamöter nyss hade tillfälle höra af chefen för Sjöförvars-departementet om behovet af en förhöjning i det för mariningeniörstaten afsedda anslaget af 31,000 R:dr till 32,000, får jag värdsamligen hemställa, att denna tillökning måtte utaf Kammaren beviljas, och att Utskottets förslag till aflöningsstat måtte sålunda förändras, att arfvodet för öfverdirektören bestämmas till 7,000 i stället för 6,000 R:dr. Jag har icke några flera skäl att anföra för denna förhöjning, än dem som här redan blifvit andragna, utan tager mig blott friheten att fästa uppmärksamheten derpå, att, vid jemförelse med andra embeten af samma vikt, större löneförmåner äro dessa sednare anslagna än nu blifvit för öfverdirektören begärd; och lyckas man få en man som väl sköter denna befattning, är jag säker derom, att förr eller sednare Proposition om högre aflöning åt honom måste komma att framställas, på det man icke måtte gå miste om en person, hvars skicklighet och duglighet vunnit allmänt erkännande. Jag tager mig i följd deraf friheten anhålla om proposition på denna min framställning, att anslaget för mariningeniörkorpsen höjes från 31,000 R:dr, som af Utskottet är tillstyrkt, till 32,000 R:dr, samt att i den aflöningsstat Utskottet föreslagit öfverdirektörens arfvode höjes med 1,000 R:dr och sålunda blir 7,000 R:dr.

Många ledamöter instämde.

Herr Björck: För mig såsom ledamot af Stats-Utskottet är det särdeles tillfredsställande att finna, det Utskottets tillgöranden i fråga om denna hufvudtitel blifvit bemötta med den välvilja, vi nyss af Herr departementschefen fått röna, och särskildt är det angenämt erfara, att hvad Utskottet anfört angående ombildningen af flottans konstruktionskorps till en mariningeniörstat på det hela vunnit hans bifall. Af hans årade föredrag har jag trott mig finna, det han endast hade tvenne anmärkningar

att göra mot Utskottets framställning, nemligen den ena, att öfverdirektörens arfvode blifvit något för lågt beräknadt, och den andra att Utskottet ansett mindre lämpligt att understödja förslaget, att en hvar af ingenjörstatens medlemmar vid viss ålder skulle vara förbunden att lemna innehafvande tjänst. Hvad nu först angår arfvodet till öfverdirektören vid den blifvande ingenjör-staten, så medgifver jag gerna, att Kongl. Maj:t, för att vid denna plats kunna fästa en person med verklig erkänd skicklighet, äfven bör vara i tillfälle att erbjuda en deremot svarande aflöning, och man har uppräknat flere tjänstemän, med hvilka han i detta fall borde kunna jämföras. Jag tror äfven, att en person med den skicklighet, som måste förutsättas hos den, som till en dylik plats kan komma i fråga, lätt nog finner utrymme för sin verksamhet snart sagdt hvar som helst, och att han kan förskaffa sig bättre förtjänst och större inkomster annorstädes. Då han emellertid i viss mån skulle komma att tillhöra flottan, ansåg Utskottet, för att ega någon jämförelsepunkt, sig böra betrakta honom i jämförelse till dem, med hvilka han mest komme i beröring, och föreslog dertföre åt honom amirals aflöning. Det är dock samnt, att flottans officerare ega flera förmåner och biförtjenster, som icke gerna kunna tillkomma denne tjänsteman, och jag är beredd att erkänna, det Utskottet möjligen begått ett misstag i detta fall; för egen del är jag icke emot att lemna den förhöjning i arfvodet, som nu blifvit äskad, och går således i detta fall in på Herr Adlersparres förslag. Hvad derefter beträffar Utskottets afstyrkande deraf, att ingenjörstatens medlemmar skulle vara skyldige att vid viss ålder afträda från tjänsten, så vill jag visserligen medgifva, att en dylik föreskrift blir i en framtid nödvändig för vidmagthållande af ingenjörstatens tjänstbarhet, och möjligen nyttig äfven i flera andra hänseenden, men så länge grundlagen stadgar, att ingen tjänsteman kan mot sin vilja afskedas, såvida han icke af en eller annan anledning gjort sig till ett dylikt ansvar förfallen, så ansåg man det vara mycket svårt att i enskilda fall tillämpa en annan princip. När en likartad fråga vid en föregående riksdag förevar, så uttalade man sig nog för en dylik åsigt, som dock ansågs då för närvarande icke kunna antagas, hvadan Rikets Ständer ock ansågo, att frågan borde tills vidare anstå, till dess en fullständig förändring af tjänstemannens ställning komme att ega rum. — På grund af hvad jag nu haft äran anföra, instämmer jag i Herr Adlersparres förslag, i fråga om momentet a), men anmärker att då ock summan i momentet b) bör nedsättas med 1,000 R:dr till 25,000 R:dr.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och proposition på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick besvarats med öfvervägande nej, framställdes proposition på Herr Adlersparres förslag, hvartill svarades ja; och hade Kammaren alltså beslutat att, med godkännande af Utskottets hemställan i öfrigt, höja öfverdirektörens arfvode från 6,000 till 7,000 R:dr, och alltså hela den i detta moment omförmälda anslagssumma från 31,000 till 32,000 R:dr.

Momentet b.

Herr Adlersparre: Sedan Kammaren nu behagat bifalla den förhöjning i aflöningsstaten för mariningeniörkorpsen jag föreslagit, ta-

ger jag mig friheten hemställa, att summan i mom. b) må nedsättas med 1,000 R:dr, så att den blir 25,000, och således anslaget för hela denna organisering i sin helhet förblifver oförändradt.

Vidare blef ej anfördt. Kammaren, som med nej besvarade den framställda propositionen på bifall till Utskottets förslag utan förändring, beslöt, enligt Herr Adlersparres yrkande och med godkännande för öfrigt af Utskottets hemställan, att det af Utskottet tillstyrkta anslagsbeloppet skulle nedsättas från 26,000 till 25,000 R:dr.

5—14 punkterna.

Biföllos.

15 punkten.

Herr Björck: Vid bifall till denna punkt torde det dock böra fästas uppmärksamhet på den ändring, som blir en följd af Kammarens förut fattade beslut i fråga om 4 punkten.

Utskottets hemställan bifölles, under erinran om den ändring i slutsumman för denna hufvudtitels ordinarie anslag, hvilken föranledes af Kammarens i afseende å 4 punkten fattade beslut.

16 och 17 punkterna.

Biföllos.

18 punkten.

Herr Adlersparre: Ehuru det onekligen är högst motbjudande för mig att ånyo besvära Kammaren med begäran om anslag, kan jag dock icke underlåta att yrka beviljande af medel för anskaffande af tidsenliga gevär för flottan. Enhvar måste inse, att, i fall krig utbryter, det är flottan, som först den äran tillfaller att gå fienden till mötes, och ehuru kanonerna äro sjöförsvarets hufvudvapen, äro icke destomindre handvapnen nödvändiga och särdeles det vapenslag hvarom här är fråga; detta såväl å skärgårdsartilleriet som å den sjögående flottan. Vi hafva 40 gevär på hvarje monitor, och då snart 4 af dessa fartyg äro färdiga, så behöfvas härtill 160 stycken gevär; skärgårdsartilleriet räknar 1,000 man stamtrupp, och den sjöfarande flottan har det värfvade marinregementet, och om några trupper företrädesvis skola beväpnas och med fördel skulle kunna begagna sig af tidsenliga vapen, så är det just de värfvade, hvarför ock minst så många gevär böra anskaffas, som åtgå för att fullt beväpna desse. Flottan eger visserligen i sina förråd en sorts kammarladdningsgevär, äfvensom en del gevär förändrade från äldre modeller, men de äro af den beskaffenhet, att, om våra marinsoldater, kanonier och båtsmän dermed beväpnas och möta en fiende, försedd med tidsenliga vapen, den ovilkorliga följden af en mellan dessa utkämpad strid blefve den, att medan vi sköto en af fienden, sköt denne 10 bland de våra. Dessutom äro dessa gevär af mycket gröfre kaliber än de nyare gevären, hvilket återigen har det menliga inflytande med sig, att flottan icke kan begagna samma ammunition som arméén, hvarutaf åter flera olägenheter uppstå. Jag vill icke begära hela det anslag Kongl. Maj:t äskat, och svårt är det att med visshet framlägga en kalkyl öfver det behof, som, med hänsyn till den

förevarande penningebristen i förevarande fall, närmast borde fyllas; men jag tror mig gå en lämplig medelväg, då jag nu begär 75,000 R:dr, på hvilken framställning jag vördsamt anhåller, att Herr Talmannen måtte framställa proposition.

Herr C. A. Larsson: Om det vore lika knaggligt att erhålla anslag på denna hufvudtitel som på den föregående, så skulle jag icke undra på, att man vid innevarande riksdag ville försöka att få alla behof å densamma på en gång fyllda; men då man ej har anledning antaga annat, än att, i fall af trängande behof, gevärs af dem, som i öfrigt skola anskaffas, äfven komma att lemnas till flottan, och då vi å denna hufvudtitel icke prutat, utan bifallit nästan alltsammans hvad Regeringen begärt, så hemställer jag huruvida icke den siste ärade talaren skulle vilja afstå från sin framställning i fråga om den nu föredragna punkten.

Herr Adlersparre: Jag kan ej annat än erkänna, att jag befinner mig i en ganska besvärad ställning i anledning af den siste värde talarens hemställan, och genomträngd som jag är af tacksamhet öfver Kammarens beredvillighet att i öfrigt bevilja hvad som för sjöförsvarets behof blifvit begärdt; men högre pligter bjuda mig att uttala hvad jag anser lända till fäderneslandets bästa, äfven när det måste ske med åsidosättande af mina enskilda tacksamhetskänslor. Kanoner äro visserligen sjöförsvarets hufvudsakliga vapen, men gevär äro ock dervid nödvändiga, och sedan jag nu, såsom min pligt fordrat, fästat Kammarens uppmärksamhet på behofvet i förevarande fall, öfverlemnar jag åt Kammarens bättre omdöme att om frågan slutligen afgöra.

Herr Witt: Jag anhåller att få fästa Kammarens uppmärksamhet derå, att vid detta Stats-Utskottets Utlåtande finnes bifogad en reservation. Reservanten yttrar: "Det är en erkänd sak, att den nyare krigsmateriel, som blifvit anskaffad genom Kongl. Sjöförsvars-departementets försorg, varit tidsenlig, och då följaktligen det är sannolikt, att det anslag, som för gevärs anskaffande kan komma att ställas till samma Styrelses förfogande, blir väl användt, och slutligen då Kongl. Flottan är i behof af ökad antal tidsenliga handgevär med tillbehör, så tillstyrker jag vördsamt, att Riksdagen må bevilja hvad Kongl. Maj:t i denna del äskat." Här har tillstyrkts af reservanten ett anslag af 150,000 R:dr. Stats-Utskottet har afslagit hela summan. Behofvet är dock erkändt. För min del har jag vid en föregående punkt yttrat, att jag icke ville votera ett enda öre, om jag icke vore förvissad, att detta öre blefve användt på ett ändamålsenligt sätt; men som jag i afseende å det nu ifrågavarande anslaget är derom förvissad, och som man icke läser kunna förneka, att ett stort behof är för handen för de till sjöförsvaret hörande trupper att erhålla krigsdugliga vapen, kan jag icke underlåta att rösta för det belopp af 75,000 R:dr, som Herr Adlersparre påyrkat för ändamålet. Detta synes mig vara en billig medelväg mellan att å ena sidan afslå allt och å den andra föreslå hela denna summa, som Kongl. Maj:t äskat. Jag anhåller därför, att Herr Talmannen ville framställa proposition å nämnda belopp, och hemställer till Kammaren, om det icke kan vara skäl att det beviljas.

Herr Vougt: Då jag till alla delar instämmer med Herrar Adlersparre och Witt, kunde jag inskränka mig till att gifva detta till känna och yrka ett anslag af 75,000 R:dr till ifrågavarande ändamål. Men jag har velat förklara, att jag biträdt denna mening äfven derföre, att jag icke vill erkänna Utskottets premiss: att det i främsta rummet vore angeläget att infanteriet förses med tidsenliga gevär, men icke sjöförsvarets manskap; och det är af denna anledning jag begärt ordet.

Härvid förekommer dessutom, att Kongl. Maj:t begärt det ifrågställda anslaget af 150,000 R:dr icke blott till *gevär* utan äfven till *ammunition*; och jag har trott, att äfven detta bör tagas i betraktande.

Herr de Maré: Jag vill icke bestrida, att tidsenliga gevär kunna vara behöfliga äfven för flottan; men deremot kan jag icke instämma i den åsigt, som den värde representanten från Carlskrona uttalat för att bereda bifall till sitt yttrande, eller att det vore af *lika* vikt för flottan som för infanteriet att hafva tidsenliga vapen. Jag kan icke tro, att för den del af flottans manskap, som är förlagd å monitorerna, faran är så stor, och om ett försök skulle göras att äntra dem, såsom representanten för Stockholm förutsatte, lära väl besättningarne der vara bättre skyddade genom 6- å 7-tums jernplåtar än infanteriet, som på öppna fältet måste möta fienden. Och då den förut uttalade önskan, att gevär borde tillverkas inom landet, i allt fall icke kan så hastigt ses till godo, att ens det för arméens behof erforderliga antal gevär kan inom den derför bestämda tiden fyllas från inhemska verkstäder, finner jag äfven deri ett skäl att icke lemna bifall till förslaget, att ett större eller mindre belopp skulle ställas till sjöministerns förfogande till anskaffning af tidsenliga gevär för sjöförsvaret tillhörande trupper.

Det är dessutom icke obekant, att vid flottan redan finnas i förråden icke så dåliga skjutvapen eller s. k. kammarladdningsgevär. Jag vill visst icke påstå, att dessa gevär äro af den bästa modell nutiden eger, men de torde dock vara rätt brukbara för ändamålet tillvidare. Af dessa skäl och då dertill kommer, att landet redan tagit sig ganska nära, då det anslagit 1 eller $\frac{1}{2}$ million — hvilket det nu må blifva -- för år 1868 till anskaffande af gevär, tager jag mig friheten anhålla om bifall till Stats-Utskottets framställning i denna del.

Herr Jöns Pehrsson: Jag instämmer med Herr de Maré och yrkar godkännande af Stats-Utskottets förslag.

Herr Hedengren: Sedan man anvisat medel till anskaffande af 50,000 tidsenliga gevär för landarméen, vore det i min tanke obilligt och orättvist att nu helt och hållet förbise flottans behof af sådana vapen, isynnerhet som den i händelse af krig komme att först möta fienden. Jag anser det vara så mycket mera skäl att bevilja det mindre belopp, som nu blifvit för ändamålet påyrkadt, som vi redan afprutat 2,000,000 R:dr af den summa, Kongl. Maj:t äskat för landarméens beväpning och nu icke är fråga om en förhöjd utgift, utan en besparing äfven här skulle komma att ega rum. Jag anhåller således, att ett anslag af 75,000 R:dr må beviljas med vilkor, att gevären tillverkas inom landet.

Herr Björck: Det är en sanning, att de skäl, som Herr Witt åberopat ur Herr Wallenbergs reservation till styrko för den slutsats, hvar till Herr Witt kommit, i Stats-Utskottet ansågos böra leda till ett resultat, alldeles motsatt *mot* det, Herr Witt påyrkat. Herr Witt har ansett, att för flottans räkning handgevär borde särskildt anskaffas oberoende af anskaffningen för arméen. Men just detta ansåg man i Stats-Utskottet otjenligt. Då kalibern måste vara densamma liksom äfven ammunitionen med öfrigt tillbehör, vore det, enligt Utskottets förmenande, en ganska olämplig organisation att förse flottan med gevär annorledes än från samma förråd som bildades för arméens behof. Å andra sidan framställdes väl nyttan af en slags täflan mellan de särskilda förvaltningsmyndigheterna, i afseende på anskaffningens skyndsamma och lämpliga utförande; men så nyttig täflan i allmänhet månne vara, så olämplig måste den vara, då anskaffningen i begge fallen sker för Statens räkning och beror af åtgärder, hvilka böra utföras gemensamt, om icke kostnaderna skola uppdrivas och det nödvändigaste behofvet måhända sättas tillbaka för det mindre nödiga. Då således Stats-Utskottet utgick från den förutsättningen, att anskaffning af skjutvapen borde ske på samma väg för flottan som för arméen, kunde Stats-Utskottet icke gerna tillstyrka, att särskilda medel anvisades för flottans räkning, då icke ens arméens hela behof kunde fyllas; — och detta har varit hufvudsakliga grunden för afslaget. Dermed synes mig frågan ock kunna vara fullkomligen utredd.

Men dertill kommer — hvad äfven blifvit här upplyst — att flottan redan är försedd med kammarladdningsgevär; och man trodde, att flottan, som hufvudsakligen vore beroende af kanoner, kunde lita på sina kammarladdningsgevär, som mera sällan komma till användning och i allt fall äro bättre än arméens skjutvapen. Med anledning häraf kan jag icke för tillfället tillstyrka det nu ifrågakomna anslaget, utan finner mig nödsakad att anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Ahlgren: Jag har blott velat i korthet erinra, att, då vid pröfningen af de särskilda anslagen under fjerde hufvudtiteln, man framhöll sparsamheten såsom den ledande grundsatsen för besluten, man icke nu torde böra lemna den helt och hållet å sido vid behandlingen af denna hufvudtitel. I likhet med Herr de Maré och på de af honom hufvudsakligen anförda skäl yrkar äfven jag för min del bifall till Utskottets Utlåtande.

Herr Jonas Andersson: All möjlig sparsamhet med Statens medel är visserligen nödvändig, men det förefaller mig likväl nu, likasom i Stats-Utskottet, vara af behofvet påkalladt, att ett något mindre belopp anvisades till anskaffande af tidsenliga gevär äfven för flottan. Man har fullkomligt riktigt anmärkt, att flottan vid anfall af en fiende måste möta det i första hand. Jag vill dermed icke säga, att flottan har jemförelsevis lika stort behof af goda gevär som arméen, men fråga är ju icke heller om någon sådan jemförelse, då man, såsom Herr Adlersparre yrkat, blott begär ett anslag för flottans räkning af 75,000 R:dr för ändamålet. För min del anser jag detta anslag vara på sin plats och tillstyrker dess beviljande.

Herr Lönnberg: En talare åberopade såsom skäl för bitall till Stats-Utskottets förslag, att flottans manskap icke vore i behof af tidsenliga gevär, derföre att det vore placeradt under monitorerna och sålunda skyddadt för fiendens eld. Den värde talaren glömde, att det finnes en annan del af sjöförsvaret, eller skärgårdsartilleriet, som, efter hvad en talare äfven upplyst, är i saknad af dugliga gevär. Af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition om Statsverkets tillstånd och behof, i hvad den rörer denna hufvudtitel, finner man, att Kongl. Maj:t icke varit i tillrälle att bestämdt uppgifva det antal gevär, som erfordrades för ändamålet, men Kongl. Maj:t anser, att minst 1,000 stycken behöfvas. En föregående talare har funnit lämpligast att äfven dessa gevär tillverkades inom landet. Jag delar denna mening; och då man kan hafva skäligen förhoppning att inom landet tillverkade gevär af den modell, som kan komma att godkännas, kunna erhållas till billigare pris än i utlandet inköpta, vill jag för min del på det sätt bifalla Kongl. Maj:ts Proposition i detta fall, att till anskaffande af tidsenliga handgevär jemte tillbehör och ammunition för sjöförsvaret tillhörande trupper lemnas ett anslag af 50,000 R:dr.

Herr Witt: Hittills har jag alltid hört yrkas, att man bör noga skilja mellan anslagen för de olika hufvudtitlarna. Nu har jag hört en annan åsigt: att man genom att gifva anslag till fjerde hufvudtiteln uppfyllt femte hufvudtitelns behof eller att det icke behöfdes att gifva några andra anslag på femte hufvudtiteln, derföre att man gifvit sådana på den fjerde. För min del kan jag icke förlika mig med ett dylikt sätt att se saken. Jag kan icke finna, att sjöfolket har något gagn af, att penningar till gevär anvisats till fjerde hufvudtiteln. De fordna Rikets Ständer ålade alltid sine Revisorer att noggrannt tillse, det penningar icke godtyckligt voro flyttade från den ena hufvudtiteln till den andra, och en dylik omkastning, vare sig af penningar eller derför anskaffade persedlar, bör väl icke heller vara tillåten nu. Den nu ifrågasatta flyttningen af det ena statsdepartementets tillhörigheter till ett annat kunde möjligen föreslås och bifallas om det vore blott i krigstid, som dugliga gevär behöfvas, ty då har nöden ingen lag och Regeringen kan icke anses förhindrad att fylla behofven utan afseende å delningen i hufvudtitlar, men det är äfven af vigt att hafva goda gevär för exercis, och då behöfvas de likaväl för den femte hufvudtiteln som för den fjerde.

Hvad en talare yttrat derom, att femte hufvudtitelns manskap vore skyddadt af monitorerna, så eger detta tillämpning blott på dem, som befinna sig ombord å dessa pansarbåtar. Men äfven andra fartyg finnas, som icke lemna ett dylikt skydd. Vid landstigningar och andra tillfällen är flottans manskap lika blottstältt som arméens, och det är gifvet, att om detta alltid vore skyddadt och aldrig kom i handgemäng med fienden, behöfdes gevär icke alls, och i sådant fall skulle det icke heller hafva fallit Regeringen in att dertill begära anslag.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Murén: Vid behandlingen af fjerde hufvudtiteln yrkade jag ett högre anslag till gevär åt arméen, men pluraliteten beslöt annorlunda. I konsekvens dermed är jag naturligtvis benägen bevilja anslag äfven för

Hottan. Jag tror, att tidsenliga gevär behövas i båda fallen, och jag tillstyrker derför Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning. Men då jag gör det, ber jag att få nedlägga min reservation mot den tydning, som möjligen kan följa af en representants återopande af den vid Betänkandet i denna del fogade särskilda mening. Jag yrkar icke bifall till Kongl. Maj:ts förslag på de grunder, som reservanten anför. Detta skulle från min sida förutsätta, att jag hyllade samma motiver som han, och detta vore en oriktig föreställning om min mening. Jag anhåller att, genom uppläsande af den ifrågavarande Utskottsledamotens båda reservationer angående gevärsanslagen, få visa, hvori skilnaden består. Reservanten säger här, att: "Det är en erkänd sak, att den nyare krigsmateriel, som blifvit anskaffad genom Kongl. Sjöförsvars-departementets försorg, varit tidsenlig, och då följaktligen det är sannolikt, att det anslag, som för gevärs anskaffande kan komma att ställas till samma styrelses förfogande, blir väl användt, och slutligen då Kongl. Flottan är i behof af ökad antal tidsenliga gevär med tillbehör, så tillstyrker jag vördsamt, att Riksdagen må bevilja hvad Kongl. Maj:t i denna del äskat." Under fjerde hufvudtiteln yttrar samme reservant vid 35:te punkten: "Erkännande och inseende behofvet af det quantum gevär, Kongl. Maj:t i sin nådiga Proposition föreslagit böra anskaffas, hade jag trott, att ett något högre anslag än 1,000,000 R:dr bort kunna beviljas, *oaktadt* det allmänt gängse tviflet om medlens ändamålsenliga användande under för handen varande förhållanden." Så heter det der. För min del påyrkade jag emellertid ett högre anslag till gevär för infanteriet, emedan jag ansåg det vara för landets försvar nödvändigt, och på samma grund förordar jag Kongl. Maj:ts Proposition i *detta* fall, men icke af reservantens skäl, ty jag är fullt öfvertygad om, att de medel som anslås blifva lika väl och ändamålsenligt använda i Landtförsvars- som i Sjöförsvars-departementet.

Herr Rudberg: Erkänner man, att ett kraftigt landtförsvar kräver anskaffandet af tidsenliga gevär, bör man, efter mitt förmenande, icke heller förneka, att sjötrupperna hafva behof af sådana vapen. Jag för-
 enar mig derför om Herr Adlersparres förslag.

Herr Carl Ifvarsson: Allmänna meningen inom Kammaren tyckes vara ense derom, att de nya gevären böra, såvidt möjligt är, anskaffas *inom* landet. Är denna min uppfattning riktig, lärer det vara föga tänkbart, att på ett eller två år skall kunna här tillverkas ett tillräckligt antal att fylla både arméens och flottans behof; och det är, efter mitt förmenande, vid sådant förhållande icke lämpligt att nu tala om ytterligare anskaffning. Det kan väl icke heller bestridas, att infanteriet är mera i behof af tidsenliga gevär än sjövapnet. Infanteriet har icke annat att försvara sig med än sina gevär. I sjöförsvaret intaga deremot kanonerna första rummet och gevären först det andra. Då i allt fall sjöfolket redan är försedt med dugliga gevär, synes mig anskaffandet af nya sådana för dess räkning icke vara nödvändigare, än att dermed kan anstå ännu ett år.

På dessa grunder och på dem, Herrar Björck och de Maré anført, anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedengren: Jag har till mitt förra yttrande blott velat tillägga, att behovet af tidsenliga vapen för våra sjömän under krig är särdeles påträngande. De hafva nemligen att försvara icke blott sina egna personer, utan äfven de fartyg de tillhöra. Äro de icke i stånd att vid en äntring skydda sig sjelfva, sätta de icke allenast sina egna lif på spel, utan äfven fartyget löper fara att gå förloradt. Följaktligen är det af vigt, att sjöfolket förses med fullt dugliga och tidsenliga gevär, ty om de icke kunna skjuta mer än ett skott, under det att fienden skjuter tolf, är det klart, att fartyget snart blir taget. Härtill kommer, att dessa trupper vid många tillfällen såsom vid landstigningar och vid skärgårdsartilleriet icke, såsom man här förmenat, äro skyddade af monitorernas pansarplåtar, utan fullt lika blottställda för fiendens eld som landtarméen.

Då på förmiddagen fråga var om nedsättning i det begärda anslaget för kopparpatroners tillverkning, ville jag icke sätta mig deremot, emedan det vore en möjlighet, att denna fabrikation kunde öfverlätas åt den enskilda industrien, men här anser jag, att ett rent afslag icke kan försvaras. Jag kan derföre icke återtaga mitt yrkande.

Öfverläggningen var afslutad. Herr Talmannen framställde proposition på bifall dels till Utskottets hemställan och dels till de särskilda yrkanden, som under öfverläggningen blifvit gjorda. Då härtill svarades med ja och nej, samt votering begärdes, blef efter fattadt beslut om upptagande af Herr Adlersparres förslag såsom kontraposition mot Utskottets hemställan följande voteringsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 18 punkten af dess Utlåtande N:o 37,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren till anskaffande af tidsenliga handgevär jemte tillbehör och ammunition för sjöförsvaret tillhörande trupper beviljat ett anslag af 75,000 R:dr.

Voteringen utföll med 78 ja mot 60 nej, och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan.

19 punkten.

Bifölls.

20 punkten.

Lades till handlingarne.

De vid Utlåtandet fogade tabeller godkändes utan annan ändring än den som följde af Kammarens rörande fjerde punkten fattade beslut.

§ 5.

Till bordläggning första gången anmäldes:
Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 12.

§ 6.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser N:ris 15—20.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 10 e. m.

In fidem
H. Husberg.